MERIDIANE

ROGER VAILLAND ★ 325.000 DE FRANCI

Lei 2,75

ROGER VAILLAND

325.000 DE FRANCI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Meridiane

ROGER VAILLAND

325.000 DE FRANCI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

În romînește de *Demostene Botez*

Roger Vailland
325.000 FRANCS
Buchet-Chastel
Corrêa

I

Circuitul ciclist de la Bionnas are loc în fiecare an, în prima duminică a lunii mai, şi participă cei mai buni amatori din şase departamente: Ain, Rhône, Isère, Jura şi cele două Savoie. E o încercare grea. Concurenţii trebuie să străbată de trei ori trecătoarea Croix-Rousse, care-i la 1250 m. înălţime. Conducătorii federaţiilor mai de seamă trimit toţi cîte un observator.

De multe ori se întîmplă ca cel care cîştigă Circuitul de la Bionnas să ajungă profesionist celebru în vreunul din Circuitele Paris-Lille, Paris-Bordeaux, Inconjurul Italiei sau Turul Franţei.

Locuiesc într-un sat de munte din Jura la mai puţin de un ceas cu trăsura de frontiera elveţiană, nu departe de Bionnas, tîrg industrial,

principal centru francez pentru fabricarea obiectelor din materie plastică. Mă duc deseori la Bionnas, pe jos, pe înserate. Îmi place mişcarea din oraşele de lucrători, la ceasul cînd ies din ateliere, şi-mi plac motocicletele care-şi taie drum printre ciclişti păcăind îngrozitor, dughenile pline de femei şi mirosul de anison de pe terasa cafenelelor.

În ajunul Circuitului din 1954, cam pe la ceasul şapte seara, coboram pe calea Jean-Juarès care-i cea mai importantă arteră din Bionnas. Nevastă-mea, Cordélia, era cu mine. Ne oprisem tocmai la vitrina unui magazin în care scînteiau, într-o lumină violentă, nişte bijuterii ieftine; vitrinele din Bionnas strălucesc mai tare decît, de obicei, cele din provincie; de parcă ai fi în cartierele mărginaşe, Mont-rouge, Saint-Denis sau Gennevilliers. O zărisem pe Marie-Jeanne Lemercier care mergea, liniştită, prin mijlocul trecătorilor grăbiţi.

Jacheta ei de lînă albă cădea drept. Avea părul ondulat în trei valuri, fără nici un fir zbîrlit. Ciorapii, ca totdeauna, de calitatea cea mai fină, erau întinşi strună. Abia vopsită: puţin roşu pe buze, puţin albastru pe pleoapă, cît să scoată în evidenţă albastrul ochiului. Se întorcea de la piaţă şi ţinea în mînă o plasă plină cu legume şi salată, cu trei roşii deasupra.

O întîlniserăm de mai multe ori la nişte prieteni de-ai noştri, muncitori, sau pe la cîte un

bal public. De cele mai multe ori ieşea cu Bernard Busard, un băiat cu trei ani mai tînăr decît ea (Marie-Jeanne are douăzeci şi cinci de ani), care se îndeletnicea să ducă cu un triciclu, lucrătorilor care le finisează, obiectele din materie plastică fabricate în serie la presele cu injector de la Întreprinderile Plastoform. Cînd s-a întors din armată, Busard şi-a cumpărat o bicicletă de curse. După ce-şi termina treaba, se ducea să se antreneze pe stadionul cu pista înclinată ca un velodrom, sau pe drumurile din apropiere. Cînd pe tricicletă, cînd pe bicicletă — toată ziua era pe roate.

Nici Cordélia şi nici eu nu ne dădusem seama dacă Busard era amantul, logodnicul sau pur şi simplu camaradul Marie-Jeannei. Îşi spuneau „dumneata", mergeau rareori la braţ, şi prietenii noştri îi invitau separat. Dar pe la baluri, Marie-Jeanne dansa numai cu Busard. Cordélia o întrebase, odată, de ce.

— Are şi el ambiţia lui, răspunsese Marie-Jeanne.

Şi adăugase:

— Niciodată nu trebuie să jigneşti un bărbat.

După ce ne-am dat bună ziua şi-am schimbat cîteva vorbe despre prietenii comuni, Marie-Jeanne întrebă:

— Ştiţi că aleargă şi Busard în Circuit?

Ne vorbi cu oarecare însufleţire, explicîndu-ne că asta era prima cursă mai importantă la care

tînărul avea să ia parte; că în ultimul moment nişte intrigi erau cît pe ce să împiedice participarea lui; că Paul Morel, feciorul patronului său, era şi el unul din principalii suporteri ai „Stelei Cicliste“ din Bionnas, dar că niciodată nu poţi avea încredere în ce spune palavragiul de Paul Morel; că, pînă la urmă, Busard a ştiut să se impună în echipa care trebuia să apere culorile Bionnasului.

— Cu atît mai bine, zise Cordélia. Vara asta mi s-a părut în plină *formă*.

I-am oferit să urmărească cursa cu noi, din maşina noastră.

— Oh! cu plăcere, zise.

Am condus-o pînă acasă. Tot palavragind cu noi, puse mîncarea pe foc, ca să fie gata cînd o veni maică-sa care făcea ore suplimentare la Plastoform. Pe urmă îşi reluă lucrul.

Marie-Jeanne e lenjereasă. Toată ziua coase sau brodează, stînd la fereastră. Locuieşte în singurul cartier de barăci din Parcul Morel, care-i pe marginea drumului spre Saint-Claude. Trecătorii o văd astfel tot anul, stînd dreaptă pe-un scaun de paie, cu spătarul înalt, mînuind lucruri delicate, linon, mătase, batist, numai albituri, pe care unghiile ei lăcuite pun nişte pete de un roşu aprins.

*

A doua zi, am fost cu mult înainte de ora plecării la cafeneaua „Micul Toulon" unde-i sediul „Stelei cicliste" din Bionnas.

Paul Morel explica numărului 12, lui Lenoir, cel mai bun din echipă, tactica pe care trebuia s-o aibă ca să-l poată bate pe Lyonez şi pe 17, unul din Grenoble, care era foarte de temut.

Jambe d'Argent[1], patronul cafenelei, îmi făcu cu ochiul, aşa, ca să-şi bată joc de feciorul lui Morel. Pentru Jambe d'Argent, fost soldat în Legiunea străină, fost marinar, fost stîlp de bordel, nimic din ceea ce se petrece la Bionnas nu face să fie luat în serios.

Marie-Jeanne o apucă pe Cordélia de braţ; Jambe d'Argent nu-i e simpatic.

Intră Busard, îmbrăcat într-un tricou roşu cu emblema „Stelei", cu bicicleta la mînă.

Ne salută de departe, dînd din cap. Marie-Jeanne îi răspunse la fel.

Busard îşi rezemă bicicleta de-o masă, la celălalt capăt al sălii. Şterse cu degetul ceva de pe şa. Se uită apoi la bicicletă, îngîndurat. Pe urmă o întoarse şi învîrti pedala, aţintind urechea ca să audă fîşîitul rulmenţilor. E un tip înalt, cu faţa osoasă, cu nasul coroiat, cu pielea negricioasă.

Căută ceva în gentuţa cu emblema „Stelei" pe care-o purta atîrnată de-a curmezişul pe

---

[1] Picior de Argint.

umăr. Scoase din ea o buretă şi unse schimbătorul de viteze.

Marie-Jeanne se întoarse. Se duse pînă la uşă şi se uită la cer:

— Cu siguranţă că o să-i prindă furtuna, zise ea.

Busard mai ascultă fîşîitul rulmenţilor. Apoi se îndreptă, foarte degajat, spre noi. Muşchii lungi ai coapselor şi-ai pulpelor săltau încet sub pielea-i păroasă. Se opri. Marie-Jeanne se întoarse cu faţa spre el.

— Bună ziua, Marie-Jeanne.

Ea îi întinse mîna.

— Bună ziua, Busard.

Văzui pe chipul Cordéliei că solemnitatea asta o încînta. Marie-Jeanne şi Busard se uitau unul la altul foarte gravi.

— Aşadar, îmi spuse Busard, ai să urmăreşti cursa.

— Cunosc bine traseul, i-am răspuns. Trecătoarea de la Croix-Rousse e greu de trecut cînd vii dinspre Clusot.

— La Bionnas, zise el, toţi ştim să ne căţărăm.

Şi iar se uită la Marie-Jeanne. Ea nici nu clipea.

Apăru Paul Morel.

— Să nu faci prostii, îi spuse lui Busard. Primele două tururi rămîi în pluton, chiar dacă ai impresia că roţile te împing în şezut... Desi-

gur, în afară de cazul cînd Lenoir ar evada din pluton...

— Crezi că n-o să evadeze înainte de al doilea tur? întrebă Busard.

— Ai să vezi... cînd o să evadeze o să te ţii lipcă de roţile lui, dacă poţi...

— Am să pot.

— Asta se va vedea... Ai să te ţii de dînsul şi-ai să mergi cum vrea el, fără să te mai gîndeşti la nimic altceva. Ai înţeles?

— Am înţeles... Dar dacă Lenoir rămîne pe loc?

— Nu avea tu grijă de asta.

— S-ar putea să aibă un accident.

— Atunci, dacă ai chef şi dacă nu ţi s-au muiat încă picioarele, încearcă-ţi norocul.

Paul Morel se întoarse spre noi. Are obrajii dolofani, dar nu atît de roşii precum s-ar crede, judecînd după rotunzimea lor; asta fiindcă îşi petrece deseori noaptea prin barurile din Lyon sau din Geneva.

— Greutatea, spuse el, e să-l faci să înţeleagă tactica.

Asta i-o spuse Marie-Jeannei.

— Creierul, cu asta se cîştigă cursele. Bagă-i bine lucrul ăsta în capul bunului tău prieten.

Paul Morel se întoarse repede spre ceilalţi ciclişti. Cînd auzi cuvîntul „prieten“, Marie-Jeanne se înroşi.

— Îţi mulţumesc, îmi zise Busard, pentru că ai făcut aşa ca domnişoara Lemercier să poată urmări şi ea cursa...

Se întoarse spre Marie-Jeanne.

— Mă simt într-o *formă* grozavă... Ai să vezi...

— O ! zise Marie-Jeanne, să nu-ţi închipui că mă bucur că urmăresc cursa fiindcă alergi şi dumneata.

— N-aş putea spune că mă încurajezi, răspunse el.

Marie-Jeanne zîmbi.

— Hai-hai, porumbelule, zise ea.

— Toată lumea pe linia de plecare, strigă Paul Morel.

— Noroc ! îi zisei lui Busard. Sînt sigur că totul o să meargă strună.

— Atacă, zise Cordélia. Nu te gîndi la tactică. O să ne ţinem de tine. O să te încurajăm. O să vezi cum ştiu eu să ţip.

Busard se duse să-şi ia bicicleta şi trecu iar prin faţa noastră. Mi se păru că Marie-Jeanne are remuşcări.

— Noroc ! spuse ea.

Busard ieşi fără să răspundă. Pornirăm după el. Sosi şi Juliette Doucet, pe scuterul ei.

— Roşu-ţi vine bine, îi spuse ea lui Busard.

— Vine furtuna, cu siguranţă, începu el, arătîndu-i cerul înspre Clusot.

Juliette Doucet e înaltă şi are un piept frumos pe care bărbaţii caută totdeauna să-l pipăie. Ea

se apără fără să se supere. Se spune despre dînsa „că-i frumoasă de pică“.

Ea-şi dă capul pe spate. Are părul negru, lung. Cînd merge pe scuter şi vîntul îi lipeşte rochia de trup şi-i flutură părul e, într-adevăr, frumoasă. Cînd voiajorii comerciali îşi trec Bionnasul în carnetele lor de călătorie, se simt deodată mai fericiţi (sau mai puţin nenorociţi) la gîndul că au s-o vadă pe Juliette Doucet trecînd pe scuterul ei, cu părul în vînt.

— Mă duci astă-seară la bal? îl întrebă ea pe Busard.

— Astă-seară o să-mi fie somn.

Juliette aruncă o privire spre Marie-Jeanne.

— Bine, bine, zise ea, ridicînd glasul. Nu vreau să ai plictiseli din pricina mea.

Paul Morel ieşea din cîrciumă. El era cel care-i cumpărase Juliettei scuterul.

— Fata asta tot mai ţine la tine, îi spuse lui Busard.

Juliette i-l arătă pe Busard lui Paul.

— Face pe grozavul, zise ea.

— Lasă-ţi scuterul aici şi vino cu mine, îi propuse Paul. Tu ai să dai semnalul de plecare...

— Straşnic, zise Juliette.

Apoi, către Busard:

— Am să închid ochii şi am să mă gîndesc la tine. Are să-ţi poarte noroc.

— N-are nici o şansă, zise Paul Morel.

— Ce poamă! adăugă el.

Circuitul Bionnas e în forma unui opt: trebuie parcurs de trei ori. La plecare, douăzeci şi trei de kilometri de coastă pînă la trecătoarea de la Croix-Rousse prin şoseaua naţională de la Saint-Claude, drum frumos cu viraje întortocheate, cu pante line; şapte kilometri de coborîş foarte abrupt, cu treisprezece serpentine, pînă la Bionnas; asta-i *bucla mare*[1]. *Bucla mică,* zece kilometri în jurul Bionnasului, are foarte multe părţi pavate şi mai multe pante mici. La al doilea tur, circuitul se inversează şi trecătoarea de la Croix-Rousse se trece dinspre Clusot pe treisprezece serpentine; aici începe, de obicei, lupta cea adevărată. Al treilea tur se parcurge în acelaşi sens ca şi primul; *bucla mică* ce-i face pe ciclişti să meargă cu spatele spre linia de sosire, ai cărei ulmi se şi zăresc, îşi capătă atunci toată importanţa, iar cel care aleargă se gîndeşte: iarăşi trebuie s-o iau de la capăt; din clipa aceea lupta e dusă mai mult cu inima (*Rodrigue as-tu du coeur?*)[2] decît cu muşchii sau cu suflul. Circuitul Bionnas corespunde astfel şi cerinţelor unei curse de ciclişti ca şi a unei curse de tauri; căci atinge punctul culminant atunci cînd alergătorii, ca şi taurul, sînt la capătul puterilor.

---

[1] *Grande boucle,* termen special în circuitul ciclist.
[2] *„Ai inimă, Rodrigo?"* — citat din *Le Cid* de Corneille.

Juliette Doucet dădu semnalul de plecare. Alergătorii se avîntară repede pe şoseaua Saint-Claude. Ne-am ţinut de ei o bucată de vreme; kilometrajul maşinii arăta treizeci şi opt pe oră. În asemenea curse provinciale, amatorii conduc deseori mai grozav decît profesioniştii încercaţi care se înţeleg, pe tăcute, să-şi cruţe puterile.

Am luat-o înainte ca să văd primul pasaj prin trecătoare. Mulţimea sta lîngă linia albă care tăia drumul pe culme; cel care avea s-o treacă întîi, avea să cîştige prima oferită de o firmă de aperitive. Multe familii veniseră aici să ia masa pe iarbă verde. O mulţime de maşini erau aliniate prin livezi. Nori se adunau pe coastele munţilor Haut-Jura; era foarte cald; aerul rar; tăunii se dădeau la oameni.

Numărul 8 trecu cel dintîi; era un băiat atît de scund şi îndesat, încît cu toate că pedala ridicat din şa, nu ne-a trecut prin cap să ne gîndim la frumoasa expresie „merge ca o dansatoare", care se întrebuinţează pentru această figură de stil ciclist. Purta un tricou alb, fără emblema vreunui club.

Peste două minute veni şi plutonul.

Oamenii ştiau că nu mai puteau lua ei prima şi de aceea nu se mai grăbeau să atingă linia albă. Numărul 17, cel din Grenoble, cu tricoul albastru, atît de temut, conducea în voie.

Busard era în mijlocul plutonului. Termină urcuşul stînd în şa, lăsînd toată sforţarea pe

seama picioarelor. Părea preocupat, gînditor, dar nicidecum obosit. Nici nu ne văzu.

Lenoir avu o pană de cauciuc la zece metri de linia albă. Nici nu apucase să atingă bine pămîntul cu piciorul, că ceilalţi şi dispăruseră, înghiţiţi de coborîşul în serpentine, spre Clusot. Paul Morel, care urma plutonul în *Vedetta*[1] lui, se opri ca să-i ajute lui Lenoir să schimbe roata. Ne apropiaserăm şi noi.

— Cine-i 8? întrebai.

— Unul din Bressan, îmi răspunse Paul Morel. E întîia oară cînd aleargă şi el în altă parte decît în jurul satului său. Douăzeci de ani, o mică ţoapă...

— Dar a avut un avans de două minute la douăzeci de kilometri, protestă repede Cordélia. Puştiul ăsta e foarte vrednic.

Stînd în *Vedetta,* la spate, cu Jambe d'Argent, Juliette începu să rîdă, spunînd:

— Are picioare scurte.

— N-o să ţie mult, interveni comisarul cursei care-l însoţea pe Morel.

Cordélia ne antrenă, adăugînd:

— Sportul te face răutăcios.

Marie-Jeanne nu coborîse din maşină. De cînd plecaserăm nu scosese o vorbă.

Cei care rămăseseră în urmă, soseau în grupuri de cîte doi, trei. Nu mai aveau nici o

[1] Marcă de automobil.

nădejde să ajungă plutonul înainte de Clusot; pe pantele repezi, cicliştii care iau virajele mai din scurt merg mai iute decît maşinile ; mă întorsei spre Bionnas prin Saint-Claude, ca să aştept alergătorii la intrarea în *bucla mică.*

Luarăm loc pe terasa unei cafenele. Era din ce în ce mai cald.

Paul Morel veni înaintea cursei. Se opri o clipă în dreptul nostru.

— Prietenul dumitale face pe prostu', îi strigă Marie-Jeannei. A pornit de unul singur pe urmele Bressanezului.

Il întrebai :

— Dar cu Lenoir, ce-i?

— Fleacuri, zise Jambe d'Argent, cursa nici n-a început.

Morel porni şi *Vedetta* lui dispăru repede în *bucla mică.*

— Paul Morel şi Jambe d'Argent, halal pereche, zise Marie-Jeanne.

Strînse apoi din buze. Incepeam să regret că luasem cu mine fata asta ursuză. Un tăun ne urmărise încă de la trecătoare şi încercam în zadar să-l strivesc cu un ziar împăturit în opt. Nu mai pridideam să ne ştergem sudoarea de pe frunte.

Bressanezul trecu primul. Busard în urma lui, la un minut şi jumătate.

— *Forza* Busard! strigă Cordélia, care fusese crescută în Italia.

— E adevărat c-a făcut o greşeală? întrebă Marie-Jeanne.

— Se oboseşte prea de timpuriu.

Condus de un Lyonez, plutonul trecu fără grabă, două minute după Busard.

La ieşirea din *bucla mică,* Busard nu mai era decît la cincizeci de secunde de Bressanez şi avea un avans de trei minute faţă de pluton.

O bună bucată de vreme am mers în urma plutonului care alerga spre Clusot cu treizeci pe oră; evadarea celor doi tineri nu-i îngrijora, desigur, pe fruntaşi, care se cruţau pentru a înfrunta cele treisprezece serpentine. Şase ciclişti, conduşi de Lenoir, îi ajunseră la jumătate de drum de Clusot.

Accelerai; mă sforţai pînă la o sută pe oră; Cordélia cronometra. Cînd îl ajunserăm pe Busard, Cordélia făcu repede calculul şi văzu că are patru minute şi trei kilometri avans asupra plutonului. I-am strigat asta din fugă. El ne făcu un semn prietenesc cu mîna.

— Nu pare obosit, zise Marie-Jeanne.

Bressanezul nu mai era decît cu patru sute de metri înaintea lui Busard. L-am ajuns şi m-am ţinut un timp în dreptul lui; îi strigai:

— E unul, izolat, la patru sute de metri.

El parcă nici nu auzise. Mai strigai o dată:

— Plutonul e la trei kilometri, dar este unul, izolat, în spatele tău.

Întoarse capul şi-l zări pe Busard. Dar în loc să-l aştepte, se îndoi pe ghidon şi începu să „forţeze". Era vădit că habar nu avea cum trebuie să mergi într-o cursă. Îi strigai din nou :

— Se aleargă mai bine în doi. Aşteaptă-l pe cel din spatele tău. Cruţă-te, brută ce eşti ! Ai să „sprintezi" la sosire, dac-o să mai fii în stare.

Dar el porni şi mai repede, ca şi cum eu eram cel care-l urmărea. Are nişte obraji mari, de-o rumeneală proaspătă de tot şi părul blond cu bucle scurte fluturînd pe frunte.

Eram la intrarea în Clusot. Norii atîrnau acum deasupra oraşului. Începu să picure.

Stătui pe loc ca să aştept plutonul. Pe drum, curentul alungase în cele din urmă tăunul.

— Mai bem un pahar ? propuse Cordélia.

— Prea tîrziu. Începe bătălia.

— De ce nu urmăriţi pe cei din cap ? întrebă Marie-Jeanne.

Furtuna se dezlănţui cu un bubuit îngrozitor de tunet. Ploaia se înteţi brusc. Apăru un grup de alergători.

Plutonul se destrămase. Doi dintre cei mai buni Lyonezi, cel din Grenoble şi alţi cinci oameni trecură cu patruzeci şi cinci pe oră. Cordélia de abia avu timp să le ia numerele. Şase maşini se ţineau lipcă de ei, ridicînd trombe întregi de apă. Paul Morel ne strigă ceva, din mers ; dar nu înţeleserăm nimic.

Douăzeci de cicliști urmau la o distanță de cinci sute de metri, însă mai încet. În mijlocul lor, Lenoir își revenea, înainte de asaltul celor treisprezece serpentine, din sforțarea pe care o făcuse pentru a ajunge plutonul.

Pornii în urma lor, accelerînd, și depășii toată lumea în timpul trecerii prin Clusot. Dădurăm de Busard la a treia serpentină.

Îl ajunsese pe Bressanez. Amîndoi băieții își mențineau avansul de patru minute față de capul plutonului împrăștiat. Se cățărau roată la roată ; Bressanezul conducea. Muntele se ridica vertical în fața noastră. Drumul suia printre livezi. Perdeaua de ploaie ajunsese atît de deasă, încît nici nu mai puteai zări serpentinele drumului de deasupra noastră. Busard și Bressanezul nu mai mergeau acum decît cu cincisprezece pe oră.

La a patra serpentină încetiniră și mai mult. Zulufii Bressanezului, desfăcuți de ploaie, i se lipeau de frunte. Scutura din cap cu fruntea înainte, ca și cum ar fi vrut să împungă perdeaua de ploaie.

— Un juncan, zise Cordélia.

Picioarele începură să lucreze dezordonat.

Busard îi strigă ceva Bressanezului, dar el făcu semn că nici nu vrea s-audă.

I-am strigat lui Busard : —

— Lasă-l să conducă. E-un tîmpit !

Cititorul, chiar dacă nu s-a urcat niciodată pe o bicicletă, ghicește că din doi cicliști care

pedalează împreună, cel care merge în cap obosește mai mult. Aceeaşi lege aerodinamică dictează şi zborul raţelor sălbatice. Bressanezul nu avea de spintecat numai aerul pentru doi, dar şi ploaia.

Busard îi spuse iar ceva şi-i trecu înainte. Picioarele Bressanezului începură să lucreze regulat. Drumul intră într-o pădure de brazi seculari unde era mai adăpostit de ploaie.

Cei doi băieţi mergeau iar cu cincisprezece pe oră.

La a şaptea serpentină, Bressanezul avu o pană. Busard coborî să-l aştepte. Bressanezul, stînd pe vine, cu mîinile pe piuliţele roţii, ridică spre el o privire mirată. Busard dădu din umeri.

Ne opriserăm. Nu se auzea decît răpăitul ploii care biciuia drumul şi maşina.

— De ce-l aşteaptă ? întrebă Marie-Jeanne.

— E şi interesul lui.

— Grăbeşte-te ! îi strigă Busard, Bressanezului.

Cordélia cronometra.

— Un minut, şopti ea.

Busard se întoarse spre noi şi zîmbi.

Îi strigai :

— Merge ! Merge !

El căută privirea Marie-Jeannei.

— Eşti cel mai bun ! strigă Marie-Jeanne.

— Sînt în plină *formă !* îi răspunse el.

Un fulger şerpui printre brazii înalţi şi tunetul bubui imediat. Ploaia se înteţi.

Stînd pe vine, Bressanezul îşi ridică bicicleta cu amîndouă mîinile şi, fără să se scoale, sări ca o broască şi se adăposti lîngă maşină.

Busard stătea nemişcat în ploaie, cu tricoul lipit de trup.

— Parc-ar fi un copac, zise Cordélia.

Ii spusei Marie-Jeannei :

— Asta-i bărbat, nu glumă !

— E pasărea furtunilor, zise Cordélia.

Bressanezul îşi umfla cauciucul. Ridicînd capul spre Busard, îi strigă :

— Lasă-mă să cîştig eu prima pentru trecătoare.

Prima pentru cel ce avea să treacă întîiul linia albă a trecătorii, la al doilea tur, era cea mai importantă din toată cursa : cinci mii de franci oferiţi de Intreprinderile Plastoform, Morel tatăl şi fiul.

— Aşa-i şi drept, zise Bressanezul. Am fost tot timpul primul.

Invăluit în perdelele ploii, Busard se uita la el.

— Am meritat-o, strigă Bressanezul.

Busard făcu o strîmbătură şi scuipă.

— Două minute ! strigă Cordélia.

— Boule ! bombăni Busard. Grăbeşte-te sau te las dracului !

De cum începuse furtuna, motociclistul care mergea înaintea concurenţilor luase un avans şi

aştepta la trecătoare, unde se adăpostise într-o maşină. Eram singuri în mijlocul furtunii, toţi cinci, printre brazii seculari.

Mîinile mari ale Bressanezului se descurcau greu din cauza ploii. Reparaţia dură două minute şi patruzeci de secunde.

Busard se ridică pe pedală ca să demareze.

— Sînt mai vioi decît la plecare, strigă el.

Porni brusc, urmat de Bressanez, roată lîngă roată.

— Nu mai au decît un minut şi zece secunde avans, zise Cordélia.

— Chiar mai puţin, adăugai eu... Cu siguranţă că liderii „forţează" la urcuş... Se va vedea.

Stăteam încă pe loc. Cordélia cronometra.

— Treizeci de secunde, zise ea.

— Dacă n-ar fi furtuna asta, spusei eu, am auzi maşinile care-i însoţesc. Primii trebuie să fie exact sub noi, pe-a şasea serpentină.

— Un minut, zise Cordélia solemn.

— Vedeţi, spuse Marie-Jeanne, n-au ajuns încă aici.

Faţa i se înviorase.

— Ţineţi neapărat să-i aşteptaţi pe ceilalţi? întrebă ea.

— Un minut şi treizeci de secunde, anunţă Cordélia.

— E singur de tot în mijlocul furtunii, zise Marie-Jeanne.

— Ba mai e şi boul acela de Bressanez, am răspuns eu.

Dar pornii şi-i ajunsei pe cei doi băieţi.

Marie-Jeanne scosese capul pe portieră. Ploaia îi desfăcuse marginile celor trei cute ale coafurei.

Bressanezul conducea. Pusese pasul cel mai mic. Scurt în picioare, cu şeaua joasă, cu nasul lipit de ghidon, cu umerii mai laţi decît ghidonul, cu-o ceafă ca de taur, pedala furios. Parcă ar fi bătut pasul pe loc.

Lipit de roata lui, Busard îl urma mergînd în voie. In afară de virajele în care panta devenea mai abruptă, păstra un pas mijlociu. În felul acesta, mişcarea mai înceată a picioarelor lui mai lungi, pentru o viteză egală, îl făcea să pară şi mai mult la largul lui. Faţa-i colţuroasă, cu nasul coroiat, se desena ca o proră deasupra spatelui ţeapăn al Bressanezului.

Mă ţineam în dreptul lor, atent la viraje. Cordélia nu-şi lua nici o clipă ochii de pe contorul maşinii.

— Douăzeci şi doi pe oră, zise ea.

— Trăiască nepricepuţii !

— E bine ? întrebă Marie-Jeanne.

— Nu vezi drumul ?... Te-ai căţărat vreodată pe-o pantă ca asta cu bicicleta ?

Profesioniştii, aşii, campionii nu s-ar căţăra mai grozav.

— Busard ţine aşa de mult să ajungă profesionist ?

— Deocamdată Bressanezul duce tot greul.

La cea de-a doua serpentină, drumul ieşi din pădure. Ploaia încetă deodată. Furtuna se depărta repede, trasă de valea de la Géline. Crestele din faţa noastră ieşeau din nori.

Panta deveni mai puţin abruptă. Ultimele trei serpentine, mult mai deschise decît cele dinainte, urcă de-a lungul unui mic torent, un pîrîiaş abia care, chiar de la izvor, o luase razna printre livezi.

Aerul mirosea plăcut a iarbă udă, a pămînt cald. Picături mari de apă se prelingeau încet pe frunzele mari de genţiană.

Busard apucă ghidonul de partea de sus, se îndreptă şi-şi dădu capul pe spate, ca şi cum ar fi vrut să tragă în piept tot vîntul. Apoi trecu la pasul mare şi-l întrecu pe Bressanez cu uşurinţă. Îşi luă vînt. Trecu şi celălalt la pasul mare, dar munci din greu; trebui să dea pasul înapoi, unul după altul, pînă la penultimul; schimbătorul de viteze scîrţîi. În mai puţin de un minut, Busard fu cu două sute de metri înaintea ţăranului.

— Asta nu-i frumos, zise Cordélia. Puştiul a făcut totul.

— Busard are dreptate. Celălalt plînge după primă. Nu pot suferi lăcomia.

— Poate că are într-adevăr nevoie de prima asta, zise Cordélia.

I-am răspuns atunci cam tare:

— E un rahat!

— Îmi pare foarte bine că Busard n-are nici o vină, zise Marie-Jeanne.

Îi spusei Cordéliei că nu se pricepe de loc la sport.

— Fasciştii vorbeau la fel, zise ea.

Începeam să luăm parte cu adevărat la cursă. Ador asta.

Mergeam pe urma lui Busard care continua să pedaleze cu mîinile pe partea de sus a ghidonului, ţinîndu-se drept. Lumina de pe marginea crestei îl învăluia din cap pînă-n talie. Inainta cu hotărîre, păstrîndu-şi însă un suflu liniştit. Drumul trecea printre ierburi mărunte de piscuri. Nu mai erau copaci decît mai jos de noi. Trecătoarea, care se zărea, era la mai puţin de o mie cinci sute de metri. Îmi închipuiam exaltarea lui Busard şi-l invidiam.

Depăşi trecătoarea în mijlocul aplauzelor, apoi se năpusti devale, cu capul plecat, pe povîrnişul dinspre Bionnas, urmînd frumoasa şosea Saint-Claude. Oprisem puţin înainte de linia albă.

Bressanezul urma la cinci secunde; continua să pedaleze apăsat.

— Schimbă pasul, îi strigă Cordélia.

El o ascultă, făcu o mişcare greşită şi lanţul sări. Pe cînd îl schimba, îi strigă Cordéliei:

— Dumneata eşti de vină. Ţii cu celălalt!

Mulţimea izbucni în rîsete.

— Aşa prost n-am mai văzut! mormăi Cordélia.

— Îi plac mai mult bărbaţii înalţi, zise cineva.

— Pune-ţi picioroange!

— Ăştia-l ajută pe celălalt, strigă Bressanezul. Eu trebuia să iau prima.

Glumele începură să curgă din toate părţile. Făceau haz chiar şi cei care nu auziseră.

Bressanezul aruncă o privire răutăcioasă asupra mulţimii şi plecă tare capul, ca şi cum ar fi vrut să tăbărască asupra ei.

— Pierzi avansul! strigă Cordélia.

Se înălţă pe bicicletă şi-şi dădu drumul pe coborîş.

Un prim grup străbătu trecătoarea trei minute şi douăzeci de secunde după Busard, care recîştigase deci între a şaptea şi ultima serpentină o parte din avansul pierdut din cauza panei de cauciuc a Bressanezului.

Alergătorii cu experienţă încetiniseră şi mai mult din pricina furtunii decît cei doi băieţi, mai puţin conştienţi de efortul suplimentar impus de perdeaua de ploaie şi de scuza faţă de ei înşişi de a fi pus mai puţină înflăcărare la urcuş.

Grupul era compus din cei doi lyonezi, în tricouri verzi, Lenoir care îi ajunsese în timpul urcuşului, în tricou roşu, cel din Grenoble, în tricou deschis, şi alţi trei, în total şapte oameni, cei mai buni.

Trecură în grup, mergînd iute, fără să arunce măcar o privire asupra mulţimii. *Vedetta,* care-i urma, opri lîngă noi. Am strigat :

— Busard şi 8 au cîştigat aproape patru minute.

— Campioni, bobocii ! zise Jambe d'Argent.

— Ura, Busard ! strigă Juliette Doucet.

— N-au nimic în cap, zise Paul Morel.

— Au, în schimb, în picioare, strigă Cordélia.

Ochii-i ardeau de mînie.

I-am spus lui Paul Morel :

— Noroc că sîntem noi aici ca să ne ţinem de mînzul dumitale !

— Petrecere bună, zise el.

— De obicei, strigă Cordélia, maşina clubului se ţine de cel mai bun dintre alergătorii lui.

— Eu mă ţin de Lenoir, zise Paul Morel.

— Cel mai bun e cel din frunte, zise Cordélia.

— Ura, Busard ! strigă Juliette.

— Nu-mi pierd eu timpul cu nebunii, zise Paul Morel.

— Cursa încă n-a început, adăugă Jambe d'Argent.

Morel porni şi o luă pe coborîşul dinspre Bionnas.

— Ura, Busard ! ne strigă de departe Juliette.

Vedetta dispăru la prima cotitură.

— E-aşa cum îmi închipuiam c-o să fie, zise Marie-Jeanne.

— Ce-ţi închipuiai ?

— Că Bernard n-are nici o şansă să cîştige.

— Are patru minute avans, zise repede Cordélia. Ce mai vreţi ?

— Dacă-i aşa, zisei, poate să cîştige.

Marie-Jeanne scutură din cap.

Ceilalţi alergători sosiră la trecătoare în următoarele douăzeci de minute în grupuri de cîte doi şi trei. De aici încolo ei nu mai aveau nici o şansă şi nu mai continuau cursa decît aşa, ca să nu se facă de rîs. Mulţi dintre ei abandonaseră în timpul furtunii. Nu mai rămăseseră în cursă decît treizeci din cincizeci şi doi cîţi erau la plecare.

La începutul celui de al treilea tur, care merge în acelaşi sens ca şi primul, de la Bionnas spre trecătoarea Croix-Rousse, pe şoseaua de la Saint-Claude, principalele distanţe dintre alergători rămăseseră aceleaşi. Dar Bressanezul îl ajunsese pe Busard în *bucla mică;* se părea că a înţeles una din regulile cursei, şi-l lăsa pe celălalt să conducă de cîte ori voia.

Busard nu părea de loc obosit. Începeam să cred în mod serios că putea să cîştige. Cel mai greu o să-i fie să-l învingă pe Bressanez la sprint.

Busard era în *formă. Forma* sportivilor : un sens nou pe care l-au adăugat celor douăzeci

și cinci de înțelesuri ale cuvîntului menționate de Littré. Cel care se apropie mai mult este al paisprezecelea: „Forma unui argument, felul bun sau rău în care sînt așezate părțile unui argument. În formă, conform felului în care trebuie să fie așezat argumentul pentru a fi după toate regulile." Alergătorul *în formă* este în regulă pentru a cîștiga. Dar expresia are mult mai multe semnificații. Forma se opune materiei, în sensul în care atletul simte materia ca pe o greutate care frînează performanța: pentru ca atletul să fie *în formă* trebuie ca grăsimea, limfa, tot ce-l face greoi să se transforme în nervi și mușchi, pentru ca materia să devină formă. Atletul perfect e ca o flacără care se consumă în performanța pe care-o realizează, fără să rămînă urmă de cenușă.

La asta mă gîndeam cînd urmăream, cu patruzeci pe oră, pe Busard și pe Bressanez, în al treilea și ultimul lor urcuș, cel al trecătorii de la Croix-Rousse. Cordélia și Marie-Jeanne se refăceau, în tăcere, de oboseala emoțiilor celui de al doilea tur. Uitîndu-se în oglinda de buzunar, Marie-Jeanne încerca să-și refacă, plină de grijă, cărarea coafurii.

Și la scriitor, cînd ajunge la maturitate și cînd are ceva de spus, *forma* devine preocuparea lui esențială. Pagina scrisă va fi bună sau proastă, după cum, așezîndu-se la masa de lucru, se va fi simțit sau nu *în formă*.

Scriitorul ajuns la maturitate a rezolvat sau a învins conflictele lui interioare; problemele sale au devenit problemele omenirii din epoca sa; ca probleme personale nu-i rămîn decît cele ale dieteticii; în felul acesta tinde să regăsească nevinovăţia sportivului care nu se gîndeşte decît la forma lui, care nu vorbeşte decît de ea şi care, cînd se apropie cîte o mare competiţie îşi impune, de dragul ei, sobrietate şi castitate.

Poate de aceea simt eu atîta frăţească dragoste pentru tinerii eroi ai stadioanelor, ai ringurilor şi ai şoselelor. Cînd Busard trecu linia albă a trecătorii citisem pe faţa lui, din felul în care şi-a aruncat capul pe spate, că simte aceeaşi mare bucurie pe care-o simt şi eu cînd sfîrşesc un capitol de care sînt mulţumit.

Mă gîndeam apoi că *forma* este de asemenea esenţială pentru orator, actor, pictor, general de armată, pentru toţi cei pentru care ceea ce fac înseamnă o creaţie mereu nouă şi a cărei reuşită nu e niciodată sigură. „Oare astă-seară am să fiu *în formă?*", asta-i tot ce-i obsedează. La un moment dat, în timpul bătăliei de la Marna, lucrul cel mai important pentru toată armata franceză era ca Joffre să doarmă, pentru a fi *în formă* în clipa cînd va trebui să ia decizia hotărîtoare. Băgai de seamă atunci că Bressanezul dădea semne de oboseală. Se înroşise la faţă. Picioarele lucrau iarăşi dezordonat. De două ori se dezlipi de roata lui Busard şi nu-l ajunse de-

cît mergînd în zig-zag. Nu mai erau decît doi kilometri pînă la trecătoare.

Busard întoarse capul de cîteva ori. L-am simţit plin de nedumerire.

Broboane mari de sudoare se prelingeau pe faţa Bressanezului ; braţele, de la cot în jos, începură să-i tremure. Busard îmi aruncă o privire cercetătoare.

I-am strigat :

— Leşină !

Busard acceleră uşurel.

Bressanezul merse un timp în zig-zag, îşi reveni şi iar se lipi de roata lui Busard. Dar deodată se făcu alb la faţă.

— Nu mai poate, spusei.

— Busard n-o să-l lase ! strigă Cordélia.

— Trebuie !

— Nu pot să sufăr cursele, zise Cordélia. Niciodată n-am să mai urmăresc vreuna.

Busard acceleră şi cîştigă repede cîteva zeci de metri.

— Vă urăsc pe toţi, zise Cordélia.

Bressanezul merse de cîteva ori de la o margine la cealaltă a drumului, trecu la un pas mai mic şi parcă începu să-şi vie puţin în fire. Apoi merse vreo sută de metri din ce în ce mai încet şi descălecă. Mă oprii în dreptul lui.

Cordélia îi întinse termosul pe care îl luase pentru orice eventualitate.

— Ce e ? întrebă el.

— Ceai.
— N-aveţi mai degrabă nişte rachiu ? Aveam şi rachiu.
— Asta o să te dea gata, zise Cordélia.
— Dă-i-l, i-am spus. Nu mai are nici o importanţă.
Bressanezul trase o duşcă de rachiu. Faţa-i deveni roză. Schiţă un zîmbet.
— Eşti cel mai vrednic dintre toţi, zise Cordélia.
— Da, răspunse el.
Cu mîinile pe partea de sus a ghidonului, alergă vreo cîţiva paşi să-şi ia vînt. Are picioarele grozav de scurte. Se opri înainte de-a sări în şa. Mai alergă vreo trei paşi, mai încet, şi se opri iar. În tricoul alb, care-i venea prost, părea ciudat de dezbrăcat. Scutură de mai multe ori din cap, cu gura deschisă. Răsuflă adînc şi rămase o clipă complect nemişcat, scutură apoi iar din cap, apucă bicicleta şi-o trînti tare de taluzul şoselei. Mai făcu vreo cîţiva paşi clătinîndu-se şi apoi se prăbuşi pe taluz, lîngă bicicletă.
Cordélia coborî şi-i întinse iar rachiul. Îl bău lacom şi se întoarse cu burta pe taluz. Cordélia aşteptă o clipă şi încercă apoi să-l ridice de umăr. Dar el căzu la loc.
— Ce are ? întrebă Cordélia.
— Lasă-l să doarmă...
— Poate că-i bolnav ?

— Urcă-te, îi strigai. N-o să-l putem ajunge niciodată pe Busard. Acum coboară cu şaptezeci pe oră spre Clusot.

Se urcă în maşină. Trînti portiera.

Chiar înainte de-a ajunge la trecătoare, drumul face o curbă printre livezi. Din partea ei de sus, curba se vede toată, jos. Cordélia se aplecă spre portieră.

— A luat-o iar din loc, spuse ea.

Am încetinit şi-am aruncat şi eu o privire. Ceva alb mergea pe drum în zig-zag, la o mie cinci sute de metri în urma noastră, sub noi.

— E inimos ? întrebă Cordélia.

— Ca un bou de arătură.

Mă năpustii pe povîrniş, dar n-am regăsit tricoul roşu al lui Busard decît la capătul liniei drepte, între ultima din cele treisprezece serpentine şi intrarea în Clusot. Mergea foarte repede, cu pasul cel mai mare.

Douăzeci de kilometri se fac uşor pînă la intrarea în Bionnas, şi cei zece kilometri ai *buclei mici* — ceea ce înseamnă patruzeci şi cinci de minute dacă totul merge bine — şi apoi vine linia de sosire, pe stadion. Am fost toţi trei cuprinşi de înflăcărarea victoriei, acum atît de apropiată, a tînărului nostru prieten.

La intrarea în Clusot, pe ambele părţi ale drumului, era adunată o mulţime de oameni. Îl aplaudau pe Busard deoarece el era primul, apoi

căutau în ziarul local, după număr, să vadă cum îl cheamă.

Pavajul începu chiar de la intrarea în oraş. Busard trecu pe dreapta pentru a merge pe-o fîşie asfaltată care acoperă şinele unei foste căi ferate de *interes local.*

Un copil ieşi înainte ca să vadă mai bine. O femeie se repezi să-l tragă înapoi. Busard venea spre el cu patruzeci şi cinci pe oră.

Făcu un ocol ca să-i ferească. Roţile alunecară pe pavajul ud de pe marginea asfaltului. Bicicleta se prăbuşi. Busard fu aruncat peste ghidon şi căzu pe pavaj, cu braţele înainte.

Oprii la cîţiva metri.

I-am spus Cordéliei să cronometreze şi, mai ales, să nu coboare din maşină...

Eu şi Marie-Jeanne ne-am repezit spre Busard. Se ridicase. Coapsa stîngă sîngera tare. Îi curgea sînge şi din nas.

Bernard îşi trecu mîna pe buze şi privi lung sîngele de pe dosul ei.

— Nu-i nimic, zise el.

Îmi aruncai ochii spre Cordélia.

— Patruzeci de secunde, spuse ea.

I-am şters coapsa cu o batistă. Tăietura era adîncă. Ar fi trebuit să fie cusută.

— Continuu, zise Busard.

— Încearcă.

— Trebuie să-l ducem la spital, zise Marie-Jeanne.

— O să fie timp destul, dacă n-o să poată continua.

M-am uitat iar la Cordélia.

— Două minute, zise ea.

Busard sări în şa. Doi tineri îi făcură vînt. Plecă.

A trebuit să traversăm tot Clusotul. Pavajul nu se mai termina. Busard muncea din greu. Din mulţime se auzeau mereu aceleaşi cuvinte: „îi curge sînge... îi curge sînge“. Repetate pe tonuri diferite: „îi curge sînge... îi curge sînge...“ cuvintele acestea răsunau, de cum trecea, ca un clinchet de clopoţel. Marie-Jeanne îşi muşca buzele. Cordélia îşi şoptea: „Forza, Busard! Forza, Busard!“

După ce ieşi din oraş reluă un mers regulat de patruzeci pe oră. Îi strigai:

— Opresc o clipă să măsor distanţa şi pe urmă te-ajung.

Oprirăm. Cordélia cronometră.

Plutonul nu mai era decît la cincizeci şi cinci de secunde. Aceiaşi şapte oameni ca la a doua trecere a trecătorii. Bătea vîntul şi înaintau în evantai, cît era drumul de lat, ca o pînză umflată. Lenoir în centru, înalt, cu un aer impunător, pedalînd din toate puterile — şi parcă ar fi făcut cu picioarele nişte paşi de uriaş. Îmi trecu prin cap: „Vin, vin. Cîştigă totdeauna cei mai tari, cei mai şireţi, cei ce au mai multă

experienţă, cei mai deştepţi, cei care ştiu să-şi învingă firea." Dar nu scoteam o vorbă.

Plecai înainte de-a ne fi ajuns.

Nasul lui Busard sîngera iarăşi.

— Să nu-i spui că-s aproape, mă rugă Cordélia.

— Din contră. Toată şansa lui e numai în nervi.

I-am strigat lui Busard :

— Sînt la cincizeci şi cinci de secunde.

— O batistă, ceru el.

Marie-Jeanne îi trecu batista ei, brodată chiar de ea. Busard se şterse la gură, apoi ţinu batista între dinţi. Acceleră şi trecu la patruzeci şi cinci pe oră. Sîngele i se prelingea din coapsă pe picioare şi pe ghete.

Ţinu aceeaşi viteză pînă la o lungă linie dreaptă, la doi kilometri de Bionnas. Atunci începu să cedeze. Viteza-i scăzu la patruzeci, la treizeci şi cinci.

— Mi-e sete, strigă el.

— Abandonează, îi răspunse Marie-Jeanne.

El scutură din cap.

Zării în retrovizor plutonul care se apropia, la rîndul lui, de linia dreaptă, tot desfăşurat în evantai cît era drumul de lat, tricou roş, tricou verde, tricou albastru deschis, tricouri galben şi negru, tricouri albastru şi roşu, plutonul care se apropia, maiestuos şi neînduplecat.

— Uite-i ! strigai.

Busard întoarse capul și văzu plutonul. Aruncă termosul în șanț și se distanță... Mă țineam în dreptul lui. Cordélia nu scăpă o clipă din ochi minutarul și tot anunța :

— Treizeci și opt... patruzeci... patruzeci și doi.

— Îi lași iar în urmă, strigai.

— Hai, dă-i drumul, îl îndemnă Marie-Jeanne.

Mă uitai în retrovizor. În spatele nostru, evantaiul începuse să se destrame. Se formă un vîrf. Doi oameni se desprindeau, unul lîngă altul, un tricou verde, un tricou roșu, Lyonezul și Lenoir.

Ceilalți rămîneau în urma noastră. Cei doi se tot apropiau.

— Un Lyonez și Lenoir au evadat chiar acu', îi strigai lui Busard.

El forță și mai mult. Acul cronometrului trecu de patruzeci și cinci.

Busard asudase tare la ieșirea din Clusot, cînd se silise să-și recapete viteza obișnuită, și apoi, cîteva clipe mai înainte, cînd se simțise rău. Acum se uscase.

Nu ajung să-mi aduc bine aminte expresia lui. Pesemne că fața lui nu mai exprima nimic. La punctul cel mai înalt de tensiune al unei curse izbutite, ciclistul trece dincolo de starea în care te simți sau nu *în formă*. Încercam să-mi închipui ce anume simțea Busard atunci cu ajutorul amintirilor mele de război sau de pasiune. Busard, hăituit de cei din urma lui, fugea înainte

ca un soldat la atac, sub focul convergent al inamicului. Pentru el nu mai exista decît clipa aceea. Inima, inteligența, mușchii formează un singur tot; acesta este unul din gradele cele mai înalte de contopire la care ajunge, o clipă, facultățile omului.

Mă uitai iarăși în retrovizor. Ceva alb țîșnise din fundul liniei drepte și înainta repede. Evantaiul se destrămă iarăși. Din el ieși tricoul alb. Era Bressanezul care venea iarăși ca un bolid. Veni lîngă Lenoir și Lyonez: tricou roșu, tricou verde, tricou alb.

Linia dreaptă se termină în centrul Bionnasului. Busard viră cu patruzeci și șase pe oră pentru ca să ia *bucla mică*. Mai erau zece kilometri pînă la linia de sosire pe stadion.

Pe pavaj, viteza lui Busard scăzu la patruzeci pe oră. Tot orașul se înghesuise pe trotuare. Strigătele: „îi curge sînge... îi curge sînge... îi curge sînge..." se auziră iarăși. Coapsa îi sîngera din ce în ce mai tare.

La scurta linie dreaptă din cartierul Saint-Marie-des-Anges, zării iar în retrovizor pe cei care-l urmăreau pe Busard. Nu mai erau decît la trei sute de metri.

— Vin, îi strigai lui Busard.

Acul cronometrului se urcă la patruzeci și patru.

Ultima greutate serioasă era urcușul pavat din orașul vechi care avea o pantă de 15 la sută.

Busard simţi o sfîrşeală la treizeci de metri de culme. Urcase destul de repede. Se opri la o distanţă de patru tururi de pedală şi coborî. Se întoarse spre noi şi zise:

— Nu mai pot!

Ridicai ochiul spre retrovizor. Tricoul roşu, tricoul verde şi tricoul alb îşi făceau apariţia la poalele urcuşului.

— Uite-i! strigai.

Busard începu să alerge pe jos, împingînd bicicleta. Se poticni de cîteva ori. Bicicleta căzu, o luă iar în mîini. Parcurse astfel ultimii treizeci de metri ai urcuşului. În urma lui rămase o dîră de sînge.

Ajuns în vîrf, urcă iar în şa. Noi eram exact în dreptul lui. Încă de la Clusot, Marie-Jeanne stătuse tot timpul la portieră.

Busard întoarse capul spre Marie-Jeanne şi strigă:

— O fac pentru dumneata!

Şi se năpusti pe coborîş spre oraşul nou. Stadionul nu mai era decît la doi kilometri.

Coborîrea prin oraşul vechi se face prin uliţi înguste şi întortocheate, în pante repezi. Îl pierdui din ochi pe Busard. Lenoir, Lyonezul şi Bressanezul mă întrecură. Nu-i ajunsei decît pe Promenadă, la opt sute de metri de stadion. Busard păstra o sută cincizeci de metri avans. Lenoir conducea urmărirea.

Busard căzu luînd virajul în unghi drept al drumului care duce la stadion. Se lovi cu capul de caldarîm. Se sculă imediat. Avea fruntea crăpată şi sîngele i se prelingea peste ochi. Urcă iar în şa. Nişte tineri se năpustiră şi-i făcură vînt.

Cei care veneau în urma lui nu mai erau decît la cîţiva metri.

Busard intră primul pe pistă, cu douăzeci de metri avans.

Mulţimea striga :

„Lenoir !... Lenoir !" pentru că, de obicei, el era cel care ducea la victorie culorile Bionnasului.

La sprint, Bressanezul o luă înaintea tuturor şi trecu primul linia de sosire. Lenoir şi Lyonezul urmau la o distanţă de două roţi. Busard ajunse al patrulea, la zece metri distanţă.

Juliette Doucet, care era lîngă linia de sosire, îi dădu Bressanezului buchetul învingătorului.

Bressanezul făcu turul pistei în mijlocul aplauzelor.

— Ura, Bressanezule ! strigă Juliette Doucet.

Îl dusei pe Busard la clinică, unde i-au cusut rănile care nu erau grave.

II

A doua zi, Marie-Jeanne şi Cordélia s-au dus împreună la clinică să-l vadă pe Busard. Trebuia să iasă în seara aceea, după un ultim pansament. Cordélia conduse pe Marie-Jeanne pînă la ea acasă, în Parcul Morel.

— Nu vrei să intri? întrebă Marie-Jeanne.

Se aşezară de-o parte şi de alta a mesei pusă în mijlocul odăii şi acoperită cu o muşama în pătrăţele. Vorbiră mai întîi despre munca pe care o făceau Marie-Jeanne şi maică-sa.

Majoritatea femeilor din Bionnas trăiesc de pe urma industriilor de materie plastică, cea mai mare parte ca muncitoare, celelalte ca neveste sau amante de ale patronilor. La Plastoform, mama Marie-Jeannei lipea opt ore pe zi, cîteodată zece sau douăsprezece, cele două părţi, una verde-deschis cealaltă verde-închis, ale unei

căni de apă, care nici nu se sparge şi nici nu se deformează şi care, dacă o arunci pe podea, sare ca o minge. Marie-Jeanne îi arătă Cordéliei cum se face cana aceasta, apoi vorbi despre cleiurile cu care se lipeşte.

— Benzolul, zise ea, şi acetona sînt otrăvuri...

Muncitoarelor din atelierul în care lucra mama ei le ieşea deodată o eczemă de pe urma căreia pielea rămînea plumburie. Nu trecea mult de la folosirea unui nou produs şi unora le cădeau dinţii.

— Aşa ceva nu-i de loc pentru mine, zise Marie-Jeanne.

Glasul ei avea uneori accente duioase, ca în timpul cursei, cînd spusese: „Îmi pare bine că Busard n-are nici o vină!“ sau chiar cînd o întrebase pe Cordélia: „Nu vrei să intri?“, apoi deodată devenea aspru, dur, ca atunci cînd a spus: „Aşa ceva nu-i de loc pentru mine!“, şi cînd acel „mine“ trosni brusc, ca o creangă uscată.

Se încăpăţînase să ajungă şi să rămînă lenjereasă într-un oraş fără tradiţii, în care femeile poartă combinezoane care nu se deşiră şi chiloţi nylon. Nu rămînea niciodată fără lucru. Cîteva soţii de meseriaşi, ajunşi industriaşi de cînd s-a inventat presa cu injector şi s-au îmbogăţit brusc, s-au convins, citind *Plaisirs de France,* că cine poartă lenjerie lucrată de mînă înseamnă că se pricepe la lucru bun. Broderiilor Marie-

Jeannei li se dusese faima. Povesti toate acestea şi făcu, ban cu ban, socoteala de cît cîştigă.

Marie-Jeanne era naturală, cum nu sînt decît oamenii din popor. Chiar acum, cînd a întîlnit-o pentru prima oară, i-a vorbit Cordéliei în modul cel mai firesc din lume despre salariul şi despre pîntecele ei.

Pe baza timpului ce-i trebuia pentru fiecare piesă de lenjerie, îşi aprecia cîştigul cam la o sută de franci pe oră, ceea ce era abia ceva mai puţin decît ar fi primit la uzină. Lucra aproximativ zece ore pe zi, dar trebuia să scadă duminica şi lunea care venea după duminicile în care stătuse prea mult la bal. În fine, făcea rost cam de vreo douăzeci şi cinci de mii de franci pe lună. Maică-sa aducea în casă cam tot atîta. Trăiau singure, taică-său fiind omorît de o presă pentru celuloid care îl lovise în cap.

— Avem tot ce ne trebuie, zise ea.

Aveau chiar şi ceva economii.

— Nu vrei să iei o vişinată ?

— Cu plăcere, zise Cordélia.

Marie-Jeanne întinse o mică faţă de masă brodată şi puse deasupra o tabla de metal de un albastru-deschis, iar pe tabla paharele de lichior, ceva mai mari decît nişte degetare.

Se duse în bucătărie să aducă clondirul cu vişinată. Baraca avea trei odăi, odaia ei, cea a mamei şi, la mijloc, bucătăria. Se intra prin bucătărie.

Servi vişinile cu o linguriţă. În pahar nu încăpeau decît cel mult trei vişine.

Ceva mai tîrziu întrebă iar:

— Mai iei o vişină?

— De ce nu te măriţi cu Busard? întrebă Cordélia.

Marie-Jeanne rîse.

— Ar vrea el! zise ea.

— Nu-l iubeşti?

— Poate.

— Şi dacă n-ar mai veni să te vadă?

— M-aş plictisi.

— E prietenul dumitale? întrebă Cordélia.

— Nu, zise Marie-Jeanne şi se uită lung la Cordélia.

Apoi adăugă:

— Am avut însă prieteni!

Rămase un timp fără să scoată o vorbă.

— Bărbaţii sînt egoişti.

Cordélia aştepta.

Marie-Jeanne adăugă:

— Dacă le place tinerilor ceva, apoi le place să se laude.

— Dar cei mai în vîrstă? întrebă Cordélia.

— Aceia, zise Marie-Jeanne, încearcă imediat să te pipăie. Te tutuiesc... Glasul i se învioră. Le spui: „Ţi-am dat eu voie să mă tutuieşti?" şi ei îţi răspund: „N-o face pe mironosiţa... Toată lumea ştie că nu eşti atît de cuminte pe cît vrei

să pari!" Ce-i priveşte dacă am avut sau nu prieteni?

Şi adăugă:

— Pentru cît a durat!

— Busard te iubeşte, zise Cordélia. Asta se vede.

— Da? întrebă Marie-Jeanne.

Şi imediat adăugă iar:

— Aşa e! Mă iubeşte.

În ziua aceea n-a mai povestit nimic. Dar săptămînile următoare Cordélia s-a dus deseori pe la ea. Bănuiesc că-i place foarte mult s-o audă pe Marie-Jeanne vorbind despre bărbaţi, cum ar fi vorbit un iepure despre vînători sau cîini; a se păzi tot timpul i se părea tot aşa de firesc ca şi reflexul care strînge pupila atunci cînd lumina e prea orbitoare; ea cunoştea foarte bine şi prefăcătoriile care dau putinţă vînatului hărţuit să ducă vînătorul acolo unde vrea; dar era convinsă că cei care, pînă la urmă, pierd totdeauna la acest joc, sînt femeile şi iepurii. Spunea toate astea în aforisme de care parcă nu se îndoia niciodată. Sclavul crede veşnică trista înţelepciune care l-au învăţat secolele de convieţuire cu stăpînul.

Cordélia venea îndată după-amiază, aducînd nişte bomboane mari, umplute cu lichior. Marie-Jeanne vîra în gură cîte-o bomboană întreagă, o strivea încet, cu ochii închişi, şi o ţinea mult lipită de cerul gurii cu limba, ca să stoarcă tot

gustul şocolatei amestecate cu lichior. Se uita apoi la Cordélia surîzînd şi spunea:

— Vai, ce lacomă sînt!

Cordélia lua loc şi-şi aprindea o ţigară. Cele două tinere femei începeau să-şi istorisească trecutul, prezentul şi viitorul.

Seara, Cordélia îmi dezvăluia şi mie spovedaniile prietenei ei. În felul acesta am putut reconstitui tot ce s-a petrecut în timpul primei vizite pe care Busard i-a făcut-o Marie-Jeannei după circuitul Bionnas.

Marie-Jeanne îi dădea voie lui Busard să treacă pe la dînsa marţi şi joi seara. El îşi ascundea bicicleta în spatele tufelor de hortensia, între baracă şi şoseaua spre Saint-Claude. Intra pe uşă, iar pe la miezul nopţii şi uneori pe la două sau trei dimineaţa, ieşea pe fereastră, pe care n-avea decît să sară.

Se sărutau şi el îi dezmierda sînii.

— Şi pe urmă? întrebă într-o zi Cordélia.

— Mă strînge în braţe şi se lipeşte de mine.

— Dar tu, tu nu-l alinţi niciodată?

— Asta ar mai lipsi! protestă Marie-Jeanne.

Începu să rîdă ca să arate că nu-i prefăcută. Pe urmă se înroşi, fiindcă îşi închipuise gesturile pe care ar fi trebuit să le facă.

— Afurisită mai eşti, Cordélia! zise ea.

Cordélia îmi lăudă delicata stăpînire de sine a prietenei ei.

— Tu crezi că nu-ţi ascunde nimic?

— De ce m-ar minţi? Eu nu-s bărbat. Nu-i vorbesc de dragostea mea.

Altă dată Cordélia o întrebă pe Marie-Jeanne de ce nu-l primeşte mai des pe Busard.

— Şi-atunci cînd să mai dorm? protestă Marie-Jeanne.

Împunse acul în pînza fină de in pe care tocmai o broda şi începu să numere pe degete:

— ...vineri mă culc devreme fiindcă ştiu că sîmbătă mă duc la cinema şi duminică la bal... luni fiindcă-i după duminică... miercuri fiindcă Busard a stat tîrziu în ajun... aşa că, vezi, n-are cum să vină mai des...

— Nu te gîndeşti decît la tine, zise Cordélia.

— Aşa e, zise Marie-Jeanne. Şi eu...

— Exact ca un bărbat.

— Nu mă gîndisem la asta.

Cînd venea, Busard avea dreptul s-o sărute pe buze. Se lăsa sărutată, dar ea nu-l săruta.

În marţea de după Circuit a ţinut-o în braţe ca s-o sărute şi a doua oară. Îşi închipui pesemne — gîndi ea — că eroismul lui din timpul cursei şi rana îi dădeau noi drepturi. Întoarse capul. Buzele lui întîrziară după ureche şi pe ceafă. Ea se desprinse.

— Stai jos, spuse ea.

— Ce rea eşti! răspunse el.

Ea zîmbi.

Ocoli apoi masa şi se aşeză pe scaunul de lucru cu spătar înalt. El dădu să vie după dînsa.

— Nu ! îi porunci ea.

Busard se întoarse şi se aşeză în faţa ei. Ea-şi luă iar lucrul şi începu să brodeze. Aceasta era regula pe care o impusese ea ca început al întîlnirilor lor. De optsprezece luni de cînd se vedeau — fără ca ea să-i fi cedat, aşa cum îi cerea el mereu, cu o patimă care nu pierduse nimic din intensitate — se stabilise un cod care le reglementa întîlnirile pînă la cel mai mic amănunt. Raporturile între o fiinţă care doreşte şi una care se apără iau, de cele mai multe ori, un aspect juridic ; anumite inimi, anumite trupuri nu se cuceresc decît după nesfîrşite procese. Fiecare nouă intimitate îl costa pe Busard mai multe atenţii pentru a o obţine decît au nevoie diplomaţii cu multă experienţă în cariera lor pentru a modifica un tratat internaţional.

— Cum merge piciorul ? întrebă ea.

Cînd erau singuri, îşi spuneau „dumneata" ori de cîte ori era vorba de dragoste, dar altfel se tutuiau. Asta făcea parte din codul lor tacit.

— Nu-i nimic, zise Busard. Doctorul mi-a făcut o radioscopie. Duminică am să pot alerga.

— Ai să te istoveşti.

— Dacă m-ai iubi, îi răspunse, ai vedea ce sînt în stare să fac.

Era îmbrăcată cu o bluză nouă de pichet alb cu reverurile uşor scrobite. Linia roşie a buzelor se potrivea cu frăgezimea obrajilor. Avea o coafură cu ondulaţii foarte regulate, ca olanele

unui acoperiş abia terminat. Busard se gîndi la expresia care compară un obraz cu faţada unei case. Ochii albaştri ca nişte obloane proaspăt vopsite.

— Ce gătită eşti, observă el.

Ea ridică uşor capul şi-l privi:

— Ai să-mi spui asta acuşi.

Acuşi însemna după ce îşi va termina lucrul şi cînd îl va lăsa să se întindă pe pat lîngă ea. Cîştigase favoarea asta de sfîrşit de seară abia în a paisprezecea lună de curte.

Cu gîndul la acest acuşi, simţi un fel de sfîrşeală.

— Acum ! ceru el.

— Nu, răspunse ea.

— De ce ? întrebă.

— Fiindcă nu vreau.

— Şmecheriţă ce eşti, zise el cu duioşie.

Ea zîmbi.

— Acuşi o să-mi ceri iertare.

— Da, recunoscu el.

— Să mai vorbim puţin despre cursă, stărui iar.

El rămase o clipă tăcut, ca să-şi vină în fire.

— Paul Morel, începu el, mi-a spus că reprezentantul lui *Alcyon* m-a remarcat. Poate c-o să-mi ofere un contract...

Dezvoltă cu de-amănuntul perspectivele care păreau că se deschid în faţa lui. Şi alţii au început tot aşa. Acum cîţiva ani marele Bobet alerga

încă pe la bîlciurile din satele bretone. Un lucru era sigur : anul acesta era *în plină formă ;* dacă n-ar fi avut ghinionul să cadă, ar fi cîştigat Circuitul. Şi Circuitul acesta e mai greu decît multe curse naţionale. Numai cei din Bionnas nu înţeleg că asta-i o piatră de încercare. După ce-o să ajungă profesionist, o să aibă destul timp să se antreneze. O să mai facă progrese, progrese imense. Nu-i el omul care să-şi facă toată cariera ca „slugă" la uriaşii curselor. Va spune ritos : astea-s condiţiile mele, dacă vă place, bine, şi la nevoie va evada din pluton împotriva voinţei şefului de echipă, aşa cum a făcut şi în timpul Circuitului. Trebuie să te impui : Robic a dovedit-o foarte bine în Turul Franţei din 1948. Cei din Jura nu fac decît cum îi taie capul. Se va spune : Marele Bernard Busard din Jura, Neînvinsul Busard. Un alergător cîştigă mult, mai ales cînd joacă roluri mari. O să-şi cumpere o maşină, nu marca *Vedetta* ca Paul Morel, ci un *Cadillac* decapotabil cu caroserie sport, fără locuri în spate.

— Vrei să faci pe grozavul singur la volan, zise Marie-Jeanne.

— Ai să stai lîngă mine.

— Am să fiu uitată de mult.

— Vrei să ne căsătorim imediat ?

— Dacă ar fi să mă decid din cauza unui *Cadillac,* m-aş mărita cu Bressanezul.

— Viperă, zise el cu duioşie.

Şi începu să vorbească iar despre gloria care-l aşteaptă. Ea nu-i răspunse decît în glumă.

Cursa de duminică, prima lui mare cursă, îl convinsese pe Busard că era în stare să-i bată şi pe cei mai buni. Marie-Jeannei, dimpotrivă, îi rămăsese în minte mai ales imaginea plutonului desfăşurat în evantai pe drumul de la Clusot, ca umflat de vînt, pornit în urmărirea tînărului alergător şi apropiindu-se de el cu fiecare învîrtitură de roată ; tricoul roşu, tricoul verde, tricoul alb care se apropiau cu neînduplecare ; marele Lenoir în picioare pe pedale, cu faţa ascuţită ca o proră, cu privirea liniştită şi ageră, ca şi cum ar fi însemnat dinainte locul în care Busard va cădea a doua oară, căzătura care-i va asigura lui victoria. Cei mai tari sînt cei care cîştigă totdeauna ; ea credea în asta tot atît de tare ca şi în ingratitudinea fundamentală a oamenilor. În această lumină îi revedea pe Busard şi pe Bressanez, evadaţi din pluton, ca nişte copii care-şi aruncă şi ei bilişoarele într-un joc de bile cît mingea, tocmai cînd cei mari îşi numără loviturile : eu trag, tu marchezi. Nu putea să se termine decît prost. Nici chiar victoria Bressanezului n-a putut-o convinge ; după părerea ei, era cu totul întîmplătoare ; la viitoarea cursă n-o să-şi mai poată reveni din leşin. La asta-i erau gîndurile, cosînd, în timp ce Busard îi descria viitorul lui de profesionist.

Bătu ora zece. Ea se sculă să aducă vişinata. Aşa era tabietul. La unsprezece ea-şi strîngea lucrul ; atunci el avea voie să se întindă pe pat, lîngă ea. În timp ce scotea şi-i dădea vişinile :

— Vezi, repetă el, am avut dreptate să nu-l ascult pe Paul Morel, altfel reprezentantul lui *Alcyon* nu m-ar fi remarcat...

Ea-i luă capul între mîini şi-i ciufuli părul.

— Tare mai eşti neîndemînatic !

El îşi dădu capul pe spate şi-i oferi ochii lui mari, fără nici o taină.

— Mă mîhneşti, zise ea.

— De ce ? întrebă el.

Ea-i lăsă capul, luă o vişină şi i-o apăsă între buze.

— Taci ! spuse ea.

El îi întinse gura, cu vişina între buze. Ea-i cuprinse iar capul între mîini şi căută să-i ia vişina cu dinţii. Ea are dinţii dinainte mici, bine aliniaţi, tăioşi ca o secerătoare în prima zi de seceriş. Ea se enervă. Se aşeză pe genunchii lui, luă o altă vişină şi şi-o vîrî între dinţi.

— Ia-o !

El o răsturnă pe Marie-Jeanne în braţele lui şi se aplecă deasupra ei. Nu izbutea s-o facă să dea drumul sîmburelui strîns între dinţi.

— Ia-l, spuse ea gîfîind.

El îşi ieşi din minţi :

— Vino !

Cu un braţ petrecut pe sub umeri, cu celălalt

pe sub genunchi, vru s-o ducă pe pat. Ea se îndreptă brusc.

— Nu!

Trecu de cealaltă parte a mesei.

— Pleacă!

— Iartă-mă, îi spuse el.

Stăteau față în față, de o parte și de alta a mesei; ea, cu palmele pe lenjeria înfoiată ca o spumă pe care o lucrase. Se înroșise pînă la încheietura gîtului ce se vedea în deschizătura gulerului de la bluză. Din lenjeria albă și din albul bluzei apărea toată ca o flacără.

— Ce frumoasă ești! spuse Busard.

Ea îi simți privirea pe sîni.

— Pleacă, te rog! zise ea.

El nu-i răspunse, nu se clinti din loc.

— Nu vezi că-mi pierd capul? zise ea.

Făcu apoi înconjurul mesei și trecu în fața lui. Cînd trecu, el nu îndrăzni s-o ia în brațe.

— Trebuia să se întîmple o dată, zise ea cu un aer supărat.

Se aruncă pe pat. El se întinse lîngă ea. O sărută pe gură; ea-i răspunse la sărutările lui. El o dezmierdă, ea se lăsă dezmierdată. El se fîstîci în fața unei fericiri atît de mari, de atîta vreme așteptată; începu să vorbească:

— Te iubesc, Marie-Jeanne!

Pe jumătate culcat deasupra ei, îi repeta mereu c-o iubește, de-abia atingîndu-i fața cu sărutări febrile.

Îi spuse că în zilele în care ea nu-i îngăduia să intre, el se ascundea în dosul tufelor de hortensia şi se uita la geamul ei pînă se stingea lumina. Că i se întîmpla să-şi ia bicicleta la douăsprezece noaptea, la două dimineaţa, numai ca să treacă prin faţa casei ei. Că atunci cînd i-a vorbit de Bressanez, cu toate că şi-a dat seama că face o glumă, îi venise să-l omoare. Că de cînd o cunoştea, şi cu toate că ea l-a respins mereu, nu s-a atins de nici o altă femeie. Că tot ce aştepta de la viaţă, era să-i dea voie să doarmă în fiecare noapte lîngă dînsa şi să-i aducă în fiecare săptămînă leafa lui. De dragul ei, şi dacă îi va cere, va renunţa pînă şi la cariera lui de ciclist.

— E-adevărat oare, repetă el, că vrei să fii a mea ?

Busard nu-i un cuceritor. Nu ştiu să profite de ocazie şi pe cînd el vorbea, Marie-Jeanne îşi reveni în fire şi-l dădu la o parte cu blîndeţe.

— Linişteşte-te !

— De ce ? întrebă el.

— Nu vreau.

— Dar voiai.

— Acuma nu mai vreau.

Sări din pat, se duse pînă în fundul odăii şi se-ntoarse lîngă ea.

— Eşti rea !

Avea ochii întunecaţi, sprîncenele încruntate. Cum sta deasupra ei, părea foarte mare.

Ea sări ca arsă din pat, ocoli băiatul care se întoarse în loc, fără s-o piardă o clipă din ochi, şi se îndreptă încet spre oglinda dreptunghiulară, agăţată deasupra toaletei. Începu să-şi aranjeze pieptănătura.

El veni după dînsa, o cuprinse de umeri şi o făcu să se întoarcă; o apucă de încheieturile mîinilor.

— Vino!

— Nu.

Ea-şi smuci mîinile, iar el îi dădu drumul.

El se duse la masă, se aşeză pe scaunul pe care stătuse toată seara în faţa ei şi-şi luă capul între mîini. Ea-i văzu spatele slab, scuturat de hohote de plîns. Se aşeză în faţa lui pe scaunul cu spătar înalt.

— Bernard, începu ea, nu trebuie să mai vii.

Nu era încă ora unsprezece. Mai aveau încă mult timp pentru şiretlicurile obişnuite de amanţii şi soţii, fericiţi sau nenorociţi: *ai promis; n-am promis; am dreptul, n-ai dreptul, pretind acest drept*, şi argumentul hotărîtor care pune capăt cîteodată discuţiei, rostit de cel mai tare, adică, întrebuinţînd limbajul lor, de cel care iubeşte mai puţin: *vreau, nu vreau*. N-am s-o mai lungesc. Am spus destul pentru ca cititorul să-şi poată închipui tonul primelor optsprezece luni ale dragostei lor...

Dar îşi făcu apariţia ceva nou. Marie-Jeanne

fusese pe punctul de a ceda și de aici dedusese că Busard nu trebuie să mai vină. Chiar dacă, cum era de așteptat, ar fi renunțat pînă la sfîrșit la hotărîrea ei, de-acum înainte era obligată să se explice mai mult decît altă dată.

De ce-i rezista ea lui Busard cu o încăpățînare care ar fi făcut gloria unei mironosițe în secolele în care se credea că actul sexual te face să nu mai poți spera mîntuirea eternă? Tocmai asta nu puteam înțelege din confidențele ei pe care mi le repeta Cordélia.

— Se teme să nu-i facă un copil, zise Cordélia. Nu-i nevoie să fii psihanalist ca să înțelegi asta.

— În 1954?! întrebai eu, mirat. Cînd chiar liceenele știu să ia precauțiile elementare...

— Marie-Jeanne nu-i liceeană.

Cordélia păru furioasă.

— Cine ar fi învățat-o ceea ce liceenele tale pretind că știu? De unde și-ar fi luat cele necesare? Cine i le-ar fi plătit?

Marie-Jeanne îi mărturisise Cordéliei că a avut trei prieteni. Cel din urmă socotise că nu-i de demnitatea lui de bărbat să se „înmănușeze“ cu un prezervativ ca un soț de cînd lumea; asta-i singura precauție cunoscută la Bionnas. După ce-a lăsat-o însărcinată, s-a dus să-și facă armata. Avortul, făcut de-o țață, a ieșit prost. Chirurgul spitalului a făcut curetajul fără s-o anestezieze, ca s-o pedepsească pentru că „atentase la sănă-

tatea" ei. Asta s-a întîmplat cu patru ani în urmă ; de-atunci Marie-Jeanne a fost cuminte.

— Şi amorul liber e un privilegiu, strigă Cordélia.

— De ce nu se mărită cu Busard ?

— De ce s-ar mărita ?

Busard, cu triciclul lui, cîştigă ceva mai puţin decît Marie-Jeanne. Stătea la părinţii lui. La Bionnas nu se găsesc locuinţe. Populaţia acestui oraş a crescut în aceeaşi măsură în care s-au dezvoltat industriile de materii plastice care au apărut în 1936 şi care, o dată cu presa cu injector, au trecut, în mai puţin de douăzeci de ani, pe primul plan. Un bărbat într-o casă în care cele două femei trăiau liniştit, pretenţiile unui soţ, o relativă bunăstare înrăutăţită de cîte ori ar fi rămas însărcinată, iată ceea ce i-ar aduce Marie-Jeannei căsătoria.

— Ar fi să plătească prea scump plăcerea de-a avea un bărbat în pat, conchise Cordélia.

— Nu-l iubeşte.

— Parcă ea ştie dacă-l iubeşte ? L-ar iubi poate dacă ar fi fericită cu el. Există tot atîtea feluri de dragoste, cîte condiţii în care trăieşti o dragoste. Dragostea nu-i o taină religioasă. Din fericire Marie-Jeanne nu-i înclinată spre religie sau metafizică.

— Atunci de ce continuă să-l primească ?

— Are şi ea dreptul să se distreze.

— Dar el suferă.

— Bărbații se plîng întotdeauna de suferința asta... E mai puțin dureroasă decît un avort.

Cam asta a fost ceea ce, altfel spus, a încercat Marie-Jeanne să-i explice lui Busard în noaptea de marți, după duminica în care a avut loc Circuitul din Bionnas.

Discuția se prelungi foarte tîrziu.

— Cere-mi ce vrei, repeta Busard. Ce nu-s în stare să fac, numai să-ți dovedesc dragostea mea?

— Fie, consimți în sfîrșit Marie-Jeanne. Găsește-ți o meserie adevărată și o casă, și ne căsătorim.

— Asta nu-i mare lucru, strigă Busard. Mîine am să-i cer lui Paul Morel să mă angajeze la uzină. Cît despre casă...

— Nu, i-o tăie Marie-Jeanne. Nu-mi trebuie un bărbat care să lucreze la materii plastice.

Lucrătorii de materii plastice se împart în două categorii: mecanicii care fabrică matrițele; e o meserie de mare precizie și Bernard era prea bătrîn ca să-și mai facă ucenicia cîștigîndu-și în același timp și existența, iar muncitorii de la presele cu injector, simpli muncitori necalificați care în 1954 ajungeau să cîștige 100 de franci pe oră în întreprinderile în care sindicatele erau mai tari; dar aceștia rămîn toată viața muncitori necalificați.

— Cînd spun o meserie adevărată, reluă Marie-Jeanne, nu vorbesc de munca de la prese.

Ca toate femeile din Bionnas, ea ştia că cel care a început să lucreze la presă, n-o să se lase niciodată de munca asta. Neputînd avea un salariu mai mare pe oră, va căuta să muncească mai multe ore. Va începe cu opt ore pe zi. Mai tîrziu, pentru ca să-şi poată cumpăra o maşină de gătit cu gaz sau un scuter, va face ore suplimentare pe la meseriaşii care cumpără de ocazie vechile prese cu injector. Va lucra din ce în ce mai multe ore pe zi ; va mînca şi dormi ca să poată munci ; şi nimic altceva pînă la moarte.

Or, la Bionnas nu-s alte meserii decît cele în materii plastice.

— Vreau să plec din Bionnas, zise Marie-Jeanne. Iată condiţia mea !

— Cînd o să ajung ciclist profesionist, o să putem pleca din Bionnas.

— Fie, zise Marie-Jeanne. O să amînăm căsătoria pînă ce-o să te cheme Louison Bobet.

— Dă-o dracului de bicicletă, strigă Busard. O să ne mutăm din Bionnas chiar anul ăsta.

Plecă fără să-i mai ceară să-l sărute. Se temea văzînd-o atît de stăpînă pe dînsa. Un sărut din vîrful buzelor ar fi fost exasperant după ce fusese gata să-i cedeze şi cît pe ce să-i fie amantă.

III

O săptămînă întreagă pe Busard nu l-a văzut nimeni prin Bionnas. Veni la Marie-Jeanne marţea următoare, la nouă seara, oră la care, de obicei, avea voie să se prezinte.

— Iată-mă! zise el. Am fost la Lyon unde m-am întîlnit cu nişte camarazi de regiment. M-au trimis la Chalon-sur-Saône la nişte prieteni de-ai lor care, la rîndul lor, m-au trimis la Mâcon. Ni s-a propus conducerea unui *snack-bar,* care tocmai acum se termină de construit, între Chalon şi Mâcon, pe şoseaua Paris-Lyon-Marsilia-Coasta de Azur. Trec pe acolo, în medie, 350 de maşini pe oră.

Începu să descrie localul. Un cub dè beton alb lîngă o staţie de benzină prevăzută cu şase pompe automate, luminată cu neon toată noaptea. Un bar cu cincisprezece taburete şi zece

mesuțe de cîte patru tacîmuri. O locuință cu trei odăi pentru administratori. Și vezi defilînd prin fața ta lumea întreagă cît ține anul.

Îi explică avantajul unui *snack-bar ;* că automobiliștilor de azi nu le place să-și piardă vremea pe la hanuri ; că preferă să guste ceva în grabă, în timp ce li se umple rezervorul cu benzină și că, dacă nu au poftă să coboare din mașină, li se aduce un sandviș și vin într-un pahar de carton. Că un *snack-bar* e plin de viitor și că în zece ani, cu economiile lor de administratori, vor putea să-l și cumpere.

Li se cerea o garanție de 700.000 de franci. Tatăl lui îi dădea 150.000 — jumătate din economiile lui de mic meseriaș polisor de rame de ochelari care ieșeau pe jumătate finisate din presele cu injector. Cealaltă jumătate era zestrea surorii lui, Hélène, logodită cu un mecanic de la Plastoform.

Marie-Jeanne îi spuse că maică-sa și ea aveau, la un loc, 225.000 de franci depuși la Casa de Economie. 150.000 + 225.000 = 375.000.

— Sîntem încă departe de-a ieși la socoteală, zise ea. Păcat ! Mi-ar fi plăcut să văd cum se perindă prin fața mea toți oamenii ăia.

— Rămîne să găsim 325.000 de franci, zise Busard. Am eu o idee în privința asta.

Se sculă.

— Nu mai stai ?

— Nu. Trebuie să fac imediat pe dracu-n patru şi să găsesc aceşti 325.000 de franci.

Ii întinse mîna.

— Pe joi, Marie-Jeanne.

Bressanezul nu plecase din Bionnas.

Cîştigarea Circuitului îi adusese vreo douăsprezece mii de franci pe care-i cheltuise duminică seara şi luni toată ziua la „Micul Toulon", la Jambe d'Argent. Invitase toată lumea să bea un spumos tăiat cu drojdie, aşa că nu se dezmeticise decît marţi dimineaţa.

Avea douăzeci de ani; era-n anul în care trebuia să recruteze, an pe care tinerii Bressanezi îl sărbătoresc prin tot felul de isprăvi. În luna ianuarie, împreună cu cei optsprezece flăcăi din satul lui, născuţi tot în 1934, recruţi ca şi el, a colindat, timp de optsprezece zile, toate fermele ca să strîngă fondurile necesare pentru marele banchet care a avut loc în a nouăsprezecea zi.

Tot atîtea zile pentru strîngerea fondurilor cîţi recruţi sînt în comună, aşa e obiceiul în Bresse.

Tinerii năvălesc în curţile oamenilor, gătiţi cu cocarde şi panglici, ca şi indienii din Noua-Guinee cu pene, măşti şi tatuaje, în cinstea Sărbătorilor Virilităţii. Execută dansuri, bătute din călcîie şi alte figuri, însoţite de un fel de strigătură care diferă de la sat la sat; mişcările se înteţesc

treptat pînă la istovirea dansatorilor; după care se dă de băut şi de mîncat.

În toată perioada asta, recruţii îşi petrec serile la cîte unul din ei, pe rînd. Se bea foarte multă drojdie, de care nu se duce lipsă, toţi fermierii din partea locului avînd cazanele lor de făcut rachiu. Banchetul de închidere a acestor optsprezece zile — o orgie pe care etnografii ar numi-o rituală — ţinu patruzeci şi opt de ore. S-au băut patru hectolitri de vin alb de Noa, ieftin şi acru, dar bogat în alcaloizi care excită la culme nervii motori, şi aproape un hectolitru de drojdie. Fetele născute în acelaşi an, *recrutele recruţilor,* au fost şi ele invitate la prima masă care ţinu de la amiază pînă la şase, dar ele se retraseră, după cum e obiceiul, cînd băieţii începură să se îmbete. Bressanezul băuse şi mîncase mai mult decît oricare dintre camarazii lui. În fiecare noapte el era cel care cădea cel de pe urmă. În bătăile cu recruţii satelor vecine el fusese cel mai arţăgos, cel mai bătăios şi cel mai tare. El spunea cel mai bine strigătura de luptă. El sărea cel mai sus, cu toate că era cel mai mic de statură. Văduva care consimte să încerce tinerele puteri ale recruţilor îl proclamase învingător. În sfîrşit, el era cel care strînsese cei mai mulţi bani pentru banchetul de încheiere.

Trecînd astfel luna ianuarie, Bressanezul îşi puse întrebarea ce noi isprăvi ar mai putea pune la cale. În decembrie va fi chemat la armată. La

eliberare se va însura cu fata unui vecin, care îi va aduce trei hectare zestre ; asta se știa bine dinainte. Va mai găsi alte trei, patru hectare cu arendă și va plăti în zile de lucru perechea de boi pe care i-o va împrumuta socru-său pentru arătură și cărăușie. Va trebui să facă economii ca să-și cumpere vite și material și într-o bună zi o fermă proprie. Mai tîrziu va trebui să facă economii ca să-și plătească arenda, iar, și mai tîrziu, cînd va avea copii, pentru a-și lua o fermă și mai mare. Nevastă-sa o să-i țină banii. Un singur *chef* pe lună, în ziua bîlciului din Saint-Trivier-de-Courtes. Serile o să și le petreacă gîndindu-se la tocmelile cu geambașul, cu vînzătorul de ouă și de păsări și cu lăptarul, și nimic altceva pînă la moarte.

Din februarie pînă în decembrie nu mai avea decît zece luni ca să-și facă de cap. Se simțea în putere să îngenunche un bou și atît de curajos încît să se ducă singur să răpească o fată din mijlocul balului dintr-un sat inamic. Dacă i se propunea ceva mai greu de lucru, vreun rămășag sau vreo bătaie, nu avea decît un răspuns :

— Nu mi-i frică.

Anul recrutării e plin de veselie și distracții. Tot satul respectă înflorirea asta ce nu are loc decît o dată în viață. Vecinii îi dau o mînă de ajutor tatălui al cărui băiat urmează să plece la recrutare. Bressanezul care, pînă în cele din urmă, se hotărîse să se ocupe de sport, începu

să se antreneze încă din februarie. Mergea toată ziua cu bicicleta pe drumurile îngheţate. În fiecare zi se ducea ceva mai departe. Urcă prima lui pantă mare — trecătoarea de la Faucille — prin zăpada care se topea şi căzu de optsprezece ori. Calculase cît pot produce, în timpul verii, primele curselor cantonale, şi că astea îi vor da posibilitatea să invite într-una musafiri la masă, la han. Va fi de două ori campion, în ciclism şi în generozitate.

Săptămîna de după Circuit şi-o petrecu la Bionnas deoarece, după ce-şi cheltuise toţi banii cîştigaţi, Jambe d'Argent îi dăduse pe credit mîncare, locuinţă şi băutură. Bătrînului romantic Jambe d'Argent îi plăceau oamenii trăsniţi. Duminica următoare, Bressanezul luase parte la alergările de la Saint-Claude, unde-şi cheltuise noaptea toate premiile căpătate. Se întorsese la Bionnas ca să aştepte acolo cursa din oraşul vecin, Bellegarde, care trebuia să aibă loc de Rusalii. Jambe d'Argent îi deschisese din nou credit, dar nu şi pentru băutură.

Marţi seara la nouă şi jumătate, sta singur în faţa unui pahar gol. Spera să apară vreun client întîrziat care să-i ofere o cană de vin în amintirea dărniciii lui de odinioară.

Apăru Busard şi se apropie de el.

— Ce bei ? îl întrebă Busard.

— Îmi eşti dator 5.000 de franci, răspunse Bressanezul.

— De cînd ?
— Mi-ai furat prima de la trecătoare.
— Bagă de seamă ce vorbeşti !
— Plăteşte-mi că am nevoie de bănuţi.
O clipă, Busard parcă ezită. Jambe d'Argent care auzise totul şi care se uita la ei, crezu că o să-i răspundă Bressanezului cu o înjurătură.
Se apropie ca să-şi pună inventarul în siguranţă.
Dar Busard se aşeză pe-un scaun în faţa Bressanezului.
— Bine, zise el. Mai vorbim noi de asta.
Jambe d'Argent se îndepărtă.
— Vrei să cîştigi 325.000 de franci ? întrebă Busard.
Bressanezul se uită la dînsul clipind din ochi. Are ochii mici, nişte crestături înguste în obrajii roz.
— Să vedem, zise el.
— 325.000, pînă la sfîrşitul lui noiembrie, plus 500 pe zi pentru casă şi masă. Ai să stai la mine.
— Să vedem, repetă Bressanezul. De ce-mi faci propunerea asta ?
— Fiindcă am nevoie de tine.
Şi-i explică planul lui. O presă cu injector funcţionează douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Trei muncitori lucrează la ea pe rînd, în schimburi de cîte opt ore pe zi. Doi oameni n-ar putea asigura serviciul, cu cîte două schimburi de cîte douăsprezece ore pe zi decît cu

totul excepţional ; într-adevăr oboseala începe să se simtă printr-o somnolenţă după şase, şapte ore ; majoritatea accidentelor se întîmplă în ultimele două ore ale schimburilor de opt ore. Dar făcînd pe rînd patru ore de lucru, patru ore de repaus, nu-i nici un motiv să nu poţi rezista la infinit. De şase ori patru fac douăzeci şi patru : cu trei schimburi de cîte patru ore fiecare, doi oameni pot asigura serviciul la o presă.

Cu 160 de franci pe oră, douăsprezece ore pe zi, oricum ar fi ele repartizate, aduc 1.920 de franci.

Cele opt ore de noapte se plătesc cu o majorare de 50%. Deci 320 de franci pentru fiecare din cei doi oameni. Ceea ce ar ridica ziua lor la 2.240 de franci.

Scăzînd 500 de franci casa şi masa, rămîn 1.740 de franci curaţi.

Socotind 1.700 de franci pe zi, trebuiesc optzeci şi şapte de zile ca să cîştigi 325.000 de franci...

— Asta-i suma de care am nevoie, zise Busard, şi pe care ţi-o propun şi ţie s-o cîştigi... Dacă începem poimîine, 16 mai, terminăm la 18 noiembrie.

— De ce m-ai găsit tocmai pe mine ?

— Fiindcă ştiu că eşti voinic.

— De ce nu lucrezi tu singur patru ore din opt ?

— Fiindcă astea patru ore şi iar patru ore

cad în mijlocului schimbului celorlalţi muncitori. Un patron n-o să dea o maşină pe mîna unei echipe decît dacă aceasta asigură serviciul în întregime.

— Anul ăsta nu pot, zise Bressanezul. Sînt recrut.

— Gîndeşte-te, 325.000 de franci, asta înseamnă patru perechi de boi.

— Nu, zise Bressanezul. O pereche de boi cu adevărat buni face vreo 90.000.

Busard mai comandă o cană. Bressanezul tăcu, dus pe gînduri.

— Patru ore — patru ore, zise Busard. Ai să ai tot timpul să dormi şi chiar să te şi pileşti. Şase luni şi patru zile, asta nu-i o viaţă de om.

— Nu asta mă sperie, zise Bressanezul. Dar sînt recrut.

Mai rămase pe gînduri, cu capul plecat, rîcîind marmura mesei cu arătătorul.

Busard comandă a treia cană.

— Anul ăsta, cînd cheamă ei la recrutare? întrebă Bressanezul.

— A anunţat la radio că la 12 decembrie.

— Sînt al tău. Am să cumpăr o pereche de boi şi trei vaci, pe care am să i le las tatei cît oi face-o eu pe zuavul. Cu ce-o să mai rămînă, am să pot chefui pînă ce mă vor chema la armată.

După un timp, adăugă :

— Nu-mi mai trebuie bicicletă. Am s-o vînd.

Face vreo douăzeci de mii de franci. Fac cinste cu o cană.

— Nu-mi mai arde de băut, zise Busard. Deacum trebuie să găsesc o presă.

— Cum, n-ai încă mașina? întrebă Bressanezul, uitîndu-se la el bănuitor. Ai născocit toate astea numai ca să nu-mi dai îndărăt cei cinci mii de franci...

— Cît despre mașină, fac eu rost.

Paul Morel îi datora lui Busard 30.000 de franci.

Ii luase cu împrumut puțin cîte puțin. Busard trecea prin curtea uzinei pe triciclul lui încărcat cu rame de ochelari pentru polisat.

— Treci o clipă pe la mine pe la birou, îi striga Paul Morel.

Inchidea apoi ușa biroului.

— Nu poți să-mi împrumuți cinci mii? Iar mă ține tata din scurt și i-am făgăduit Juliettei c-o duc seara asta să luăm masa la Bourg. Sîmbătă ți-i dau înapoi...

Cum, din cauza ciclismului, Busard nu bea și întrucît stătea la părinți, avea totdeauna ceva bani puși deoparte.

Sîmbăta, Paul Morel îi dădea înapoi două sau trei mii și căuta să compenseze diferența trecînd în contul băiatului ore suplimentare pe care acesta nu le făcuse. Se făcea că nu vede cînd

Busard își ascundea triciclul într-un șopron ca să-i ardă un antrenament pe bicicleta lui de curse.

Jules Morel, tatăl, venise la Bionnas cu vreo treizeci de ani în urmă din Auvergne, ca lucrător cu bucata. Împreună cu alți doi tovarăși el a construit, pentru un meseriaș de la care pe urmă l-a răscumpărat, atelierul care avea să fie, mai apoi, primul din uzina lui. În 1936 își vîrîse toate economiile într-o presă cu injector, prima presă importată la Bionnas și probabil chiar în Franța. Meseriașii au rîs de nebunia zidarului: nu aveau încredere decît în lucrul manual: „materia plastică, asta-i ceva deosebit". Dar cum îi venise lui Morel ideea să introducă o mașină la Bionnas? Se însurase cu o fată din Rhenania, pe care o cunoscuse în timpul ocupației din 1920; nemții au fost cei dintîi care au fabricat prese cu injector; Jules Morel le văzuse funcționînd, într-o uzină din Düsseldorf, în timpul vacanței din 1935, prima lui vacanță, pe care a petrecut-o în familia nevestei; își dădu seama îndată că a descoperit arma care îi va permite să cucerească Bionnasul.

Presa cu injector face într-o oră cît ar face un meseriaș în cîteva zile. Cu beneficiul a șase luni de lucru la mașina lui, pe care o manevra singur, sub un șopron, Jules Morel putu să-și mai cumpere încă o presă. Avea curajul, lăcomia și îndrăzneala pionierilor capitalismului. Industriile

noi fac uneori să se ivească patroni demni de începutul secolului al XIX-lea. Gîndul că mașinile lui nu funcționau noaptea și că atîta cîștig este astfel pierdut în vînt, îi rupea inima; dar era cu neputință să convingi pe cei din Bionnas să lucreze în trei schimburi de cîte opt ore; lucrul de noapte li se părea, pe vremea aceea, nefiresc. El aduse atunci șase muncitori din Auvergne și-i puse să lucreze cu schimbul la cele două prese care, în felul acesta, mergeau douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. El își rezervă partea comercială.

Astfel luară ființă întreprinderile Plastoform în care lucrau, în 1940, o sută cincizeci de muncitori, în jurul a vreo cincizeci de prese, și tot atîtea muncitoare în atelierele de asamblare.

Începînd din 1940, Jules Morel nu și-a mai mărit întreprinderea cu toate că, din cauza războiului, cererea de obiecte din material plastic a sporit. Dar la Bionnas, ca și în toată Franța, apăruseră o mulțime de concurenți. Întrebuințarea presei cu injector era pe cale de-a deveni ceva obișnuit. Meseriașii, ruinați, ajungeau muncitori și lucrau la finisarea obiectelor sau se angajau să lucreze la prese. Industria materiilor plastice devenea o industrie ca toate celelalte. Faptul că el fusese primul, nu-i da lui Jules Morel nici un avantaj; din contra, fiindcă piesele lui se și demodaseră.

De aci înainte, din beneficii, își cumpără clă-

diri şi terenuri. Specula asupra viitoarei prosperităţi a concurenţilor săi. Grupurile financiare care începeau să facă investiţii în materii plastice urmau să aibă nevoie de loc şi de adăposturi pentru noile lor prese care costau de zece ori mai mult decît maşinile lui. El urmărea să intre cu de-a sila în circuit, nu ca producător, ci ca proprietar. Ceea ce s-a şi întîmplat.

Ceea ce se cheamă azi Parcul Morel, unde stă Marie-Jeanne Lemercier, e una din achiziţiile lui din epoca aceea, o fostă fabrică de cărămidă.

Parcul era prost plasat, mai jos decît drumul ce duce la Saint-Claude, lîngă un eleşteu care, în coadă, se termină cu o mocirlă, şi care nu are nici căi de comunicaţie. Industriaşii s-au legat de aceste neajunsuri ca să le ia mai ieftin. Jules Morel găsi însă că e mai bine să dea altă destinaţie acestor clădiri, transformîndu-le în locuinţe. Făcu în centru o fîntînă şi nişte closete turceşti, ca în cazărmi. În curte instală nişte barăci, ca să nu piardă nici o palmă de teren. Trăiau acolo vreo cincizeci de familii. Locuinţele de două odăi, improvizate din fostele cuptoare, se închiriau de la 800 pînă la 1.000 de franci pe lună; pentru trei odăi, chiria era dublă. Oricum era anul, bun sau rău, Parcul Morel aducea un venit de un milion. Jules Morel se ducea singur să-şi încaseze chiriile, din care îşi scotea cheltuielile maşinii, o maşină americană de opt cilindri pe care o schimba în fiecare an. Nu îngăduia nici o întîr-

ziere: „Eu mi-am ţinut totdeauna angajamentele“, spunea el, ceea ce era adevărat.

Iarna, băltoaca inunda drumurile care nu erau pietruite; apa din fîntînă se spurca, closetele se revărsau. Dar unii socoteau că-i mare noroc să ai o locuinţă în Parcul Morel cu o chirie modestă.

Paul Morel, fiu unic la părinţi, învăţase la o şcoală regională de Arte şi Meserii, după ce făcuse şcoala primară din Bionnas unde-l cunoscuse pe Bernard Busard ca şi pe toţi muncitorii care aveau cam aceeaşi vîrstă cu el, cărora le cerea să-l tutuiască, aşa cum făceau în copilărie. Avea titlu de director la Plastoform şi era şi asociat în afacere; însă tatăl lui conducea totul, chiar şi treburile mai mărunte.

Morel fiul era întotdeauna de acord cu revendicările sindicatului. Tatăl lui era cel care nu-l lăsa să cedeze.

— Desigur, zicea el delegaţilor, dacă bătrînul m-ar asculta, Plastoform n-ar mai rezista mult...

Le explica situaţia pieţei şi imposibilitatea de a plăti mîna de lucru mai scump decît concurenţa.

— Cînd am să conduc eu cu adevărat, o să ajungem la faliment.

Şi ridica din umeri, rîzînd.

Adevărul este că numai ciclismul îl interesa. Dar întrucît el nu lua parte la curse şi se mulţumea numai să însufleţească şi să subvenţioneze

„Steaua“, nu trebuia numaidecît să fie cast. Venea în ajutorul muncitoarelor, le plătea chiria sau le cumpăra cîte o rochie gata şi le scotea, cînd se prezenta ocazia, la cabaretele din Lyon sau din Geneva, iar cînd era îndrăgostit le oferea cîte un scuter.

Morel tatăl aproba, fără să mărturisească, prietenia asta a fiului cu muncitorii, care era o politică bună şi care, de altfel, nu era în contrazicere cu sentimentele lui; aproba şi mecenatul ciclist, căci tinerii care fac sport nu mai au cînd să se ducă la întrunirile politice, aproba chiar să umble cu tinerele muncitoare, lucru care nu avea să împiedice căsătoria feciorului său cu fiica unui adevărat industriaş, proprietar de uzină *new-look*[1]. Cum îşi rezervase numai lui dreptul de semnătură la bancă, putea să supravegheze ca toate acestea să nu coste prea scump, ceea ce şi făcea.

După ce căzu la învoială cu Bressanezul, Busard porni să-l caute pe Paul Morel la Hôtel de France unde Morel tatăl şi fiul se tîrguiau cu clienţii. Paul trecu din sufragerie în antreu.

— Am nevoie de bani, zise Busard.

— Ai căzut prost.

— Îmi datorezi 30.000.

— Nu mă gîndesc decît la asta, dragul meu. De cît ai nevoie?

---

[1] Utilată după ultimele cerinţe ale tehnicei. (In englezeşte în text.)

— De 325.000 de franci.
Paul Morel rîse.
— Mi-a venit inima la loc !
Morel iar rîse.
— Pentru transferuri de capitaluri adresează-te tatălui meu. Dar dacă ai nevoie de vreo douăzeci şi cinci de napoleoni...
— Nu, zise Busard, am nevoie de 325.000 de franci.
Şi începu să-i explice ce proiect are.
— O să-mi explici asta mîine. Bătrînul trebuie să se întrebe ce fac...
— Ascultă-mă !
Busard avea acelaşi aer de sălbatică hotărîre ca şi atunci cînd evadase din pluton. Lui Morel nu i-ar fi plăcut să se işte vreun scandal. Tatăl lui n-ar fi văzut cu ochi buni faptul că s-a împrumutat de la un muncitor ; afară de cazul că l-ar fi amuzat că fecioru-său e şi mai şmecher decît el ; dar nu era sigur de asta. In orice caz n-ar fi îngăduit ca fiul lui să se pună în situaţia de a i se face un scandal în faţa clienţilor. Il ascultă. Apoi :
— Eu n-am nimic contra. Dar maimuţoiul o să spună că bagi boala în fabrică...
Aşa obişnuia el să-i spună lui taică-său : „maimuţoiul", ca şi cum nici el n-ar fi fost decît un funcţionar al „şandramalei", ceea ce de altfel şi pretindea. „A băga boala în fabrică" era un fel de a vorbi al oamenilor din întreprindere şi

el îl învățase de cum a început să spună tată și mamă.

— Aranjează-te cu taică-tău, îi ceru Busard.

— Dar de ce 325.000 de franci ?

— Am nevoie neapărată de ei.

— Ai făcut vreo prostie ?

— Nu. Dar sînt pe cale să fac. Îmi trebuie o presă pentru șase luni și patru zile. De altfel, „șandramaua“ nu pierde nimic.

— Știu foarte bine.

— S-a mai întîmplat.

Se vorbea mult la Bionnas de isprava unui italian care lucrase la o presă douăzeci de ore din douăzeci și patru, timp de trei luni, pentru ca să aibă cu ce-și cumpăra o motocicletă. Iar în cele patru ore cît dormea, îi ținea locul nevastă-sa.

— Ai să scapi sezonul ciclist, zise Paul Morel.

Busard nu-i pomenise nimic despre *snack-bar,* căci era convins că Paul Morel se va opune planului său, numai ca el să rămînă mai departe în clubul „Steaua“, mai ales acum cînd ajunsese, după Lenoir și, în curînd chiar înaintea lui, cel mai bun ciclist. Se înșela însă.

Morel era convins că strălucita lui evadare din Circuit nu fusese decît o întîmplare: „Busard e îndrăzneț, dar nu-i rezistent“, spunea el.

— Circuitul m-a dat gata, zise Busard. Mă mai doare piciorul și acuma. Anul acesta n-am să mai fiu bun de nimic.

Spunea toate acestea împotriva convingerii lui pentru a înlătura ceea ce credea el că era principala obiecţiune a lui Morel.

— Am să încerc să-l conving pe bătrîn.

— Trebuie să izbuteşti, zise Busard încruntîndu-şi sprîncenele-i negre şi apropiate una de alta, ceea ce-i dădea aerul că-i gata să facă orice trăsnaie.

Paul Morel intră în sufragerie şi-l luă o clipă pe taică-său la o parte.

— Nu, îi răspunse Jules Morel. Dacă fiecare muncitor o să lucreze la orele care-i trec lui prin cap...

Paul stărui. Bernard îi era doar coleg de şcoală şi n-o să facă impresie bună dacă-i refuză o favoare care nu costă nimic. Morel tatăl, pe care clienţii îl plictiseau (lui nu-i plăcea obiceiul de-a trata afacerile la masă ; se deprinsese să discute, spunînd verde în faţă ce avea de spus, stînd la biroul lui care era din lemn masiv şi suporta să bată cu pumnul în el) îşi asculta fiul.

— Nu cumva Busard, întrebă el, e băiatul acela care vine prin Parc la Marie-Jeanne ?

Rămase o clipă pe gînduri.

— Fă cum vrei, spuse el... Vezi numai să fie de acord şi sindicatul. Nu vreau să-mi sară în cap numai pentru plăcerea de-a face un bine unuia din ciclişti tăi. Nu-i aşa că de ăsta-i vor-

ba? Busard e băiatul acela înalt, slab care era gata-gata să cîştige Circuitul, nu?

Paul Morel se duse să-i comunice răspunsul.

— Mulţumesc, zise Busard. Cît despre sindicat, aranjez eu.

Paul Morel se întoarse, bucuros, să bea şampanie cu clienţii. Socotea că scăpase de datorie. O seară care îi aducea 30.000 de franci.

A doua zi dimineaţă Busard se duse să-i spună lui Paul Morel că a obţinut aprobarea sindicatului. Asta nu era nici adevărat nici fals fiindcă, pur şi simplu, nici nu-i întrebase măcar pe delegaţii sindicatului.

După-masă plecă cu trenul la Mâcon şi semnă contractul pentru administrarea *snack-bar*-ului. Dădu ca acont cei 375.000 de franci strînşi de Marie-Jeanne şi de el, iar restul, adică 325.000 de franci, plătibili la sfîrşitul lui noiembrie.

Intră în atelier joi, în acelaşi timp cu muncitorii din schimbul al doilea, la opt dimineaţa. Era în ziua de 16 mai. Avea să-şi isprăvească lucrul la 18 noiembrie, într-o duminică, la opt seara. Contramaistrul, care fusese înştiinţat, îi dădu în primire maşina, o presă semiautomată, cel mai nou model folosit de Plastoform.

Presa funcţiona orizontal. Avea o lungime de vreo trei metri.

In faţă, ceva mai sus decît corpul ei, era re-

zervorul care trebuia umplut de cîteva ori pe zi, mai des sau mai rar, după cît era de mare obiectul care se fabrica. Umplerea o făcea un salahor care aducea amestecul potrivit cu cărucioru. Materia plastică în stare brută e ca zahărul cristalizat, dar de nuanțele cele mai diferite. Culoarea obiectului turnat de Busard era de un roșu ca de mușcată. O dată la două ore, cristalele roșii ca mușcata curgeau în rezervor cu un foșnet plăcut ca de mătase.

Din rezervor, materia plastică cădea în mod automat în cilindrul de jos, îngust ca un gît dedesubtul capului. Cristalele se topeau cu ajutorul unui dispozitiv electric într-un cilindru cu pereții de oțel special, încastrați într-un bloc de fontă, în al căror interior nu se vede niciodată.

Cilindrul de la mașina lui Busard, așezat pe patru stîlpi, ca un leu pe labe, avea doi metri lungime.

Pistonul luneca în cilindru și arunca masa topită în formă printr-o țeavă îngustă în care se pulveriza.

La capătul cilindrului, de cealaltă parte a rezervorului, e forma, așa fel așezată, ca și cum presa ar avea pîntece. Un cap cilindric : rezervorul, prevăzut cu un lung gît așezat orizontal : cilindrul, care se termină într-un pîntece scurt : forma. Așa arăta mașina încredințată lui Busard.

Pîntecele se compune din două părţi, una bărbătească şi cealaltă femeiască.

Partea bărbătească astupă ieşirea din cilindru. În partea dinspre cilindru e netedă, afară de intrarea conductei injectorului. In partea dinspre pîntece are însă prinsă, chiar în ea, forma plină a obiectului de turnat, avînd în mijloc gaura conductei injectorului. Partea bărbătească funcţionează aşadar simultan, şi ca formă plină şi ca injector.

Partea femeiască prezintă, în faţa formei pline, forma scobită.

Pîntecele se deschide şi se închide la fiecare manevră.

Cînd pîntecele e închis, partea bărbătească şi partea femeiască sînt strîns ajustate una peste alta. Dar la mijloc rămîne un gol care are exact forma şi volumul obiectului de turnat: asta-i matriţa.

Îndată ce pîntecele s-a închis, pistonul se pune în mişcare împins de-o presiune de cîteva mii de kilograme. El împinge cu putere materia plastică topită din cilindri în matriţă prin conducta injectorului prin care, trecînd, se pulverizează.

Printre lucrătorii în materie plastică, acest du-te-vino al pistonului, cilindrul lung împins în golul pîntecelui şi injectarea materiei plastice topite în matriţa formei, dau loc la nenumărate glume.

Cînd pistonul se întoarce înapoi, capătul lui iese de sub rezervor ca guşa de sub capul curcanului care se umflă în pene în faţa perechii lui.

Dar metalul pistonului, neted şi uns cu ulei, e cu mult mai frumos decît guşa zbîrcită a curcanului.

In peretele pîntecelui circulă, prin serpentine, o apă îngheţată care răceşte şi întăreşte materia topită injectată în matriţă.

De îndată ce materia se răceşte, pîntecele se deschide, partea femeiască se depărtează de cea bărbătească şi muncitorul scoate obiectul gata, aşezat ca un ou în cuib pe forma scobită care s-a lăsat în jos. Pîntecele se închide apoi la loc.

Forma scobită şi forma plină sînt din oţel cromat, strălucitor. Trebuie să le lustruieşti des cu piele de căprioară că altfel materia plastică, atunci cînd se răceşte, s-ar lipi de pereţi. Pîntecele presei de injectat e tot atît de gingaş şi de preţios ca şi motorul unui automobil de curse.

Busard contemplă cu plăcere maşina puternică, întinsă în faţa lui ca un animal frumos, care avea să-i dea putinţa să-şi cumpere libertatea şi dragostea.

De pîntecele în care mîinile lui aveau să lucreze timp de o sută şaptezeci şi şapte de zile nu-l mai desparte decît reţeaua de ochiuri octogonale a plasei de siguranţă. Forma nu avea să se deschidă decît după ce el va ridica plasa şi nu avea

să se închidă decît după ce o va coborî. Asta ca să-l împiedice să-şi uite, din nebăgare de seamă, mîna în matriță, în momentul cînd partea femeiască se ajustează pe partea bărbătească. Se întîmplă uneori ca acest pîntece să fie ca o adevărată falcă, în stare să strivească orice pumn.

Obiectul pe care îl fabrică douăzeci şi patru de ore din douăzci şi patru de ore presa încredinţată lui Bernard Busard este o caleaşcă Ludovic al XIV-lea, cu colţurile împodobite pe deasupra cu penaje. O jucărie care se poate cumpăra la raionul *COPII* în magazinele cu mai multe sucursale. Cei patru cai şi oiştea sînt turnate la alte prese, şi totul se asamblează la etajul de sus, în atelierele unde lucrează femei. Forma a fost cumpărată de ocazie în America. Acolo n-o injecta cu materie plastică roşie ca muşcată, ci cu una neagră, iar obiectului fabricat nu i se spunea caleaşcă, ci machetă de dric clasa întîia, care servea ca reclamă unei întreprinderi de pompe funebre.

În pîntecele cu serpentine, materia plastică se răceşte în treizeci de secunde. Deschiderea şi închiderea pîntecelui şi injectarea materiei topite se fac în zece secunde. Presa fabrică o piesă la fiecare patruzeci de secunde.

Busard calculă că într-o sută optzeci şi şapte de zile, el avea să facă 201.960 de dricuri-caleşti, iar Bressanezul tot atîtea.

Ştia dinainte cum se manevrează presele de

vreme ce de mai multe ori ținuse locul muncitorilor. De altfel munca era extrem de simplă, mașina fiind aproape cu totul automată.

Impinse maneta care face contactul electric. Era o mișcare pe care o făceai o dată pentru totdeauna. Ridică plasa de siguranță. Pîntecele se deschise. Vîrî mîna în pîntece și desprinse ultima caleașcă turnată de muncitorul din schimbul dinaintea lui.

Cînd caleașca iese din formă, apare ca deschisă, turtită de-a lungul unui șănțuleț longitudinal care trece prin mijlocul acoperișului și scăfîrlia vizitiului. Ai impresa că sînt două calești turnate în același timp, puse una lîngă alta: partea stîngă și partea dreaptă. Același lucru se întîmplă cu toate obiectele care sînt goale pe dinăuntru. Dacă numai partea stîngă ar fi fost presată în forma scobită și numai partea dreaptă în forma plină, sau invers, caleașca turnată ar fi plină. Caleașca întreagă, partea stîngă și partea dreaptă este, prin urmare, deopotrivă imprimată în ambele forme.

Ceea ce scoase Busard din pîntecele presei era deci un obiect aproape plat, aproape pătrat, basorelieful a două calești simetric așezate una peste alta, cea de deasupra cu roțile în aer, cea de dedesubt cu picioarele vizitiului în aer. Muncitoarele din atelierele de asamblare aveau să lipească cele două forme una de alta, ca să facă o singură caleașcă.

Busard lăsă în jos plasa de siguranță. Pistonul intră în funcțiune.

Cu o singură strînsoare de cleşte Busard tăie, în mijlocul caleştilor împerecheate pe care le ține în mînă, o ieşitură, un fel de dungă care se numeşte „apendicele". Acesta-i restul buricului materiei plastice care, în timpul răcirii, leagă matrița de cilindru prin conducta de injectoare.

Apăsînd tare cu amîndouă degetele mari pe centru, iar extremitățile cu podul palmelor, rupse în două, de-a lungul liniei mediane, obiectul pe care îl ținea în mînă, separînd astfel caleştile împerecheate.

După aceea le aruncă, în dosul lui, într-o ladă pe care avea s-o ducă un salahor la atelierul de asamblare.

Pentru cele trei mişcări: tăiere, separare, aruncare nu era nevoie decît de zece secunde. Îi mai rămîneau lui Busard douăzeci de secunde de răgaz pînă să se aprindă semnalul roşu care anunța că materia plastică injectată s-a răcit. Acesta era timpul lui de odihnă.

Semnalul roşu se aprinse. Busard ridică plasa de siguranță. Pîntecele se deschise. Busard desprinse din formă caleştile împerecheate, dădu jos plasa, tăie, separă, aruncă, aşteptă...

Acesta era atelierul cel mai nou din Plastoform, luminat de două mari geamlîcuri care dădeau spre grădinița cu begonii. Pe pereți erau plăci pătrate de materie plastică, verzi, albe,

albastre, roz, mai cochete decît ceramica; asta era ideea lui Paul Morel care era tocmai pe cale de-a lansa produsul pe piață. Clienții erau poftiți să viziteze atelierul: îi auzeai spunînd: „Ce ceramică drăguță..."; după care li se răspundea: „Creație Plastoform, montarea lor cere de trei ori mai puțină mînă de lucru decît ceramica veritabilă".

Puse în mișcare electric, presele nu făceau aproape nici un zgomot. La intrarea cilindrilor, bielele pistoanelor, șlefuite și strălucitoare ca și coapsele cailor de curse, mergeau încoace și încolo cu o încetineală maiestuoasă. Ritmul lent, impus de durata răcirii, dădea gesturilor muncitorilor o aparență de solemnitate. Nu vorbeau, nu rîdeau și nici nu cîntau. Cu privirea pierdută, fiecare își urmărea visul, gîndurile sau socotelile lui, desfăcea, tăia, separa, arunca la fiecare patruzeci, cincizeci sau treizeci de secunde, după obiectul fabricat.

Jucăria turnată de presa lui Busard avea douăzeci de centimetri lungime. Calculă că cele 201.906 jucării care aveau să treacă prin mîinile lui, dacă ar fi puse cap la cap s-ar întinde pe o distanță de aproape patruzeci de kilometri. De la Plastoform pînă la Parcul Morel sînt numai o mie cinci sute de metri. În patruzeci de kilometri sînt mai mult de douăzeci și șase de ori o mie cinci sute de metri. Să presupunem că aceste calești-dricuri ar fi așezate cîte douăzeci și șase

una lîngă alta... asta ar fi însemnat un imens covor de-un roşu ca muşcata pe care îl ţesea pentru a merge în întîmpinarea Marie-Jeannei.

Bressanezul veni la amiază ca să-şi ia în primire primul schimb. Busard rămase ca să-l pună la curent cu ceea ce avea de făcut ; nu se simţea de loc obosit, ci mai sprinten şi mai vesel încă decît la începutul dimineţii.

— Am înţeles, spunea Bressanezul, am înţeles...

Vru să se puie imediat pe lucru. Era atît de simplu !

Busard îi explică ce încurcături ar putea să aibă. Se întîmplă uneori ca materia plastică răcită să se lipească de formă şi atunci trebuia s-o desprindă cu o sculă şi să cureţe forma. Se putea apoi întîmpla ca apendicele să se rupă înăuntrul conductei de injectare şi s-o astupe ; şi atunci materia topită nu mai trece ; pîntecele se deschide, dar găseşti matriţa goală ; părţii apendicelui rămasă în conductă i se spune „sfîrc" ; conducta se destupă cu o vergea de bronz numită „scoate-sfîrc".

Busard îi arătă locul, sub rezervor, unde se găseşte vergeaua de scos sfîrcul şi cum se opreşte presa ca să poţi face reparaţia. N-ai decît să tragi o manetă şi curentu-i tăiat. Nici o primejdie dacă uiţi, căci pîntecele nu poate să se închidă decît dacă plasa de siguranţă este lăsată în jos.

Plasa asta îl plictisea pe Bressanez care, în prima jumătate de oră, uită de mai multe ori s-o ridice sau s-o coboare ; presa se oprea deodată ; şi abia atunci îţi dădeai seama, după tăcerea neaşteptată ce urma, că presa făcea mai mult zgomot decît ai fi crezut înainte. Cînd merge se aud tot felul de frecături, şuierături, uruituri, alunecări care îi dau o adevărată viaţă, ca cea care se aude cînd pui urechea pe-o burtă. De ce-i nevoie de plasa asta dacă, în cele zece secunde dintre deschiderea şi închiderea pîntecelui, muncitorul are de trei ori mai mult timp decît îi trebuie pentru a scoate obiectul turnat din matriţă ?

Busard răspunse că se putea ca muncitorul să adoarmă cu mîna în pîntecele presei. Pînă ce Inspectorul Muncii i-a silit să pună plasele de siguranţă, multe mîini fuseseră strivite la Bionnat. Bressanezul era de părere că trebuie să fii grozav de leneş ca să adormi în timpul unui lucru care cerea atît de puţină osteneală. Începea să creadă că făcuse o afacere minunată. Busard, pe care îl enerva încrederea neclintită a Bressanezului în el însuşi, nu-i spuse nimic despre toropeala care vine cînd repeţi la infinit aceleaşi gesturi şi împotriva căreia e cu atît mai greu să lupţi, cu cît ele nu cer nici efort nici atenţie. O să se convingă el ţăranul mai tîrziu.

— Asta-i de făcut, zise Busard.

Dar, cinstit cum era, îi spuse că uneori presa

are hachiţe. E de ajuns un contact prost la unul din circuitele care-i reglează mersul şi atunci pistonul o ia razna şi scuipă materia topită înainte de-a se deschide pîntecele şi-ţi arde mîna. Sau pîntecele, abia închis, se deschide numaidecît şi-ţi striveşte mîna. Plasa înlătură, în principiu, toate primejdiile acestea, deoarece atîta vreme cît e deschisă, curentul se întrerupe în toată presa. De aceea nu-i automatizat şi mecanismul plasei ; el nu ascultă decît de mîna muncitorului care, în felul acesta, rămîne stăpîn pe maşina lui. Se întîmplă totuşi ca întrerupătorul de curent al plasei să nu funcţioneze şi atunci presa continuă să meargă cu plasa ridicată, dar e aşa de puţin probabil ca acest lucru să se întîmple tocmai cînd muncitorul aţipise sau cînd maşina merge de capul ei, că nici nu merită să fie luat în seamă.

Manevrarea plasei cuprinde două din cele şase operaţii pe care muncitorul trebuie să le facă în timpul fiecărei operaţii : să deschidă plasa, să scoată piesa, să închidă plasa, să taie, să separe, să arunce. Manevrarea plasei înseamnă o treime din muncă, o treime din osteneală. Mulţi muncitori desfiinţează întrerupătorul de curent pe care mişcarea plasei îl pune în acţiune ; asta-i foarte simplu : două şuruburi de scos şi două capete de fire de înnodat. Contramaistrul închide de obicei ochii, afară de cazul cînd se anunţă venirea vreunui Inspector al

Muncii ; atunci lucrătorul manevrează plasa la fiecare operaţie, mişcare pe care suprimarea întrerupătorului de curent o face pur simbolică. Inspectorul Muncii nu bagă de seamă sau se face că nu bagă de seamă. Dacă se întîmplă vreun accident, examinarea maşinii dă la iveală trucul şi patronul scapă de responsabilitate.

Busard nu-i arătă Bressanezului mecanismul întrerupătorului de curent. Avea să-şi dea el singur seama destul de repede. De cînd plasele de siguranţă erau obligatorii, se mai întîmplau totuşi la Bionnas vreo treizeci de accidente de muncă pe an : în cea mai mare parte degete sau mîini strivite.

Cînd se hotărîse să lucreze la atelier, Busard se jurase să respecte regulile de securitate. Îşi spusese că n-o să se atingă niciodată de întrerupătorul de curent. Ca toţi tinerii născuţi la Bionnas, ştia cît de mare e ispita şi pericolul. Prefera să aibă o treime de muncă şi de oboseală în plus. Nu era legat de presă pentru toată viaţa, ca majoritatea tovarăşilor lui de atelier. Peste şase luni el o să servească, în *snack-bar*-ul lui, călătorii din maşinile acelea lungi care lunecă parcă pe şoseaua naţională nr. 7 ; la casa automată, Marie-Jeanne va totaliza banii încasaţi ; au să facă economii amîndoi ca să-şi cumpere un *Cadillac* şi ca să ajungă şi ei la rîndul lor, clienţii *snack-bar*-urilor...

— Ce-i cu tine, băiatule, vrei s-o iei razna ?

În spatele lui răsărise, ca din pămînt, secretarul sindicatului, Chatelard.

— Vino în curte. Am să-ţi spun două vorbe.

— Sînt ocupat, răspunse Busard fără să se întoarcă.

— Anarhist ca şi tată-tău ?

Chatelard e un vechi prieten al tatălui lui Busard. Au condus împreună campania electorală a Frontului Popular din 1936 şi în luna iunie a aceluiaşi an luptele contra Crucilor de Foc, lupte în timpul cărora s-au tras focuri şi de o parte şi de alta. În 1945 tatăl lui Busard s-a lăsat, scîrbit de clasa muncitoare care n-a profitat de eliberare pentru a pune mîna pe putere. Plecase şi din sindicat ; ca lucrător la finisaj, pretindea să nu se amestece nimeni în treaba lui. Fără s-o mărturisească cu totul, regreta vremurile cînd, împreună cu alţi tovarăşi, întemeiase „Aurora Socială", o cooperativă de consum, băcănie-fructărie-fierărie, precum şi o cafenea-berărie, unde se adunau lucrătorii militanţi (dar în 1914 au băgat de seamă că administratorul cafenelei era un agent de poliţie). Pe vremea aceea „Aurora Socială" scotea o gazetă socialistă săptămînală la care colabora şi Lenin, refugiat în Elveţia. Bătrînul militant mîrîia contra noilor forme de luptă politică. Dar rămăsese legat de Chatelard cu care discuta seri întregi la cafeneaua „Aurora Socială" care mai dăinuia

încă. Cei doi oameni, „Coco“ și „Anar“ nu mai isprăveau niciodată să se înjure prietenește.

— Nu vezi că lucrez? îi răspunse Busard fără să se întoarcă.

— Bine, bine, zise Chatelard. Pe deseară. O să vedem noi cum stă treaba în fața lui tătîne-tău.

— Mă întorc, îi spuse Busard Bressanezului. Și cheamă-mă dacă-i ceva care nu merge...

Ieși în urma lui Chatelard.

— Așadar, zise delegatul, nu numai că faci ore suplimentare, dar mai și primești să ți se plătească la tariful obișnuit...

— Mă apăr cum pot, îi răspunse Busard.

În principiu, sindicatul era contra orelor suplimentare, dar era obligat să închidă ochii — majoritatea muncitorilor neputînd trăi cu salariile celor patruzeci de ore pe săptămînă. Dar în ce privește tariful orelor suplimentare, sindicatul nu admitea nici un fel de abatere, avînd pentru asta aprobarea aproape a majorității muncitorilor.

Orele suplimentare trebuiau să fie plătite cu 50% mai mult. La Plastoform, cînd se făceau în schimbul de noapte, se plăteau la tariful majorat, cu 360 de franci. Dar în afară de rarele epoci cînd toți industriașii din Bionnas, primind în același timp comenzi mari, duceau lipsă de mînă de lucru, Plastoform nu cerea muncitorilor care lucrau la prese ore suplimentare ; aceș-

ția își complectau salariul, după schimbul de la uzină, lucrînd pe la meseriași. Busard nu se gîndise niciodată să ceară să i se plătească la tariful sindical cele opt ore suplimentare pe care el și Bressanezul le făceau în fiecare zi; „Ai înnebunit?“ l-ar fi întrebat Paul Morel. Obținuse doar ca o favoare acest schimb suplimentar; și o favoare nu se plătește.

— Voi doi, urmă Chatelard, faceți treabă cît trei. Îți dai tu seama că iei pîinea de la gura unui muncitor?

Busard nu răspunse. Sta în picioare în fața bătrînului delegat cu buzele strînse, fără să se uite la el.

— Tată-tău e un porc, reluă bătrînul delegat. Dar pe cînd lucra într-o șandrama ca asta n-a făcut niciodată o porcărie.

— În prezent nu-i șomaj, zise Busard. Nu iau pîinea de la gura nimănui.

— Nu-i șomaj la Bionnas, dar e în altă parte. Toți muncitorii sînt solidari.

— Eu trăiesc în Bionnas, răspunse Busard... Pentru moment, adăugă el.

— Ți-ai ieșit din minți, zise Chatelard.

— Îmi trebuie neapărat 325.000 de franci.

— Și mie. De cînd am venit pe lume.

— M-am logodit cu Marie-Jeanne, cea din Parc.

— Mă mir că te lasă să faci porcării.

Chatelard avusese grijă de mama Marie-Jean-

nei şi de fetiţa ei, după ce tatăl fusese ucis de o presă de celuloid. Se zbătuse pentru ca văduva să obţină o pensie. Avusese totdeauna grijă ca Marie-Jeanne să aibă un cadou de Crăciun. Mai tîrziu intervenise să intre la Şcoala Profesională unde a învăţat meseria de lenjereasă. Se ducea din cînd în cînd, seara, să stea de vorbă puţin cu mama ei. Busard se gîndise la toate astea cînd pomeni numele Marie-Jeannei.

— Spune cum stă chestia, zise Chatelard.

Busard îi arătă că Marie-Jeanne îi cere să plece din Bionnas. Ea pusese ca o condiţie a căsătoriei lor obţinerea administrării unui *snack-bar,* aşa că el a fost nevoit să născocească ceva ca să cîştige cei 325.000 de franci care le lipseau.

— Un *snack-bar?!* întrebă Chatelard.

— Un restaurant în care se ia o gustare la repezeală, lîngă o staţie de benzină. Aşa-i azi. Automobiliştii vor să fie serviţi repede. La început Marie-Jeanne o să şi gătească; nimic altceva decît grătar şi *hot-dogs.*

— *Hot-dogs?*

— Cîrnăciori.

— De ce nu spui pe limba ta?

— Iar eu am să servesc.

— Să ajungi servitor, ăsta-i idealul tău!

— Mai tîrziu o să avem personal de serviciu. Marie-Jeanne o să ţină casa. Iar eu o să conduc.

— Exploatarea omului, asta-i toată ambiţia ta.

— Eu nu fac politică, zise Busard.

— La vîrsta ta eu visam să fac revoluţie, să eliberez toţi muncitorii. De altfel nu m-am schimbat. Să lupţi pentru ca toată lumea să aibă drept la „pîine şi sare“, asta ţie nu-ţi spune nimic ?

— E foarte frumos din partea dumitale, zise Busard.

Se lăsa cînd pe un picior cînd pe altul. Se uita în gura bătrînului ca să nu aibă aerul că fuge de privirea lui, şi totuşi, să nu-i întîlnească ochii.

— Eu, strigă el, vreau să trăiesc astăzi !

— Asta te priveşte, răspunse Chatelard. N-ai decît să-ţi cîştigi banii cu care să-ţi cumperi dreptul de a fi slugă. Păstrînd însă toate regulile. Nici o oră suplimentară. O să-ţi trebuiască un an în loc de şase luni, aşa o să-ţi vină mintea la cap.

— Profiţi pentru că eşti cel mai tare.

— Exact, băiatule !

— Numai că... uite, zise Busard. Marie-Jeanne nu poate aştepta cu măritişul.

— Explică-mi, te rog !

— N-am ce explica. Asta se înţelege de la sine.

Pusese iar capul în pămînt.

— Uită-te puţin la mine !

Busard îşi înălţă capul.

— Nu-mi place cum arăţi, zise Chatelard.

Busard încruntă din sprîncene.

— De ce-mi cauţi pricină? Sînt om cinstit. Cînd am ştiut c-o să avem un copilaş, i-am propus să ne căsătorim.

— Nu-mi place felul tău de a vorbi.

— Ce vrei să fac?

Bătrînul răsuci o ţigară uitîndu-se la băiatul care stătea în faţa lui cu braţele încrucişate, cu faţa de nepătruns.

— Te poţi căsători şi fără să faci atîtea fasoane.

— Oricum, ne trebuiesc bani ca să ne instalăm.

Bătrînul se întoarse cu spatele să-şi aprindă ţigara la adăpostul palmei, cu o brichetă.

— N-o înţeleg pe Marie-Jeanne, zise bătrînul.

— Nu-i place la Bionnas, răspunse Busard.

— Îmi închipuiam, spuse încet Chatelard. N-a vrut niciodată să lucreże la fabrică... Preferă să stea toată ziua singură şi să tragă acul, la fereastră... Cloceşte tot felul de gînduri.

Tăcu o clipă. Busard ghici la ce se gîndea.

— Ea nu-i în stare să uite accidentul tatălui ei, zise el.

— Taci, strigă Chatelard. N-ai dreptul să vorbeşti de asta.

— Mereu vorbe mari, zise Busard. Nu eşti doar la o întrunire politică.

Chatelard se uită la el lung. Busard stătea cu braţele încrucişate şi-l privea cu un aer sfidător.

— Nu-mi place cum te porţi, zise Chatelard.

Se întoarse şi-şi aprinse iar ţigara.

— ...poate că eu nu-i înţeleg de loc pe tinerii de-acuma. Sînt totuşi unii care mi se par plămădiţi dintr-un aluat bun.

Se uită iarăşi la Busard.

— Ai să te descurci cu ceilalţi delegaţi... Nu pot să fiu nepărtinitor, fiindcă ţin mult la Marie-Jeanne şi nu mi-ar plăcea să se mărite cu un flăcău care se poartă prost... Ai să le explici lor cum stau lucrurile. Eu n-am să mă amestec.

Se întoarse pe loc şi se îndepărtă cu pasul lui greoi şi hotărît, după care îl recunoşti de departe pe străzile Bionnasului.

„L-am dus! L-am dus!" îşi spunea Busard cu entuziasm.

Nu se temea de ceilalţi delegaţi sindicali din Plastoform, mai puţin severi decît Chatelard în privinţa principiilor şi care au să se şi amuze de isprava băieţilor. Au să-şi bată joc de el:

— Ai s-o scrînteşti înainte de sfîrşit, păgubosule...

Dar de împotrivit n-au să se împotrivească.

Se întoarse o clipă în atelier. Bressanezul prinsese ritmul: să ridice plasa, să desprindă caleaşca, să dea jos plasa, să taie apendicele, să separe caleştile împerecheate, să le arunce în ladă, să aştepte să se aprindă semnalul roşu, să ridice, să desfacă, să dea jos, să taie, să separe, să arunce, să aştepte, să ridice, să desprindă...

— E mai uşor decît să ari, zise el. Muncitorii au mai mult noroc.

Era şi el în al şaptelea cer. Se gîndea la boii şi la vacile pe care avea să le cumpere şi la toate chefurile dinaintea plecării în armată.

Ceasul, mare, aşezat în fundul atelierului aşa fel ca să se poată vedea de pretutindeni, arăta ora cincisprezece, douăsprezece minute şi treizeci de secunde. Arăta şi secundele, pentru că presele care se întrebuinţau înainte nu erau prevăzute cu semnale; ca să deschidă forma la timpul cuvenit, muncitorul trebuia, altădată, să numere secundele timpului de răcire.

Lucrătorii din schimbul al doilea (de la 8 la 16), care nu se mişcaseră de lîngă prese de dimineaţă, se uitau din ce în ce mai des la ceas. În ultima oră a schimbului mulţi încercau să grăbească mersul timpului combinînd diferitele feluri de a urmări deplasarea acelor; de exemplu, neuitîndu-te decît la acul care arată secundele, ai o surpriză frumoasă văzînd deodată că minutarul s-a deplasat cu patru diviziuni în loc de trei numai, pe care te-ai străduit să le calculezi.

Contramaistrul veni să însemne cifrele contoarelor; presele înregistrează automat numărul de operaţii executate, corespunzînd numărului de piese fabricate. Muncitorul are dreptul la o „marjă" de 5% faţă de randamentul plin al maşinii. Dacă am calcula, pe timp de un an, stricăciunile provocate de maşină, ca să facem

o medie justă, ne-am da seama că ele nu micşorează proporţia decît cu 2,3%. Aşadar, limita de 5% are destul de larg în vedere slăbiciunile organismului omenesc. Peste 5%, se presupune că muncitorul anume n-a deschis de mai multe ori plasa de siguranţă de îndată ce se aprindea semnalul roşu. În acest caz se dă o amendă în proporţie cu numărul de operaţii lipsă şi după cît de des s-a făcut greşeala. Morel tatăl spunea că acest sistem are avantajul de a elimina în mod automat chiulangiii ; nu mai e nevoie să discuţi cu sindicatul pentru a obţine învoirea de a-i da afară ; pleacă ei singuri de îndată ce-şi dau seama că amenzile sînt mai mari decît salariul ; în ziua plăţii strîng cureaua şi nu-i mai vezi.

— Mă duc să îmbuc ceva, zise Busard.

— Nu te grăbi, îl îndemnă Bressanezul. Nu mă simt de loc obosit. Dacă vrei, nu veni decît la şase.

Busard urcă pînă-n Parc, cu gîndul de-a da, în treacăt, ziua bună Marie-Jeannei. Paul Morel ieşea dintr-o cîrciumă de pe calea Jean-Juarès.

— Ei, mulţumit ?

— De mulţumit sînt oarecum mulţumit, exclamă Busard.

Paul Morel face parte din clasa patronilor, întrucît familia lui e proprietara maşinilor, ceea ce îi dă dreptul să conducă întreprinderea (sub controlul tatălui său). Dar „promoţia" lui e

proaspătă de tot: în 1936 tatăl lui era încă lucrător cu bucata; iar el a urmat cursul primar la aceeaşi şcoală ca majoritatea muncitorilor săi. Cînd cine ştie ce întîmplare neprevăzută îl sileşte să gîndească, se socoate foarte norocos că s-a născut fiu de patron şi foarte ghinionist că are un tată atît de zgîrie-brînză, dar aşa-i viaţa, are şi bune şi rele. Numai copiii lui nu se vor mai mira (dacă s-ar întîmpla să nu se schimbe regimul) că oamenii sînt împărţiţi în două clase, cei care-s proprietarii maşinilor şi cei care le fac să meargă. Vor socoti chiar că muncitorii au destul noroc că există patroni care le dau posibilitatea să-şi cîştige existenţa. Paul Morel e încă destul de aproape de popor:

1 — pentru a înţelege că Busard se bucură că a găsit posibilitatea de a cîştiga cei 325.000 de franci de care are nevoie. Cîştigarea unei sume de bani mai mare decît cea necesară pentru viaţa de toate zilele este, pentru orice muncitor, o problemă grea şi deseori fără rezolvare. Dar:

2 — pentru a se mira că mulţumirea lui Busard e fără rezervă. Cei 325.000 de franci o să-l coste scump: 187 de zile de muncă la maşină. Morel trăise destul de mult pe lîngă prese pentru a-şi putea închipui plictiseala celor care le manevrează şi era destul de tînăr pentru ca cele 187 de zile de plictiseală să i se pară o veşnicie de nenorocire. Plus sezonul lui de ciclist, plus cei 30.000 de franci la restituirea

cărora a renunţat tacit pentru a căpăta dreptul de a lucra la presa de caleşti mai multe ore decît se obişnuieşte la Plastoform.

Busard este şi el conştient că cei 325.000 de franci au să-l coste scump. Dar vrea să-i aibă.

El e în aceeaşi stare sufletească ca şi ciclistul care sprintează pentru a cîştiga o primă la o etapă ; o vrea şi-şi cheltuieşte toată vlaga fără să se gîndească la epuizarea care-o să urmeze neapărat după aceea. Sau ca bătrînul, ruinat de-o damă, care-şi dă toată renta viageră pentru a face un cadou care să-i mai aducă încă un zîmbet, încă o clipă de bunăvoinţă, ultima. Toate pasiunile, cînd ajung la punctul unde cel care le îndură se aprinde, cum spun jucătorii, duc la aceeaşi nebunie, la aceeaşi cursă nebună într-o înfundătură.

Paul Morel murea de curiozitate să afle secretul lui Busard. De ce plătea el aşa de scump numai ca să-şi facă rost, în şase luni, de 325.000 de franci ? Il pofti la un pahar.

— Un coniac, comandă Morel.

— Un Vittel[1] cu sirop de căpşuni, zise Busard.

Dar se răzgîndi pe dată. Cum nu mai lua parte la curse, nu mai era condamnat la abstinenţă.

— Şi mie tot un coniac, zise el.

---

[1] Apă minerală din localitatea cu acelaşi nume.

El nu-şi dăduse încă seama de cealaltă faţă a isprăvii pe care o începuse. Nu mai făcea parte din numărul eroilor care renunţă de bună voie la micile lor satisfacţii. Asta a fost ceea ce i-a sfîşiat cel mai mult inima. Niciodată n-o să mai aibă nimic de sacrificat pentru *formă*. Intrase în rînd cu toată lumea, ajuns şi el ca bătrînii muncitori care nu mai au nici o speranţă şi care beau la ieşirea din uzină pentru a înlocui, cu calda toropeală a alcoolului, mohorîta toropeală a lucrului mecanic; nu se trezesc niciodată; căci dimpotrivă, *forma* este ţinta extremă de îndată ce sînt treji. Il podidiră lacrimile.

Morel înţelese numaidecît care e pricina. Graba cu care se răzgîndise, cerînd un coniac, provocă şi-n el aceeaşi asociaţie de idei. Cît pe ce să-i vie şi lui lacrimi în ochi. În fond el nu-i băiat rău. Scotoci în portofel. Nu avea la dînsul decît 5.000 de franci.

— Ţine, zise el, aşa că nu-ţi mai sînt dator decît 25.000 de franci... am să-ţi dau cîte 5.000 pe lună... Pe cuvînt de onoare... Asta o să-ţi ajute să stai cîteva zile mai puţin la maşină.

— Mulţumesc, îi răspunse, rece, Busard.

— Dar la urma urmei, începu Paul Morel, poţi să-mi spui de ce ai numaidecît nevoie de aceşti 325.000 de franci?

— Vreau să trăiesc azi, acum, zise Busard cu un fel de sălbăticie.

IV

Busard îl schimbă pe Bressanez, apoi se întoarse acasă să mănînce. Era într-o joi şi la ora nouă, ca de obicei, bătu la uşa Marie-Jeannei. Uşile şi ferestrele erau închise. Nici o lumină, nimeni nu-i răspunse.

Aşteptă o jumătate de ceas, sprijinit de bicicletă, pe marginea şoselei de la Saint-Claude. Doamna Lemercier se întoarse de la nişte vecini. Nu ştia unde-i fata. N-o văzuse de dimineaţă.

— Nu vrei să intri s-o aştepţi ?

Prefera să se plimbe. Mama se uită la el lung.

— Aşadar, te-ai apucat să lucrezi la prese ?

— Trebuia...

Simţea cum îl apasă privirea ei. Băgă de seamă că are un ochi ager în care poţi citi o mulţime de gînduri. Nu-i dăduse niciodată nici

cea mai mică atenţie ; era mama Marie-Jeannei şi încolo, o femeie ca şi inexistentă, o abstracţie. Îi trecu prin gînd pentru prima oară că Marie-Jeanne se destăinuia mamei ei, că se sfătuia cu ea, că în viaţa femeilor nu există numai dragostea bărbaţilor.

— Va să zică socoţi, îi spuse ea, că ai să fii mai fericit stînd aşa, pe marginea şoselei ?

— Aici, îi răspunse el, nu-i o viaţă...

Şi-i arătă barăcile, vechea fabrică de cărămizi, băltoaca.

— Nu-i destul să schimbi locul, zise ea.

— Aşa a vrut Marie-Jeanne.

— Ea n-a ştiut niciodată ce vrea.

Busard nu-şi închipuise că se poate spune vreodată aşa ceva despre Marie-Jeanne şi protestă cu energie.

— Cînd îşi vîră ea ceva în cap...

— A învăţat mai cu seamă să ştie ce nu vrea, zise mama.

Şi zîmbi ironic.

— Nu intri ?

— Nu, răspunse Busard. Mulţumesc. Intr-adevăr nu. Am să trec îndată.

Incălecă pe bicicletă şi coborî pînă acasă la el. Marie-Jeanne îi lăsase tocmai o scrisoare :

Dragul meu Bernard, adineauri l-am văzut pe Chatelard. Ce te-ai apucat să-i povesteşti ? Nu-i frumos din partea ta. Tu eşti cel care-a vrut,

eu însă n-am vrut niciodată, ar fi trebuit să-ţi aduci aminte. Ştiu ce ai să spui, fiindcă Chatelard mi-a explicat tot. Dar nu există nici o scuză. Cînd minţi într-o chestiune ca asta, minţi în orice şi ai să mă minţi şi pe mine.

Prefer să nu mai vii să mă vezi. Ştiu că te fac să suferi, dar o să te doară mai puţin acuma decît mai tîrziu.

Ai să iei administrarea SNACK-BAR*-ului cu alta, sau n-ai s-o iei de loc, ceea ce te va scuti de multe necazuri.*

M-am gîndit mult : nu te iubesc. Mai bine să ţi-o spun pe şleau. Mă gîndisem chiar înainte de a sta de vorbă cu Chatelard şi ajunsesem la aceeaşi concluzie, numai că nu îndrăzneam să-ţi mărturisesc. Ţin la tine, dar nu te iubesc, ăsta-i adevărul.

De altfel nu ţi-am spus niciodată că te iubesc. Tu totuşi mi-ai cerut de mai multe ori să ţi-o spun. Cît despre căsătoria noastră, ai insistat atîta şi te-ai zbătut atîta, că în cele din urmă am acceptat. Dar acuma s-a terminat. E mai bine pentru amîndoi.

Ştiu că o să ai o părere proastă despre mine. Mai bine aşa decît să fii nenorocit mai tîrziu.

Eu tot o să ţin la tine. Dar, pentru moment, e mai cuminte să nu ne mai vedem.

Marie-Jeanne.

Busard vîrî scrisoarea în buzunar.

— A şi început să nu meargă menajul? îl întrebă sora lui, Hélène.

— Ţi-a spus ea ceva?

— O! asta nu ştii niciodată ce gîndeşte. Dar tu ai aerul că ai pierdut *etapa contra ceasului.*

Aşa era obiceiul ei să întrebuinţeze, alandala, expresii de ciclism, cînd glumea cu fratele ei.

— Marie-Jeanne e obosită, zise Busard. Asta-i tot. Mă duc să mai dau o raită înainte de-a mă întoarce la fabrică. Nu uita să-mi laşi ceva de mîncare, să am cînd m-oi întoarce la patru dimineaţa.

Luă iar bicicleta şi se urcă pînă acasă la mine, în munţi. După Circuit îl văzusem de două ori. Luni la clinică, cînd am început să ne împrietenim şi în ajun, la Jambe d'Argent, unde mi-a povestit pe larg planul lui şi toate greutăţile pe care le şi învinsese.

Sosi după ora zece, leoarcă de sudoare. Mi-a întins scrisoarea, fără să scoată o vorbă. Am citit-o şi i-am trecut-o Cordéliei.

— Nu are nici o importanţă, îi spusei lui Busard. Fă ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Mîine o să-ţi spună exact contrariul.

— Nu o cunoaşteţi!

— Nu lua niciodată în serios vorbele unei femei cu care eşti în dragoste.

— Nu te lua după el, zise Cordélia. Mai întîi, e un închipuit. Şi apoi, nu se gîndeşte ce spune.

— Dacă ţii într-adevăr la fata asta, îi zisei lui Busard, fă cum îţi spun eu. Nu-i răspunde la scrisoare. Nu te duce s-o vezi. Şi pînă-n opt zile o să vie ea să te caute.

— Nu te potrivi, spuse Cordélia. Acuşi o să-ţi spună că are o reţetă ca să facă femeile să se *tîrîie în genunchi.* Dar nu-i adevărat. Nici el singur nu crede. Nu-i decît un încrezut.

Ne-am mai certat o bucată de vreme pe chestia asta. Busard se uita la noi fără să scoată o vorbă.

— Acuşi e ora cînd trebuie să intru în uzină, zise el... Dacă mai serveşte la ceva să cîştig ăşti 325.000 de franci...

— N-aşteaptă, zise Cordélia, decît să facem ceva ca să-l împăcăm cu Marie-Jeanne.

Il întrebă ce i-a povestit lui Chatelard ca s-o supere aşa de tare pe fată.

Busard îi povesti discuţia.

— Copilării, zise Cordélia.

M-a enervat faptul că-l dusese pe bătrînul delegat, căci avusesem de multe ori prilejul să apreciez inteligenţa lui limpede şi tăria lui sufletească.

— Ce fel de bărbat eşti tu ! Te laşi dus de nas de-o scîrbă.

Cordélia sări ca arsă. Discutarăm un timp situaţia.

— I-am promis Bressanezului că-l schimb la ora 12 noaptea, zise Busard.

— Ascultă-mă, continuă Cordélia. Ai să te duci la fabrică exact ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Tocmai ceea ce-i spuneam şi eu...

— ...fiindcă ţi-ai luat un angajament faţă de camaradul tău care te aşteaptă. Acu' că te-ai băgat în afacerea asta, nu poţi renunţa din pricina unei scrisori scrise într-un moment de furie... Mîine am să mă duc s-o văd pe Marie-Jeanne şi pe Chatelard. O să aranjăm noi totul, n-avea grijă...

— Credeţi că, într-adevăr, nu mă iubeşte? întrebă Busard.

— Eu cred că se simte jignită.

— Dar e adevărat, stărui Busard, că nu mi-a spus niciodată că mă iubeşte.

— Aşa-i ea, ruşinoasă, zise Cordélia.

— Da, confirmă şi Busard.

Dar după ce plecă, spusei:

— Te contrazici singură. Mi-ai explicat chiar tu, nu de mult, că Marie-Jeanne n-are „capul la dragoste"...

— Mai întîi, n-am spus aşa. Pe urmă, în realitate, problema e alta...

— Toată afacerea asta e absurdă. Marie-Jeanne e rece: cum poţi iubi o femeie aşa de înţepată? Busard e-un prost că a umblat cu dînsa optsprezece luni fără s-o aibă. Băiatul ăsta îmi plăcea atîta vreme cît voia să cîştige Turul Fran-

ței, dar acuma cînd se înjosește să devină un negustoraș, mă dezgustă.

— Trebuie să te pui în locul lor.

— Dacă aș fi în locul lui Busard, ce-aș mai prefera-o pe durdulia de Juliette în locul acestei mici burgheze de Marie-Jeanne!

— Știu, știu.

A doua zi dimineața Cordélia se duse la prietena ei, așa cum îi promisese lui Busard. Tot gîndindu-se la ce avea să-i spună, intră pe neașteptate.

Marie-Jeanne stătea într-un colț, în picioare, după scaunul de lucru, cu mîinile pe spătarul înalt, cu obrajii aprinși.

In fața mesei se găsea un bărbat. Cum ședea cu spatele la ușă, Cordélia nu-i văzu la început decît scăfîrlia, o tăblie cheală înconjurată de niște bucle scurte de păr blond și o ceafă groasă, revărsată deasupra unei haine de postav.

Bărbatul închise brusc un carnet pe care-l avea în față și-l băgă în buzunarul dinafară al hainei. Trebui să-l împingă ca să intre. Carnetul era voluminos și bucșit de hîrtii cu marginile zdrențăroase, cu pielea roșcată, creață, crăpată pe alocuri și roasă pe la colțuri. Bărbatul se sculă. Era îmbrăcat cu pantaloni largi de golf și jambiere de vînătoare. Vreun antreprenor, se gîndi Cordélia.

Străinul trecu pe lîngă dînsa fără s-o salute, cu capul vîrît între umeri, cu ochii în pămînt. Văzîndu-i ceafa, haina, jambierele, Cordélia se aşteptase să aibă un aer mult mai sigur. Oamenii care se ocupă cu construcţiile sînt oameni mai înfipţi. El bodogăni ceva neînţeles şi ieşi.

Trecînd prin faţa ferestrei, scutură mîna într-un chip ciudat.

— Fără rămas bun, strigă el.

Marie-Jeanne se repezi şi închise fereastra. Bărbatul porni păşind greoi. Pe măsură ce se depărta, căpăta parcă mai multă siguranţă în mers.

— Ce-i asta? întrebă Cordélia. Cine-i ăsta?

— Un scîrbos, răspunse Marie-Jeanne.

Ochii-i sticleau.

— I-am spus tot ce-am avut de spus. Dar o o să se-ntoarcă.

Vorbea cu un fel de exaltare şi repeta:

— Ăştia se întorc totdeauna.

Nu era prima oară că-i vorbea Cordéliei de un anumit fel de bărbaţi care se ţin după dînsa.

— Bărbaţi însuraţi, îi spusese ea o dată, bătrîni...

Nu rostise niciodată nici un nume. De cele mai multe ori vorbea de toţi deodată: spunea „dînşii", „ei"... şi cînd era vorba despre legăturile ei cu „dînşii" vorbea impersonal, ca şi cum n-ar fi fost Marie-Jeanne, ci o femeie în general.

— Le spui: „Mi-i scîrbă de dumneata". Dar ei nu se supără, scot portmoneul şi întreabă: „Cît vrei?" Îi dai afară, îţi sar de gît şi îşi freacă părul murdar de pe bot de nasul tău. Trebuie să dai în ei ca să-i faci să iasă.

Cordélia şi cu mine ne întrebaserăm dacă nu cumva Marie-Jeanne vorbea despre nişte primejdii închipuite. O sfătuisem chiar pe Cordélia:

— Las-o în pace. Se-întîmplă să fie şi lucrătoarele bolnave de nervi. Inima curată pe care crezi că ai descoperit-o nu va exista decît în anul 2.050. De altminteri munca la domiciliu nu-i lucru sănătos. Dacă Marie-Jeanne ar fi mers la uzină ca şi celelalte fete din Bionnas, glumele tovarăşelor i-ar fi umplut de mult lumea populată de curtezanii ei fantomă. Ar fi trăit cu Busard; asta subţiază sîngele şi te scapă de toane...

Dar în dimineaţa aceea de mai, Cordélia surprinsese la prietena ei pe unul din curtezanii care o urmăreau.

— Cine e? insistă ea.

— Proprietarul meu, Jules Morel, patronul întreprinderilor Plastoform.

— Ce i-ai făcut? Avea aerul *knock-down.*

— I-am spus tot felul de grozăvii.

— Ce tot scria acolo în carnet?

— Socoteala chiriei pe care i-o datorez.

— De ce nu-ţi plăteşti chiria? Mi-ai spus că maică-ta şi cu tine nu sînteţi strîmtorate.
— El e cel care nu vrea să i-o plătesc.
— Spune-mi adevărat, n-ai nimic cu dînsul?
— De cîte ori a vrut să se apropie de mine, am dat în el.
— Trebuie să-ţi plăteşti chiria, spuse Cordélia.
— Nu pot, nu vrea să ia bani de la mine.
— Trimite-i prin mandat.
— Şi chitanţa?
— Ştii foarte bine că cotorul mandatului serveşte drept chitanţă, îi răspunse Cordélia cu indignare.
— Nu-mi bate capul el destul şi aşa?
Marie-Jeanne urcă tonul.
— Şi vrei să-i mai dau şi bani?
Cordélia îmi povesti toate acestea.
Apoi adăugă:
— În clipa aceea Marie-Jeanne nu mi-a plăcut de loc. Faţa ei avea o expresie cu totul nouă.
I-am cerut să precizeze.
— Arăta ca mamele care se înroşesc la faţă ca sfecla cînd îşi bat copilul.
— Jules Morel avea aerul unui copil bătut?
— Nu, zise Cordélia. Comparaţia mea e proastă. De îndată ce-a ieşit, cînd trecu prin faţa ferestrei şi strigă: „Fără rămas bun!", omul acela mi s-a părut plin de venin...
Apoi, după ce se mai gîndi:

— Am găsit, zise ea. Am văzut şi la tine, o dată, aceeaşi expresie ca şi la Marie-Jeanne adineaurea. Eram la Grange aux Vents şi mergeam printr-o livadă, la marginea unei păduri şi deodată s-a ridicat în faţa ta, şuierînd, un şarpe. Iţi aduci aminte?

— Da. Am sărit înapoi şi-am ţipat.

— Ai ucis şarpele trăgîndu-i una cu bastonul tău ferecat. I-ai rupt nu ştiu ce, poate şira spinării; dar oare şerpii au şira spinării? In fine, nu mai putea nici să fugă nici să atace, sălta în zvîcnituri bruşte, dar cădea mereu în acelaşi loc: se zice: zvîcniturile agoniei... Dar tu ai continuat să-l loveşti tare cu bastonul. Pe urmă te-ai tot învîrtit în jurul lui, fără să te apropii, dînd cu pietre în el pînă ce l-ai făcut bucăţele. Atunci i-ai strivit capul cu călcîiul... Iţi curgea sudoarea ca şi cum ţi-ar fi fost frică de bucăţelele acelea de şarpe care continuau să se încolăcească fiecare aparte. Nu mi-ai plăcut de loc în ziua aceea.

— Marie-Jeanne se apără, îi spusei eu.

— Se complace prea mult în această situaţie.

— Am înţeles, strigai deodată. Marie-Jeanne îşi chinuieşte curtezanii ca *boy*-ii pe colonişti.

Cordélia protestă cu aprindere.

— Pînă una-alta, coloniştii sînt cei care-i bat pe *boy*.

— Tocmai de aceea, atunci cînd împrejurările îngăduie unui *boy* să dea şi el în colonist, îşi

pierde orice control. Are prea multe umilinţe de răzbunat. Dansează în jurul muribundului ca mine în jurul şarpelui.

— Tu n-ai fost niciodată umilit de-un şarpe.

— Am fost şi eu, cu siguranţă, umilit de-un şarpe, cu toate că am uitat cu ce ocazie. Sau pur şi simplu umilit fiindcă mi-a fost frică de el. Mai ales dacă stîrvul e un flecuşteţ ridicol ca şarpele acela. Sau dacă bagi de seamă că inamicul era mult mai puţin tare decît ai crezut şi că multă vreme te-ai lăsat păcălit de fanfaronadele lui.

— Cei care se ţin de Marie-Jeanne sînt cît se poate de vii.

— Ea are toate atu-urile în mînă pentru că ei sînt solicitatorii. Situaţia ar fi cu totul alta chiar din clipa în care dorinţa lor ar trezi în ea vreun răsunet. In fond, ei sînt cei mai tari pentru că sînt bărbaţi. De aceea purtarea Marie-Jeannei faţă de curtezanii ei te indispune; raporturile dintre stăpîn şi sclav sînt întotdeauna suspecte. Ei nu pot trăi unul lîngă celălalt decît făcînd fel de fel de compromisuri şi în cele din urmă se complac în aceste compromisuri. Ar trebui să citeşti paginile pe care le-a scris Hegel în această problemă... Se întîmplă ca vreunui *boy* să-i placă să mănînce bătaie. Asta-i valabil şi pentru animalele domestice; am cunoscut o pereche îngrozitoare, un bărbat şi cîinele lui pe care băţul îl excita tot atît cît mirosul unei că-

țele. Se întîmplă, de asemenea, ca și stăpînului să-i placă să fie umilit de *boy*. Dar de cele mai multe ori asta înseamnă că ei se iubesc și se urăsc reciproc și simultan ; fiecare gest din viața lor comună ia, astfel, o întorsătură cu două înțelesuri. Rușinea are mai multe măști decît statuia tragediei. Astea sînt semnele patimilor trupești.

— Marie-Jeanne nu-i sclava celor ce se țin de ea.

— Pînă în ziua de azi orice femeie este, pînă și în țările astea, un fel de negru.

— Există și femei cinstite.

— Acelea sînt *negrii buni*.

— Sînt pentru revolta *negrilor buni*, zise Cordélia.

— Ce bun subiect pentru teatru ; colonistul care își dă seama, chiar în momentul cînd izbucnește rebeliunea, că nu mai există *negri buni*.

— Nădăjduiesc că aceștia vor fi cei mai cruzi, zise Cordélia.

— Pentru ca piesa să fie bună, îi replicai, ar trebui ca și colonistul să înțeleagă de ce tocmai *negrii buni* devin cei mai cruzi...

Noi cunoșteam o fată de coloniști. Și-a făcut liceul într-un mic oraș din Vietnam, unde locuia mama și tatăl ei vitreg. La liceu s-a împrietenit cu un tînăr vietnamez, N'Guyen, despre care știa că are relații cu *Vietminh*. Era cu totul de acord cu el asupra necesității de a lupta pentru eli-

berarea popoarelor coloniale. Citeau, împreună, şi poeţi ca Baudelaire, Rimbaud, Desnos, Prévert. Intr-o noapte, izbucni în tîrguşorul acela rebeliunea. A doua zi dimineaţă îl găsi pe tatăl ei vitreg legat de scaunul de la birou şi toată casa răvăşită. Ea îl ura pe tatăl ei vitreg şi nu luă întîmplarea prea tragic. Pe stradă se auzeau rafale de mitralieră ; era curajoasă şi nu se sperie. Cel care conducea răzvrătiţii ce intraseră în casa ei fusese chiar N'Guyen. Ea se apropie de el :

— Ce-i tărăboiul ăsta ?....

El o privi. Era îmbrăcată ca pentru tenis, cu racheta subsuoară, cu părul vîlvoi.

Rîdea cu un aer sfidător.

— Du-te la tine-n odaie, îi porunci el aspru.

— Ce sînt apucăturile astea ?

Un foc de armă trosni aproape de tot.

— Ce scandal !

El o scuipă în obraz.

Fata colonistului s-a întors în Franţa. Munceşte ; şi-a luat un serviciu. S-a gîndit mult. Şi se tot gîndeşte mereu la scuipatul acela care a fost începutul învăţăturii dialecticii stăpînului şi a sclavului. „Am înţeles — spune ea — că toţi Albii, fără deosebire, sînt vinovaţi faţă de Vietnamezi."

— Orice bărbat este vinovat faţă de toate femeile.

— Mă plictiseşti, zise Cordélia. Ce-i de făcut ca s-o împăcăm pe Marie-Jeanne cu Busard?

— Va să zică adineauri n-ai reuşit?

— După tot ce mi-a povestit despre bătrînul Morel nu m-am simţit *în formă* (cum ar spune prietenii tăi, cicliştii) să vorbesc de Busard.

— Eşti sigură că Marie-Jeanne a fost totdeauna atît de neîngăduitoare cu bătrînul Morel?

— Sigură de tot, zise Cordélia cu hotărîre. N-ai văzut ce-i în odaia ei? Doarme într-un pat vechi, moştenire de la bunică-sa. Nici frigider, nici plită electrică, nici maşină de spălat. Un aparat de radio de doi bani. Nu găseşti la ea nici un obiect *de valoare* cum zic micii burghezi. Şi îşi coase rochiile singură, din nişte cupoane pe care i le croieşte o vecină care a învăţat croitoria.

— La asta nu mai am ce spune.

Cordélia şi cu mine aveam obiceiul de a pune la încercare cinstea sindicaliştilor, a oamenilor de afaceri, a politicienilor şi a tinerelor femei confruntînd, tot aşa de nemilos ca şi un controlor fiscal, felul lor de viaţă şi cîştigurile mărturisite.

*

Busard luă în primire al patrulea schimb vineri la opt dimineaţa, iar Bressanezul la amiază.

După prînz, Busard îşi destăinui nenorocirea surorii lui şi îi dădu să citească scrisoarea

Marie-Jeannei. La ora şase Hélène Busard se duse s-o aştepte pe mama Marie-Jeannei la ieşirea din atelier şi stătu de vorbă cu ea. Între timp Cordélia se ducea să vadă ce-i cu delegatul, Chatelard, care era prieten cu noi, apoi se duse la doamna Lemercier şi iarăşi la Marie-Jeanne.

Sîmbătă dimineaţa peste zece persoane, printre care şi mama Marie-Jeannei, se străduiră să-i împace.

Cu toate acestea Hélène Busard fusese împotriva logodnei fratelui ei cu „strîmbătura" de Marie-Jeanne. Mama era convinsă „că comerţul înseamnă robie... Tu, căreia-ţi place aşa de mult cinematograful şi balurile, n-o să mai ai nici sîmbătă nici duminică". Şi cititorul îşi aduce aminte cu ce căldură, opt zile mai înainte, apărase Cordélia dreptul prietenei ei la libertate. Acum se încăpăţînau toate să-i căsătorească. Chiar Chatelard le sări în ajutor, avînd mustrări că cearta a pornit din pricina lui : „Poate c-am fost cam aspru cu băiatul. Trebuie să fii omenos."

Aşa-i stilul vremurilor noastre. Dragostea nu mai are nici o legătură cu măreţia sufletului, ca în Corneille. „Poştaşul dragostei" a înlocuit codul de onoare. Nimeni nu se mai emoţionează de gustul tinerilor pentru eroism ; dar se înduioşează de bîlbîielile lor. Chiar în ziua în care bărbaţii, femeile şi copiii împuşcaţi sînt înghesuiţi în groapa comună, pînă şi revistele care

se indignează de salvele de execuţie publică, pe copertele lor, fotografii de sugaci. Societatea asta cade în copilărie. Asta-i lege în ajunul marilor revoluţii. Saint-Just şi Robespierre au început şi ei prin a scrie nerozii.

Sîmbătă la amiază, Cordélia îmi istorisi asalturile pe care le suporta prietena noastră. I se spusese şi răs-spusese: „Nu poţi zdrobi inima băiatului. Sînt optsprezece luni de cînd vă întîlniţi: cînd ai spus da, ştiai ce făceai. Nu strici o căsătorie pentru o nimica toată etc. etc."

Marie-Jeanne nu răspunse nimic la toate argumentele astea. Se mulţumi să dea din cap spunînd „nu".

Toţi o întrebau:

— Da' de ce?

— M-am răzgîndit.

*

La începutul după-amiezii aceleiaşi sîmbete din săptămîna în care Busard începu să lucreze la presa cu injector, venind la Bionnas, trecui prin faţa Parcului Morel şi o văzui pe Marie-Jeanne singură, stînd la geam şi lucrînd. Am intrat.

— Şi dumneata?! exclamă ea.

— Nu, nu. Nu pot să sufăr *snack-bar*-urile...

Ridică ochii spre mine. Nişte ochi de-un albastru, cum se spune, de email, care prind lu-

mîna şi-o răsfrîng, dar care n-au nici adîncime, nici vioiciune.

— Să-ţi petreci viaţa fierbînd *hot-dogs,* continuai eu. În orele libere o să trebuiască să faci chiar şi conversaţie cu clienţii. „Eu prefer *Simca*". „Mie-mi plac cele care trag bine..."

Şi în timp ce bîrfeam *snack-bar*-urile, mă gîndeam la ochii pe care îi iubeam sau îi iubisem. Ochi căprui, strălucitori, mobili, privire căreia în străinătate i se spune „franţuzească", privire care străpunge, descompune lumina şi oamenii, şi în faţa căreia toate secretele se dau pe faţă. Ochii negri ai evreicelor din Orient, de un negru umed, de parcă înoţi la miezul nopţii într-o mare apăsătoare şi-ţi vine să-ţi afunzi capul în păr, subsuoară, ochi care miros a plete ude. Am iubit, de asemenea, cu pasiune nişte ochi a căror culoare nu voi putea să mi-o aduc aminte niciodată fiindcă substanţa lor însăşi îi făcea de neasemuit ; ar trebui imagini biblice ca să-i descriu ; te orbeau ca sabia îngerului care păzeşte intrarea în Rai.

Dar ochii de-un albastru aşa-zis de email ? Ai fi zis că Marie-Jeanne îşi pusese pe ochi nişte mici scuturi ; o aripă de gîndac în fiecare orbită, un gîndac neted, curat, strălucitor, lucios, un gîndac bijuterie, bine lustruit cu piatră „ponce".

Continuai să bîrfesc *snack-bar*-urile şi mă uitam la ea.

Dar toată faţa Marie-Jeannei e totdeauna perfect netezită cu piatră „ponce". Fruntea ei bombată, lustruită ca rotunzimile vechilor argintării; părul cu cute regulate, ca şi cum ar fi fost ondulat de un vînt domesticit, mereu acelaşi. Partea de jos a feţei ca de păpuşă, fără mare semnificaţie, dar totdeauna fragedă ca un fruct de abia curăţat. Şi perfect potriviţi ciorapii cu ochiuri fine, întinşi cît trebuie, bluzele fără cusur, uşor scrobite, fustele ajustate. Marie-Jeanne are o deosebită unitate de stil. Dar nimic din tot ceea ce contemplam nu era de ajuns pentru a crea obsesia plăcerii şi nu-mi putea explica încăpăţînarea celor care se ţineau de dînsa.

— Atunci, întrebă ea, credeţi că am avut dreptate să rup cu Busard?

— Nu cred nimic. Drept vorbind, eu ţin foarte mult la Bernard şi aş prefera să nu-l faci să sufere.

— Credeţi că sufere cu adevărat?

— Nu ştiu. Nu mă pricep de loc la dragoste...

Ea rîse. Un rîs plăcut, căci are dinţi frumoşi. Dar nu un rîs răsunător, ca o explozie de viaţă, care-mi dă poftă să trăiesc o mie de ani.

Îi spun ceva despre dragoste şi continuu s-o examinez.

Are coapsele lungi, dar nu de lungimea aceea care te tulbură la fiecare pas, ca prima învîrtitură de bielă a unei locomotive de cursă lungă. Există coapse care se mişcă parcă în adîncul

pieptului bărbaţilor. Există coapse al căror mers e maiestuos şi înspăimîntător ca prima zi de război. Înaltă, subţire, Marie-Jeanne e bine proporţionată, nimic mai mult.

Totuşi contrastul dintre poplinul uşor scrobit al bluzei şi pînza fină a rufelor de dedesubt care se vedeau la tăietură, îmi atrase atenţia. O pînză albă, nici moale nici aspră, adevărată lenjerie, cum purtau fetele de pension, cu un tighel mărunt, şi brodată cu ajururi în formă de coroană.

Marie-Jeanne stătea uşor aplecată asupra lucrului. Cînd respira, sînii i se ridicau şi sub bluză se vedea, la fiecare pulsaţie, o piele albă, foarte fină, cu vine mov de abia ghicite. O intimitate tulburătoare, ca o naştere sau o moarte. Privirea mea urcă spre umerii însemnaţi cu o uşoară adîncitură ; mă gîndii : „Ce umeri gingaşi are !"

Începeam să înţeleg de ce atîţia curtezani dădeau tîrcoale în jurul casei ei. Bărbaţii în vîrstă şi bătrînii sînt fermecaţi de femeile tinere, rezervate, de trupurile fragile sub o îmbrăcăminte simplă, de pielea foarte albă, de rufe curate, bune pentru chirurgie şi dragoste, de umerii gingaşi, de încheietura cotului şi a genunchiului cînd cumpănirea gestului le ascunde tot timpul privirii.

Însă tinerilor şi bărbaţilor pentru care dragostea nu este o preocupare permanentă, le plac

în general mai mult trupurile arse de soare sau aurite de lumina localurilor de noapte.

Prin ce împrejurări devenise Busard sensibil la farmecul greu de ghicit al Marie-Jeannei ?

Lui Busard, mă gîndii, îi place luxul. Ca toţi băieţii, îşi doreşte o maşină, dar el n-a visat niciodată una de patru cai ; ci un *Cadillac*. Jurase să fie campion ; îi plac isprăvile neobişnuite. A ales-o pe Marie-Jeanne pentru că, din toate femeile pe care le cunoaşte, ea e cea mai de soi; pe urmă a intrat în joc mecanismul pasiunii ; ea i-a dat speranţă, i-a spus nu, i-a spus da, şi-a retras cuvîntul dat ; aşa că, iată-l prins. Îmi închipui că dorinţa a contat foarte puţin în alegerea asta ; eroii nu sînt neapărat nişte senzuali.

— Zarurile au fost aruncate, îi spusei Marie-Jeannei. Dragostea celorlalţi ne leagă mult mai mult decît dragostea noastră proprie. Vrînd-nevrînd ai să fii nevasta lui Busard.

— Credeţi ?

— El nu mai e singur. Se amestecă tot oraşul ca să-ţi aducă aminte de jurămintele pe care le-ai făcut.

— N-am făcut niciodată nici un jurămînt.

— Jurămintele ce ţi se atribuie... Tot oraşul te iubeşte pentru că l-ai făcut pe Bernard să lucreze pentru dumneata o sută optzeci şi şapte de zile şi o sută optzeci şi şapte de nopţi în şir.

Marie-Jeanne strînse lucrul la piept. Se lăsă pe spătarul înalt al scaunului şi mă întrebă :

— In definitiv, ce vor de la mine?

Se închisese în sine, agresivă.

Văzusem aceeaşi expresie într-o maternitate pe chipul unei tinere femei care tocmai născuse, după multe suferinţe. Veni bărbatul şi schiţă un gest de dragoste. Ea se feri dîndu-se înapoi pînă în peretele de care era alăturat patul şi aruncă asupra bărbatului o privire de ură, bombănind: „De-acum niciodată !"

— De ce nu mă lasă în pace? mai întrebă Marie-Jeanne.

Intră naşă-sa, contramaistră în atelierul în care lucrează mama ei. Marie-Jeanne se sculă s-o întîmpine; aşa-i ea, bine crescută.

— Nu luaţi o vişinată?

Plecai.

Trecînd prin faţa ferestrei, auzii cum naşă-sa o întreba :

— Atunci, dragă Marie-Jeanne, e adevărat ce se spune, nu?

Duminică seara Marie-Jeanne fu văzută la bal cu Busard. El plecă la douăsprezece fără cinci să-l schimbe pe Bressanez. Ea plecă în acelaşi timp cu el. Nimeni n-ar fi înţeles ca ea să rămînă să danseze în timp ce logodnicul ei se da peste cap ca să le asigure viitorul.

V

Pentru ca Bressanezul să poată alerga cu prilejul hramului satului său, Bernard primi să lucreze prima duminică din septembrie de la opt dimineaţa pînă la zece seara. Ţăranul nu-şi vînduse încă bicicleta; putea deci să concureze şi asta să-i aducă gloria cantonală la care, în afară de bani, ţinea cel mai mult. Nu credea că „prinsese rugină".

Discuţia pe care o avură în privinţa asta, cu cincisprezece zile în urmă, fu prima de cînd lucrau în echipă. Nici nu se mai salutau cînd se schimbau, mulţumindu-se să-şi dea numai lămuririle privitoare la lucru.

— Azi sînt o mulţime de murdării în amestec. Nu mai prididesc scoţînd la „sfîrcuri". Am reclamat. Nu te lăsa, fă gălăgie!

Cum ieşea din atelier, Bressanezul se întorcea

la părinţii lui Busard care îl luaseră în pensiune cu 500 de franci pe zi, după cum se înţeleseseră.

Mînca fără să scoată un cuvînt, pe urmă se retrăgea în odaia lui, în care sta şi Busard. Aceeaşi maşină, acelaşi pat. Cei doi băieţi ar fi trăit în cea mai mare intimitate dacă ar fi avut prilejul să se întîlnească vreodată.

Înainte de a se întinde pe pat, Bressanezul nu uita niciodată să examineze detaliile unei machete a pieţii Concorde făcută în corn, capodopera lui Busard tatăl, care sta pe masa feciorului. Fusese sculptată la strung şi la freză, după o carte poştală. Nimic nu lipsea, nici chiar lanţul din jurul obeliscului şi nici automobilele şi autobusele care mergeau în jurul lui, luminile roşii, galbene şi verzi care se puteau aprinde pe rînd dacă apăsai pe un buton. Tot din corn era făcut şi gardistul de serviciu din colţul străzii Royale.

— E ceva de nepreţuit, îi explicase doamna Busard. Dar bărbatul meu n-ar vinde-o pentru nimic în lume. A lucrat la macheta asta trei ani, seară de seară, chiar îndată după ce ne-am căsătorit.

Hélène, sora lui Bernard, lucrătoare la strung în atelierul tatălui său, îi făcea Bressanezului cu ochiul ori de cîte ori era vorba de pomenita capodoperă. Neînţelegînd ironia, băiatul se întreba de ce; el avea o mare admiraţie pentru piaţa asta. Hélène e împotriva meseriaşilor. Cum

a terminat şcoala începuse să susţină, cu cifre, că lucrul de finisare aduce mai mult decît cele mai iscusite sculpturi în corn. I se închidea gura cu : „Eşti un copil !“

Dar după ce presa cu injector a pătruns peste tot, atelierul familiei în care lucrau împreună tata, mama şi fiica, trebui să se specializeze în lustruirea ramelor de ochelari pentru industriaşii de materie plastică.

În timpul sezonului mort tatăl sculpta în corn flori de *edelweiss* şi capre pentru negustorii de suveniruri din Chamonix, ca să mai cîştige ceva în plus.

Bressanezul descoperea în fiecare zi cîte-un nou detaliu al pieţei Concorde, cum ar fi un buchet de flori pe genunchii statuii care reprezenta oraşul Strasbourg.

Apoi se întindea pe pat şi adormea imediat, de cele mai multe ori îmbrăcat, ca să poată fi gata să alerge la atelier de îndată ce l-ar trezi cineva din familie. Nu mai bea, nu mai fuma. În afară de banii pentru masă şi casă, tot ce încasa punea într-un plic pe care-l ascundea sub rufe, în sertarul garderobei care-i fusese pusă la dispoziţie, şi lua totdeauna cheia cu el ; în fiecare săptămînă, cînd aducea rufele spălate şi călcate, Hélène se enerva găsind sertarul închis : „Ce-şi închipuie, că vrem să-i luăm banii ? Puştii ăştia nu ştiu să se poarte !“ Bressanezul era în stare

să doarmă în neştire. În toată perioada asta dormi mai mult de zece ore pe zi.

Busard, din contra, dormi foarte puţin. Orele lui de repaus erau de la amiază la patru, opt-douăsprezece noaptea, patru dimineaţa-opt.

La amiază lua masa cu părinţii. Masa se termina rareori fără vreo discuţie cu tatăl care nu admitea să se muncească douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru de ore ca să se fabrice nişte dricuri-caleşti. Ce, omenirea avea nevoie atît de urgent de dricuri-caleşti? Îi plăcea să aducă mereu vorba despre omenire. Odinioară se ridicase cu violenţă împotriva vocaţiei cicliste a fiului său; sporturile abat tineretul de la problemele cu adevărat importante, cum ar fi apărarea laicităţii. Nu avea de cît douăzeci de ani cînd se bătea pentru legile republicane. Oare de ce refuzase totdeauna Bernard să lucreze în atelierul familiei? Meseriaşul e independent.

— Dacă-mi vine poftă să pescuiesc, îmi iau undiţa fără să cer voie nimănui.

— Asta înseamnă să le laşi pe mama şi pe Hélène să facă şi munca ta.

Începeau să ridice tonul îndată. Busard tatăl nu aproba nici planul cu *snack-bar*-ul. Spunea ca şi Chatelard: „Tare te mai osteneşti ca să ajungi slugă!"

Enervat de discuţie, Busard nu putea să doarmă la amiază. Uneori îşi lua bicicleta şi se

ducea să se învîrtească pe stadion numai ca să nu se mai gîndească la nimic.

Pauza de la opt la douăsprezece noaptea era consacrată, patru zile pe săptămînă, Marie-Jeannei; marţea şi joia, ca şi înainte, la ea acasă; sîmbăta la cinema şi duminica la bal. De la împăcarea la care contribuiseră atîţia oameni, logodna lor era oficială; tot oraşul urmărea îndeplinirea isprăvii de care se apucase Busard ca să cîştige garanţia necesară pentru a căpăta administrarea *snack-bar*-ului; toată lumea se întreba: „o să reziste, n-o să reziste?" Se făceau rămăşaguri. Nu e o raritate ca muncitorii de la prese să lucreze unsprezece ore pe zi, dar numai o bucată de vreme. Cele opt ori patru, de-a lungul a mai bine de-o jumătate de an, au aprins imaginaţia oamenilor.

In marţile şi joile lor, Busard vorbea mult. Nu mai isprăvea să socotească beneficiile *snack-bar*-ului, să calculeze vîrsta la care aveau să devină proprietarii acestuia, cea la care au să construiască un al doilea *snack-bar* şi cui o să-i încredinţeze administrarea. Işi închipuia chiar cum o să conducă un şir întreg de *snack-bar*-uri, de la Paris pînă la Nissa, purtînd fiecare un număr care să fie tocmai numărul kilometrajului începînd de la Paris. In preajma Lyonului *snack-bar*-ul va fi exact la jumătatea drumului dintre cele două oraşe, astfel încît numărul va avea aceeaşi semnificaţie atît pentru călătorii

care vin de la Nissa cît şi pentru cei care vin de la Paris ; o să fie foarte nostim. De altfel numerele *snack-bar*-urilor n-au să fie niciodată fără rost ; pentru unii au să însemne : am făcut atîţia kilometri ; pentru alţii : mi-au mai rămas atîţia kilometri ; o să fie tare amuzant. Se va putea chiar însemna fiecare *snack-bar* cu două numere : aşa, de pildă, între Auxerre şi Avallon : *snack-bar* 190-743 sau chiar numai cele două numere fără să se mai scrie *snack-bar,* luminate cu tuburi de neon, roşii pentru distanţa de la Paris, albastre pentru distanţa de la Nissa ; o să fie tare original.

Marie-Jeanne asculta dusă pe gînduri, lucrînd la ajururi. Nu răspundea la aceste năzbîtii. Ştia prea bine că Bernard nu făcea altceva decît să repete aiurelile care îi dădeau puterea să biruie plictiseala serviciului la presa cu injector. Toate femeile din Bionnas cunoşteau acest delir de raţionamente caracteristic stării intermediare între trezie şi somnul pe care ţi-l dă lucrul prelungit la prese. Îi venea să-i spună „Taci !" şi poate să-l mîngîie pînă ce ar fi adormit de-a binelea. Dar n-o făcea din respect pentru amorul lui propriu de bărbat.

La ora unsprezece cînd, ca de obicei, se întindeau pe pat conform tradiţiei, el era mai puţin înfierbîntat în atacurile lui, iar ea îl respingea cu mai puţină hotărîre. Pe la sfîrşitul lui august îi cedă. Se gîndi că merita atîta lucru. El trebui

să plece numaidecît, căci Bressanezul aştepta la atelier să-l schimbe.

Nu dormea decît după ora patru dimineaţa. Dar pe la şase se trezea din cauza mamei şi a surorii lui care făceau zgomot pregătind cafeaua şi trebăluind prin casă.

Slăbi. Adînciturile de la rădăcina nasului scoteau şi mai mult în evidenţă că are ochii neobişnuit de apropiaţi, ceea ce îi da un aer şi mai încăpăţînat şi o privire de băiat în stare să facă orice năzbîtie.

Prima duminică din luna septembrie fu extrem de călduroasă. Era sezon mort şi funcţionau numai două prese. Cea a lui Busard, fiindcă Paul Morel nu putea să-şi retragă promisiunea făcută şi să întrerupă o ispravă a cărei desfăşurare era urmărită de tot oraşul, şi încă o presă, ca să termine o comandă de premii pentru o marcă de cafea : un leu, o girafă, un urangutan, un ren de Laponia, un crocodil, o puma din Chili, desenaţi cu toţii în formă şi aşezaţi în chip de raze împrejurul apendicelui şi care se injectau dintr-o dată. Muncitorul îi dezlipea în timp ce se răcea şarja următoare. Se strîngeau astfel, la spatele lui, o întreagă corabie a lui Noe.

Se introdusese tocmai o presă nouă în atelier, o maşină complect automatizată care fabrica, fără să pui mîna, nişte pahare frumoase, la fel de albastre ca şi ochii Marie-Jeannei. Cînd se deschidea pîntecele, se punea în mişcare un piep-

tene care împingea pe un plan înclinat şi obiectul gata fabricat luneca într-o ladă. Se întîmpla totuşi ca conducta de evacuare să se astupe cu vreun sfîrc; dar asta nu era vina maşinii, ci a materiei plastice a cărei amestec nu era totdeauna omogen. Se mai întîmpla ca materia să se lipească de formă, dar atunci un ochi electronic dădea de veste greşeala chiar în aceeaşi clipă, bloca deodată tot mecanismul presei şi-l alarma pe supraveghetor punînd în mişcare un avertizor acustic care suna ca telefonul cînd e ocupat. Supraveghetorul venea, dădea sfîrcul afară sau curăţa forma, şi presa pornea de la sine.

Asemenea incidente fiind rare, un singur supraveghetor ar fi fost de ajuns pentru o duzină de maşini; şi încă ar fi avut timp să citească sau să viseze sau chiar să doarmă, ochiul electronic stînd de veghe pentru el; uite, asta va înlocui în viitor lucrul pe bandă; *Timpurile Moderne* ale lui Charlie Chaplin nu vor mai fi decît o mărturie din evul mediu al industriei.

Dar Intreprinderile Plastoform nu aveau deocamdată decît o singură maşină complect automatizată, ceea ce nu putea să justifice salariul unui supraveghetor. Paul Morel o încredinţase echipei Busard-Bressan. Ii dădea fiecăruia o mie de franci pe lună pentru munca asta suplimentară. Găsise că era frumos din partea lui să colaboreze, în felul acesta, la isprava celor doi băieţi. Lui taică-său i-a demonstrat că şi între-

prinderea era în cîştig, pentru că altfel ar fi trebuit să dea cîte o mie de franci fiecăruia dintre cei trei muncitori din fiecare schimb normal.

În această primă duminică din luna lui septembrie, orele de după-amiază fură deosebit de obositoare. Busard adormi de două ori cu mîinile pe plasa de siguranţă. Prima oară îl trezi muncitorul ce lucra la corabia lui Noe, care-l fluieră de la celălalt capăt al atelierului, a doua oară-l trezi avertizorul acustic de la presa automată. Îşi ţinuse promisiunea pe care şi-o făcuse de a nu scoate şi el întrerupătorul de curent al plasei şi-i păru foarte bine.

La ora patru celălalt muncitor plecă. Busard îl rugă s-o anunţe pe Marie-Jeanne că n-o să poată veni la bal după cum îi făgăduise; nu mai dorea altceva decît să doarmă. Rămase singur în atelier.

Înghiţi două pastile de maxiton. Folosirea excitantelor pe bază de amfetamin, practicată mai întîi de studenţi în perioada de examene, ajunsese ceva obişnuit la muncitori de prin anul 1948; la Bionnas se iau adesea împotriva somnolenţei după a şasea sau a şaptea oră de lucru la prese.

Paul Morel trecu pe la ora şase.

— Ei, mulţumit? îl întrebă bătîndu-l pe umăr.

— Tocmai mă întrebam de ce nu pui la toate maşinile un ochi electronic şi un pieptene ejector.

Ridică plasa, desprinse caleaşca:
— Zece muncitori ar fi de ajuns ca să funcţioneze toată uzina, răspunse Morel.
Busard coborî plasa, tăie apendicele.
— Ai fi în cîştig cu asta, zise el. Mereu tot spui că mîna de lucru şi sarcinile sociale te ruinează.
— Il ruinează pe taică-meu, zise Paul Morel.
— Il ruinează pe taică-tău, repetă Busard.
Separă caleştile şi le aruncă în ladă.
— Nouă zecimi din muncitori ar fi condamnaţi la şomaj, zise Paul Morel.
— Neapărat, dar nu cred că asta e ceea ce vă împiedică.
Aşteptă să se aprindă semnalul roşu.
Maxitonul îi ascuţise mintea şi îşi punea probleme la care nu avea obiceiul să se gîndească.
— Dacă concurenţii voştri au să-şi automatizeze în întregime uzinele, continuă el, vor lucra cu mai puţine cheltuieli decît voi. N-o să puteţi rezista... Mi-ai spus adesea că concurenţa te opreşte să faci pe filantropul...
— ...îl opreşte pe tată-meu, îl întrerupse Morel. Dac-aş fi numai eu, s-ar alege praful din toată întreprinderea.
— Totuşi cred că ai făcut calculul, de vreme ce eu, care nu sînt interesat, l-am făcut. Dacă concurenţii voştri se automatizează...
Ridică, desfăcu, coborî, tăie...

— Calculul tău e greşit, zise Morel înflăcărat. O maşină care funcţionează douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, trebuie să fie amortizată în patru ani. Dacă trec, într-o parte, salariul muncitorilor care lucrează cu săptămîna în aceşti patru ani şi-n altă parte costul dispozitivului de automatizare la care se adaugă profitul normal al capitalului suplimentar astfel imobilizat şi a zecea parte din salariul precedent, cu cîte un supraveghetor la zece maşini, bag de seamă că presa complect automatizată este cea care cere mai multă cheltuială. E cam greu de înţeles...

— Mi se pare că am înţeles, zise Busard.

Separă, aruncă, aşteptă...

Paul Morel arătă cu degetul cel mare maşina care arunca dintr-însa, unul după altul, cu un uşor zgomot surd, paharele de-un albastru de email.

— Am făcut calculul pentru presa asta... Dacă pun în preţul de cost o parte din cheltuielile generale al uzinei, proporţionale capitalului investit în maşină, constat că pierd zece bani de fiecare pahar.

— Atunci de ce mai fabrici pahare?

— Ca să fac plăcere clienţilor.

— Nu înţeleg.

— Tatăl meu ţi-ar explica mai bine...

Busard ridică plasa, desfăcu apendicele, se-

pară cele două caleşti, le aruncă în ladă, aşteptă să se aprindă semnalul roşu.

Paul Morel îi întinse un chibrit, Busard trase un fum. Semnalul se aprinse; el ridică plasa:

— Ştii că Juliette e o tîrfă? zise Paul Morel.

— Asta nu-i o noutate.

— Refuzasem azi s-o iau la cursele de bărci de la Geneva... fără nici un motiv, aşa, din încăpăţînare, fiindcă apucasem să spun nu... A vrut să se răzbune. S-a dus cu tata.

Bernard ridică, desfăcu, coborî...

— Mă miră, zise el. Îi place să se amuze, dar nu umblă după bătrîni.

— Asta-i, într-adevăr, impresia ta?

Busard tăie, desprinse, aruncă...

— Nu-i felul Juliettei, zise el.

— Eu sînt de părere că-l cam duce pe tata de nas. Şi totodată şi pe mine. Dar ea nu-i dă nici atîtica...

Şi făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să-şi rupă unghia de la degetul cel mare cu dinţii.

Bernard aştepta să se aprindă semnalul roşu.

— Ca să se culce cu tatăl tău, zise el, trebuie să fie o tîrfă.

— Sînt destule care se culcă cu el, dar Juliette, ar trebui să văd, ca să pot crede!

— Nu se poate să fie atît de curvă, zise Busard.

— Totuşi, continuă Morel, ai noroc că nu te-ai

lăsat prins de ea. N-am cunoscut de cînd sînt asemenea tîrîtură.

— Cît despre noroc, ca să zic aşa, am, recunoscu Busard.

Se aprinse semnalul roşu.

— Spor la muncă, zise Morel. Eşti al dracului de norocos!

Plecă.

Busard ridică, desfăcu, coborî, tăie, separă, aruncă, aşteptă.

Noaptea se lăsă, aducînd puţină răcoare. Busard aprinse tubul albastru al lămpii fluorescente care era cea mai aproape de maşină. Tot restul atelierului rămase în umbră. Geamlîcurile care dădeau spre grădiniţa cu begonii, luminate de lună, erau deschise. Din oraş se auzeau sunetele depărtate ale orchestrei unui bal.

Mica presă complect automatizată arunca paharele ei afară, cu regularitate. Se auzeau: zăngănitul pieptenelui care se pune în mişcare şi ridică obiectul turnat şi zgomotul surd al paharului care cade în ladă. Marea presă semiautomată şuiera la injectarea fiecărei caleşti roşie ca muşcata.

Busard pîndea semnalul roşu.

— Ce dracu caut eu aici? întrebă el cu voce tare.

Continuă să mediteze, ajutat de efectul stăruitor al celor două pastile de maxiton şi poate de-o oboseală stăpînită. Se gîndea că el costă mai ief-

tin decît un dispozitiv de automatizare. De-o parte pieptenele ejector şi ochiul electronic, de cealaltă parte Bernard Busard, trupul lui deşirat, slab, muşchii lui de ciclist, creierul lui, dragostea lui pentru Marie-Jeanne Lemercier ; Bernard Busard era cel care preţuia mai puţin.

Preţuia ceva mai mult decît un piston injector şi servo-motorul care-l punea în mişcare, de vreme ce înlocuiseră presa de mînă cu presa semiautomată. El însă valora mai puţin decît preţul total al presei semiautomate şi a dispozitivului de automatizare complectă. Preţul lui era cuprins între două limite foarte precise. Ar fi putut calcula exact cît valora în bani.

— Nu-s şi eu decît o curvă, zise el tare.

Ridică, desfăcu, coborî, tăie, separă, aruncă, aşteptă. Şi se gîndi înainte.

Dacă costul pieselor complect automatizate va scădea, coborînd sub costul lui... Nouă muncitori din zece nu vor mai avea de lucru, şi, ca să nu-şi piardă slujba, cel de-al zecelea muncitor va primi să lucreze la un preţ redus. Preţul orei de muncă a omului va scădea. Deci Bernard Busard o să valoreze încă şi mai puţini bani. Şi Morel tatăl şi fiul, chiar dacă ar vrea cu adevărat, n-o să-l mai poată revaloriza pentru că, dacă ei îşi măresc costul de fabricaţie, concurenţii îi vor ruina.

— Nu-i nimic de făcut, zise el tare.

Tăie, separă, aruncă, aşteptă.

Se întrebă ce i-ar răspunde Chatelard. De fapt, ştia. În 1954 datele fundamentale ale problemelor referitoare la muncă, la preţuri şi salarii erau bine cunoscute de majoritatea tinerilor din oraşele muncitoreşti, chiar şi de cei care, ca şi el, nu citeau decît rubricile sportive din ziare, căci încă din copilărie auzise vorbindu-se despre ele la masă. Chatelard i-ar spune că el nu făcuse altceva decît să descrie una din contradicţiile regimului, că există o soluţie pentru muncitori şi că nu era decît una: schimbarea regimului. Dar cînd?

Ridică, desfăcu, coborî...

Îşi aducea aminte de discuţiile dintre tatăl lui şi Chatelard.

— Aţi pierdut trenul în 36, spunea tata Busard. Şi l-aţi pierdut din nou în 44.

— Nu erau întrunite condiţiile necesare, răspundea Chatelard. Dacă am fi preluat puterea, am fi fost învinşi şi mişcarea muncitorească ar fi fost nimicită pentru patru ani de zile, ca după Comună.

Amintirea nesfîrşitelor dezbateri îl enerva de-i venea greaţă.

Ridică, desfăcu, coborî...

Busard refuză, în ceea ce îl priveşte, şi viaţa pe care o duce tatăl lui şi viaţa lui Chatelard. Nu se poate împăca numai cu iluzia libertăţii fabricînd în pierdere obiecte demodate sau ducîndu-se la pescuit cu undiţa în timp ce femeile dau la poli-

zor cota lui de rame de ochelari: timpul artizanatului a trecut. Dar el nu primeşte să-şi sacrifice prezentul, tot ce posedă, pentru o revoluţie a cărei dată e mereu amînată. A găsit revoluţia, singura.

— Eu mă descurc, zise el tare.

Ridică, desfăcu, coborî...

În contrast cu adierea răcoroasă a nopţii, un miros de ulei încins se ridică din maşină. Aşa miroase la Bionnas. Trebuie să părăsească cît mai repede oraşul ăsta puturos. Busard n-o să mai pună niciodată piciorul într-o uzină. Pe şoseaua naţională nr. 7 lunecă lungi maşini. Busard e nerăbdător să aibă tot ce-ţi îngăduie să fii fericit.

Tăie, separă, aruncă, aşteptă... semnalul se tot aprindea, la infinit.

Sînt mai mult de trei luni de cînd manevrează presa cu injector şi Busard n-a ţesut încă decît jumătate din aleea lui roşie de caleşti-dricuri. Semnalul se tot aprinde, la infinit. Oare de ce inginerii n-au inventat un procedeu prin care să se răcească mai repede materia plastică? Mai repede! Busard e în stare să accelereze ritmul la infinit. E foarte grăbit să plece. Se gîndeşte la moarte.

Cînd, după multe înfrîngeri, omul s-a împăcat cu ideea că degeaba mai încearcă să fie fericit, nu se mai gîndeşte la moartea lui. Asta înseamnă că a şi încetat să mai trăiască. Dar oamenii tineri se gîndesc adesea la moarte.

Tot aşa ciclistul de cursă, la începuturile lui, e obsedat de *timpul de sosire ;* dacă nu trece linia de sosire în durata de timp limită nu se mai clasează, ceea ce înseamnă că a alergat degeaba. Pentru cei tineri, fiecare secundă moartă scurtează timpul de sosire. Timpul petrecut lîngă presa cu injector e un timp mort. Dacă ar trebui să lucreze la ea pînă în ultimul lui ceas, ar muri înainte de a fi început să trăiască. Iată la ce se gîndeşte, tot aşteptînd să se aprindă semnalul roşu. Fiecare secundă pe care-o punctează acul cel mare al ceasului din atelier e furată din viaţa lui. E mai înspăimîntător decît să vezi cum îţi curge sîngele.

Coborî maneta principală ca să întrerupă curentul şi porni spre geamlîc. Presa se opri cu un fel de foşnet, de parc-ar fi fugit nişte păsări prin trestie.

Antrenat cum era la sporturi, el ştie că-ţi regăseşti cumpătul dacă respiri adînc. Trase de cîteva ori aerul răcoros al nopţii în piept, avînd grijă să-şi umple bine plămînii. Dar atunci simţi că-i vin lacrimi în ochi.

— Ţicnitule ! îşi zise cu glas tare.

Se auzi un uruit de motor în curtea de alături ; Morel tatăl îşi băga maşina la garaj. Juliette Doucet trebuie să se fi întîlnit cu Paul Morel. Cu atît mai bine, cu atît mai rău pentru Paul Morel. Busard se gîndi că ar vrea să aibă un automobil, unul mare, de opt cilindri, ca Morel tatăl. Şi pe

Marie-Jeanne lîngă el în automobil. Alungă din răsputeri gîndul că dorea mai mult o maşină decît pe Marie-Jeanne. Nu ! Avea poftă s-o aibă pe Marie-Jeanne pînă ce s-o sătura de ea — şi să li se servească dimineaţa cafeaua în pat, la amîndoi.

— Am poftă să fac tot ce-mi place, zise el cu glas tare.

Alungă brusc gîndul că orele petrecute la *snack-bar* ar putea fi şi ele tot timp mort, ca şi cel de lîngă presă. Un gînd demn de tatăl lui sau de Chatelard. Cu vîrsta, mintea lor s-a stricat, ca şi laptele. Dar neliniştea îi reveni.

Busard ieşi din atelier şi porni de-a lungul straturilor de begonii respirînd metodic şi întinzînd braţele în lături de cîte ori respira.

Bătu ora zece. Bressanezul nu venise încă. Era de prevăzut. Se îmbătase de hramul satului lui. Nici o secundă de pierdut : contorul care număra caleştile nu se mai învîrtea. Tot timp mort. Timpul petrecut cu gimnastica în faţa begoniilor era tot atît de mort ca şi timpul petrecut cu manipularea presei ; întîrzia şi el scadenţa vieţii. Busard alergă la presă. Ridică, taie, separă, aruncă, aşteptă, ridică, desfăcu, coborî, taie...

Bressanezul sosi cu puţin înainte de douăsprezece noaptea. Avea ochii roşii, ca injectaţi de sînge, dar mergea drept. Incasase un premiu de 4.000 de franci căci cîştigase cursa hramului satului. Îi întinse lui Busard două bilete de-o mie.

— Nu, zise Busard, sînt ai tăi.

— Impărţim tot.

— Nu. Ne-am înţeles numai că o să-mi dai înapoi, în ore, orele pe care le-am făcut azi pentru tine.

— Am să-ţi dau înapoi orele, ia totuşi şi două mii de franci.

— N-are nici un rost, zise Busard.

— Sîntem cei doi boi din aceeaşi pereche, zise Bressanezul.

Busard separase, aruncase şi acum aştepta. Bressanezul îl îmbrînci cu umărul la o parte şi-i luă locul lîngă presă. Ridică, desfăcu, coborî, tăie.

Busard ieşi şi porni pe calea Jean-Juarès să se ducă acasă. Nu-i mai era somn. Se-ntoarse din drum şi apucă spre bal.

VI

În aceeaşi primă duminică din luna septembrie m-am dus pe la ora zece seara să beau un păhăruţ la „Micul Toulon" a lui Jambe d'Argent. Fostul soldat din legiunea străină şi cu mine petreceam din cînd în cînd cîte o seară împreună, povestindu-ne amintiri din călătoriile noastre.

— Proprietăreasa Hotelului Oriental din Bangkok, o olandeză...

— Mie-mi spui?... E o bună prietenă de a mea. Mai dă-ne un rom să bem în sănătatea ei.

După ce isprăvi angajamentul în legiune, Jambe d'Argent încercase să-şi caute un rost, cînd ici cînd colo, prin toată lumea asta. Dar banii pe care îi cîştigase într-un an silind, cu harapnicul în mînă, pe indigenii de pe plantaţiile de cauciuc din Malaesia să lucreze, sau conducînd camioane pe drumurile bazinului înalt

din Irrawadi, îi cheltuise totdeauna în mai puţin de o săptămînă, bînd alcooluri tari cu femei aţîţătoare şi indiferente. La şaptezeci de ani, întors la Bionnas, oraşul lui natal, unde moştenise de la o rudă îndepărtată o cîrciumă, mai vedeai din cînd în cînd cum scapără în privirile lui orgoliul copilăresc al regilor mahalalelor. Mi-l închipuiam cu uşurinţă în anii lui de glorie, în serile cînd se plătea leafa, intrînd cu nările umflate şi ochiul ager într-unul din acele localuri cărora li se zice cu o oarecare măreţie, *stabilimente de noapte;* acolo decisese el să se adăpostească noaptea. Un glonte care l-a nimerit într-o încăierare provocată de el, pentru ca să nu mai rămînă nici o îndoială că el e-un *bărbat,* îi zdrobise genunchiul; era garnisit acum cu o rotulă de metal de la care-i venea şi porecla.

Şi aşa, în seara aceea beam un rom cu Jambe d'Argent povestindu-ne cu multă lăudăroşenie, isprăvile noastre din trecut.

Pe la unsprezece sosiră Paul Morel şi Juliette Doucet. S-au aşezat într-un colţ şi au început să vorbească încet. Era vădit că Paul Morel îi face reproşuri fetei şi că ea se distrează exasperîndu-l.

— Tare-i frumoasă, zisei.

Plesnea pe dînsa rochia de stambă pe care-o pusese ca să meargă la cursele de bărci. Cînd o vedeai prăpădindu-se de rîs îţi plăcea, de parcă

ai fi văzut înverzind un munte cînd se topesc zăpezile.

— Da, zise Jambe d'Argent. Păcat că nu-i serioasă. Paul Morel e tare prins de ea. Dar ea îl înșeală cu cine vrei și cu cine nu vrei. În cele din urmă are s-o lase.

Așa obișnuia el să se consoleze, vorbind cu chibzuială, de faptul că nu fusese niciodată om chibzuit.

Juliette era la vîrsta la care fetele foarte frumoase încep să fie conștiente de puterea lor. Fiindcă toată lumea le dorește, ajung să-i considere pe toți bărbații egali în fața lor. Cum Juliette nu fusese încă umilită de nimeni, se lăsa în voia inimii.

Iată ce mi s-a povestit despre ea. Într-o zi, cînd trecea prin Parcul Morel, tata Flandin, un bătrîn lucrător care-și sfîrșea viața lui singuratică într-un cuptor al fostei fabrici de cărămizi de lîngă eleșteu, îi făcuse, în glumă, puțină curte.

Ea-și țuguie buzele-i frumoase înspre el:

— Na, tată Flandin, ia! N-ai să mai ai niciodată prilejul să guști ceva așa de bun.

Mare noroc a avut, să nu fi fost umilită pînă acum! Asta se datora, în mare parte, încăpățînării ei de-a continua să lucreze în atelierul de lipit de la Plastoform, cu toate cadourile pe care le primea și propunerile cu mult mai importante ce i se făceau. Știa că dacă Paul Morel o dă

afară de la uzină, avea să găsească de lucru în altă parte. Rămînea muncitoare. Putea deci să spună da sau ba, după cum avea chef.

Asta n-o să țină mult. Paul Morel sau Jules Morel, sau Jambe d'Argent pentru altcineva, o vor supune. Era tot atît de sigur cum fusese sigur că Lenoir, cel cu tricoul roșu, sau Grenoblezul, cel cu tricoul albastru-deschis, vor cîștiga Circuitul din Bionnas.

Dar în seara aceea era încă o mare bucurie să te uiți la ea. Dacă aș fi fost un pictor de modă veche, aș fi ales-o pentru o alegorie a generozității.

Paul Morel îngălbenise. Vorbea repede, ciocănind cu paharul în marmura mesei. Juliette începuse să se plictisească. Își lăsă colțul gurii în jos. Nu putui să sufăr asta, căci mă făcea să mă gîndesc că într-o bună zi va avea buza însemnată de-o cută de amărăciune.

Trecuse de miezul nopții. Ușa se deschise și intră Busard. Văzînd că eram numai noi patru în sală, șovăi o clipă.

— Campionul presei cu injector! anunță Jambe d'Argent.

Îi făcui lui Busard semn să vină la masa noastră. Jambe d'Argent se sculă să mai aducă o cupă de coniac lui Morel și Juliettei. Apoi începu să stea de vorbă cu ei. Busard rămase singur cu mine și îmi povesti ziua lui de cincisprezece ore.

— Ar trebui să te duci la culcare.

— Nu mi-e somn de loc.

Îşi încruntă sprîncenele, ceea ce-i apropie şi mai mult ochii. Avea, ca niciodată, un aer dîrz.

Îmi spuse că, ieşind din atelier, trecuse pe la bal şi că n-o găsise pe Marie-Jeanne acolo. Dar îmi povestise mai înainte că îi trimisese vorbă că el o să se ducă direct acasă. Voise să verifice dacă nu cumva ea s-a dus totuşi să danseze.

Pe urmă s-a suit pînă-n Parcul Morel şi a bătut în geam. Ea n-a răspuns...

Nu insistase de teamă să n-o trezească pe maică-sa — spunea el — dar, după părerea mea, ca să nu-şi supere prietena mai degrabă.

— E-adevărat, adăugă, că nu trebuia să ne vedem decît marţi. Dar oricum, ea ştia că, de azi-dimineaţă, am lucrat opt ore. Nu-i prea...

Şi căută cuvîntul.

— ...nu-i prea afectuoasă.

L-am poftit să bem un pahar.

— Da, zise el. Poate că aşa o să izbutesc să dorm.

Poruncii deci :

— Un rom pentru Busard !

— Am să i-l servesc eu, strigă Juliette.

Se sculă repede şi trecu în dosul sticlelor. Paul Morel vorbea înflăcărat cu Jambe d'Argent ; nu încape îndoială că se plîngea. Am propus să punem mesele cap la cap.

— Da, da! strigă Juliette.

Morel nu avu curajul să refuze şi am comandat pahare mari pentru toată lumea. Cînd ne puserăm toţi pe băut, Juliette zise:

— Dumnealui e gelos, şi arătă spre Morel.

— Nu poţi fi gelos pe dînsa, zise Morel.

— E gelos pe tată-său, care m-a luat la cursele de bărci.

— Nu sînt gelos, zise Morel. Dar nu-ţi dau voie să mă faci caraghios.

Şi luîndu-ne drept martori, începu:

— La cursele astea erau o mulţime de oameni care mă cunosc şi care m-au văzut de multe ori cu Juliette. Au să spună c-am lăsat ca tatăl meu să-mi şterpelească dama.

Juliette se formaliză imediat de vorba asta.

— Dama ta nu te mai vrea.

— Bătrînu-i cel cu bănişorii.

— Nu-l mai vreau nici pe tată nici pe fiu, zise Juliette. S-a terminat!

— Cunosc gusturile bătrînului. Nu eşti de loc genul lui. Dacă te-a luat, a făcut-o numai ca să se fălească cu tine.

Juliette ne luă şi ea, la rîndul ei, drept martori:

— Singur a spus-o. Ceea ce contează pentru fiu e numai amorul propriu, iar pentru tată ochii lumii. Ce caut eu în toată chestia asta?

Se adresă mai ales lui Busard.

— Nici unul nici altul n-ar fi în stare să facă pentru nici o femeie din lume ceea ce faci tu pentru Marie-Jeanne.

Busard ciocăni nervos cu degetul în masă.

— Mai toarnă, îi spuse lui Jambe d'Argent. Acu-i rîndul meu să fac cinste.

— Nu, protestă Juliette.

— Caraghioasă mai eşti, zise Busard.

— Fă cinste cu un rînd dacă vrei, zise Juliette, dar nu-ţi mai dau voie să bei un singur pahar mai mult.

— Cu ce drept ?

— Tu nu vezi că vor să pună mîna pe tine?

— Cine ?

— Tatăl şi fiul.

Caraghioasă mai eşti, zise Busard.

Jambe d'Argent ne servi. Rămase cu sticla în aer deasupra paharului lui Busard.

— Ei, ce faci ? întrebă el făcînd cu ochiul.

— Toarnă !

Bernard ridică paharul întorcîndu-se spre Morel.

— Maşina ta te salută, zise el.

— Ce vrei să spui ?

— Juliette are dreptate. Dar n-o să mă duceţi pe mine, fiindcă eu o să mă descurc.

— Ai memoria scurtă, zise Morel. N-am făcut eu tot ce se poate face ca să cîştigi cei 325.000 de franci ?

— Eu sînt maşina ideală, zise Busard. N-ai dat un ban ca s-o cumperi. Nu te costă decît întreţinerea.

— Asta zic şi eu recunoştinţă!

— Şi peste zece ani, zise Juliette, tot la presa lui o să lucrezi.

— Nu, zise Busard, pentru că am să mă descurc.

Ii făcu apoi un semn lui Jambe d'Argent.

— Incă un pahar! zise el.

Dădu paharul de duşcă uitîndu-se la Juliette.

— Tu, îi zise, tu ai suflet...

Şi insistă.

— Te iubesc, zise Juliette.

— Am înţeles, răspunse Paul Morel.

Juliette se întoarse spre dînsul:

— Mult timp ţi-a trebuit ca să înţelegi.

— Bine, bine...

Se forţă să rîdă.

— Atunci eu sînt cel care trebuie să se care?

— Noapte bună, zise Juliette.

— Vedeţi cum se poartă cu mine, zise el...

Tăceam cu toţii. Ne uitam la el... Se sculă şi puse mîna pe umărul meu.

— E o prostie, zise, dar am, aşa, o slăbiciune pentru ea.

Apoi, adresîndu-se lui Jambe d'Argent:

— Treci tot în socoteala mea.

— Ce? întrebă Jambe d'Argent.

— Tot, zise el.

Şi adăugă:

— Nu-s bun decît pentru asta.

— Dar nu avea un ton bătăios; mai curînd sfios.

Busard şi Juliette se uitau unul la altul şi nu-l auziră.

— Atunci, bună seara, zise el.

Şi plecă.

Busard se uita mereu la Juliette. Nu părea beat. Avea trăsăturile feţei încordate, ca la a treia cotitură din Circuit, cînd continuă să pedaleze deşi căzuse şi se rănise la coapsă.

— Eşti frumoasă, zise el. Cum poţi tu să umbli cu ei?

— Dacă ai vrea, aş uita foarte repede că am umblat vreodată cu ei.

— Cînd te văd, simt o mare bucurie de a trăi.

— Dacă ai vrea, Busard...

— Ştii prea bine c-o iubesc pe Marie-Jeanne.

— Adevărat. O iubeşti pe Marie-Jeanne.

— Tu eşti mult mai frumoasă decît Marie-Jeanne. Eşti mai bună decît ea. Mă simt mai bine cu tine. De ce oare o iubesc pe Marie-Jeanne?

— N-avem noroc, zise Juliette.

— Marie-Jeanne seamănă puţin cu dînşii, zise Busard. E calculată. E meschină.

— N-ai fi vrînd ca tocmai eu să-i iau apărarea.

— Ai fi în stare.

— Da, fiindcă mă pun în locul Marie-Jeannei. Ea se apără...

— Impotriva cui?

— Se apără.

— Noi amîndoi, zise Busard, sîntem nişte lei.

— Aşa ni se pare.

— Eu sînt un leu. Am hotărît să mă descurc şi am să mă descurc. N-am să las din mînă presa lui Morel pînă ce n-am să cîştig aceşti 325.000 de franci. Dar pe urmă, adio Bionnas.

— Leuşorule!

— Iţi baţi joc de mine?

— Ce-are a face dacă te iubesc!

— De ce-ţi baţi joc de mine?

— Leii nu se descurcă.

— Adevărul e că tu n-ai vrea să plec din Bionnas şi de aceea spui că leii nu se descurcă. Asta din cauză că mă iubeşti.

— Ai ghicit, zise ea.

— Jambe d' Argent, zise el, mai dă-ne un rînd... Ce frumoasă eşti, Juliette!

Continuară să stea de vorbă pînă noaptea tîrziu, repetînd aceleaşi întrebări, aceleaşi răspunsuri, aceleaşi exclamaţii rînd pe rînd, cînd luînd-o de la capăt, dar fără să spună nimic nou, şi vorbind din ce în ce mai încet pe măsură ce beau mai mult.

Dar cineva care ar fi intrat pe neaşteptate n-ar fi crezut că băuseră. Busard sta puţin cam

țeapăn pe scaunul lui, cum stau tinerii din vechile familii, crescuți sever, care par totdeauna la largul lor pentru că au educația în sînge dar care, în orice împrejurare își sug burta, după cum au fost învățați. Cît despre Juliette, ea suporta alcoolul tot așa cum suportă puhoiul topirea zăpezilor.

Lui Busard capu-i căzu brusc pe brațele încrucișate și adormi.

Era patru dimineața. Jambe d' Argent lăsase jos, de mult, oblonul de fier.

— Busard, zisei, trebuie să-l schimbe la opt pe Bressanez.

— Poți să-l culci ? îl întrebă Juliette pe Jambe d' Argent.

— Dacă vrea, poate să se întindă pe-o bancă.

— Ai să-l trezești ?

— Oricum, tot are să se trezească. Pe la șase, servitoarea începe să facă curățenie în salon.

Juliette și cu mine îl duserăm pe Busard pe bancă.

— Adu o pătură, îi spuse Juliette lui Jambe d'Argent.

— Îmi dai ordine !

— Hai, mai repede !

Puse pătura peste Busard și-l înveli. Apoi îl sărută pe frunte.

— Ce bine-aș fi știut să te iubesc, zise ea.

Apoi ieşi, aplecîndu-se ca să treacă pe sub oblonul de fier şi auzirăm numaidecît bubuiturile scuterului ei.

— Încă un rom, ultimul, îi comandai lui Jambe d' Argent. Frumoasă mai e !

VII

La 5 noiembrie, la amiază, muncitorii de la Plastoform fură trimişi acasă pentru patruzeci şi opt de ore ca să se poată instala un nou sistem de răcire la prese.

Nu ştiu ce compoziţie chimică avea să înlocuiască apa care circula între pereţii matriţei. Dar mai întîi trebuiau modificate serpentinele pentru ca acizii să nu atace metalul. Timpul de răcire a pieselor turnate avea să se micşoreze cu două treimi.

Busard calculă imediat efectele perfecţionării maşinii asupra muncii lui.

De acum încolo, pentru ca să taie apendicele, să separe caleştile gemene şi să le arunce în ladă, nu va mai avea nevoie decît de zece secunde în loc de treizeci. Semnalul roşu avea să se aprindă chiar în clipa în care se va ter-

mina tripla operaţie. Asta însemna să nu mai aibă nici o clipă de răgaz.

De azi înainte va fabrica o caleaşă-dric la fiecare 20 de secunde, 3 pe minut, 180 pe oră, 2.160 pe zi. În cele 13 zile cît mai trebuie să lucreze la presă ca să-şi cîştige, în sfîrşit, cei 325.000 de franci, va fabrica 28.080 de caleşti-dricuri în loc de 14.040. De acum înainte, ce-i mai pasă?

Toţi muncitorii făceau aceleaşi calcule. Toţi discutau în pîlcuri. Cu toată înştiinţarea de închidere, muncitorii nu părăsiră atelierele înainte de ora 13.

Pentru a mai potoli oamenii, direcţia anunţă, în acelaşi timp, un spor de 10 franci pe oră.

Busard calculă că va cîştiga 2.440 de franci pe zi în loc de 2.040, ceea ce trebuia să reducă cu o zi şi 3 ore timpul ce-i mai rămăsese de lucru în uzină. Dar cele două zile de concediu forţat fiind plătite la tariful obişnuit, fără majorare pentru orele de noapte, pînă în cele din urmă, pentru dînsul, n-o să schimbe nimic. Aşa cum prevăzuse, tot duminică 18 noiembrie la ora 20 îşi va termina straşnica lui ispravă, iar Bressanezul tot în aceeaşi zi, la miezul nopţii.

Băieţii se întoarseră împreună să ia masa la părinţii lui Busard.

— Mă întreb, zise tatăl lui Busard, ce găsesc clienţii în caleştile astea ale lui tata Morel de-i tot cer mereu mai multe.

— Capre, flori de *edelweiss* sau caleşti, e la fel de idiot, zise Busard.

— Eu nu fac două flori din astea la fel, protestă tatăl.

— Clienţii de azi nu ştiu să deosebească ce-i bun de ce-i prost, observă mama.

— Şi apoi, eu nu fabric de cît vreo cîteva duzini de flori pe an, continuă tatăl.

— Totuşi, interveni Hélène Busard, mă întreb de ce s-o fi încăpăţînînd tata Morel să fabrice caleşti. Clientela de azi preferă automobile.

— Ţi-am explicat, zise Busard, fabrică caleşti fiindă americanii i-au vîndut, cu reducere, o formă de dric.

— Oricum, protestă Hélène... Eu ţin contabilitatea afacerii noastre. Ştiu ce vor clienţii. N-aş putea vinde nici trei duzini de caleşti pe an.

— Dar dricuri? întrebă Bressanezul.

Hélène ridică din umeri.

— În Franţa nu se vînd dricuri.

— Bătrînul Morel îşi vinde dricurile la negri, zise Busard. Mi-a spus Paul Morel.

— Copiii negrilor sînt, cu siguranţă, la fel ca şi ai noştri, zise Hélène. Sînt convinsă că le place mai mult automobilele decît caleştile.

— Totul merge în Africa. Mai mult nu ştiu.

— Poate că negrii le i-au drept dricuri, zise mama. Oamenii ăştia au gust macabru.

— Dac-ar fi aşa, zise Hélène, Morel le-ar vopsi în negru.

— Poate că la negri roşu înseamnă doliu, fiindcă ei au pielea neagră. Aşa ar şi trebui.

— Vorbiţi alandala, zise tatăl. Adevărul e că Morel a găsit cum să-i facă pe negri să-i cumpere caleştile.

— Ba nu, tată, zise Busard, Morel îşi vinde jucăriile unor case de comerţ care cumpără de la negri tot ce produc ei şi le vînd tot ce le trebuie. Iar negrii au nevoie şi de jucării...

— Tocmai asta spuneam şi eu. Le iau coarne de elefanţi şi-i plătesc cu caleşti din materie plastică.

— Elefanţii n-au coarne, observă Hélène.

— Le ia cauciucul.

— Cauciuc ! Da' cauciucu' vine din Indochina, observă iar Hélène.

— Şi din Africa, interveni Bressanezul. Am citit în *Chasseur français.* [1]

— Ştiu eu ce spun, continuă tatăl. Bernard e complice cu un şarlatan. Ar trebui dat pe mîna justiţiei.

— Exagerezi, zise mama, caleştile astea nu preţuiesc mare lucru dar oricum, tot înseamnă ceva.

— Bernard e complice la o ticăloşie.

— Rahat ! exclamă Bernard.

— Fii politicos cu tată-tău, zise doamna Busard.

---

[1] Vînătorul francez.

Busard se sculă şi trecu în odaia lui ; Bressanezul se duse după el. Se întinseră unul lîngă altul şi adormiră aproape imediat. Era pentru prima oară de la mijlocul lui mai că nu se mai simţeau copleşiţi de obligaţia de-a se întoarce la atelier peste trei ore.

Cînd se trezi Busard, Bressanezul stătea în faţa capodoperei tatălui şi manevra semnalele de circulaţie de la capătul străzii Royale : roşu, verde, galben, iar roşu.

— Tată-tău a uitat ceva.

— Să nu cumva să-i spui.

— N-a uitat nici tulumba pompierilor. Dar nu-i nici un ciclist.

— Nu cred că sînt mulţi ciclişti la Paris. Mai ales în piaţa Concorde...

— Mi s-a spus că mai sînt...

— Adevărat, exclamă Busard. Am şi cunoscut unul. Venise să-şi petreacă vacanţa aici. Ducea ziarele la domiciliu.

— De mult ?

— În 1946.

— Acum cei care duc ziarele la domiciliu trebuie să aibă motociclete.

— Nu neapărat, zise Busard. Asta depinde de preţul de cost şi de amortizare.

— A, da, zise Bressanezul.

— Paul Morel mi-a explicat chestiile astea în timp ce tu băteai drumurile prin sat pe la tine.

— Eşti tare prieten cu el ?

— Pentru cît îmi ajută...
Rămaseră o clipă tăcuţi.
Se uitară apoi unul la altul.
— Da ? întrebă Bressanezul.
Se duseră să-şi ia bicicletele care stăteau atîrnate în magazia de lemne şi porniră unul lîngă altul, încet, pe drumul Saint-Claude spre trecătoarea Croix-Rousse.
Plouase. Din livezi venea miros de ciuperci. Era răcoare, dar nu frig. După atîtea luni fără antrenament, Busard îşi simţea picioarele mult mai agere decît îşi închipuise.
— Merge ? întrebă Bressanezul.
— Da.
— Te aştept la trecătoare, zise Bressanezul.
Şi porni repede.
Busard îl lăsă să plece, apoi pedală şi el apăsat şi-l ajunse fără mare sforţare. Cu fiecare învîrtitură de pedală făcea parcă o distanţă mai mare decît Bressanezul.
Cînd ajunse lîngă el, îl sfătui :
— Pune un pas mai mare.
— Crezi ?
— Incearcă.
Bressanezul schimbă pasul şi merse mai în voie. La prima serpentină Bernard i-o luă înainte, apoi îl aşteptă.
— La viraj trebuia să pui un pas mai mic.
— Ai acelaşi pas cu mine ? întrebă Bressanezul.

— Acu' mai mic, pentru că vezi, mă căznesc mai mult ca tine.

— Eu sînt mai tare, zise Bressanezul.

— Da, îi răspunse Busard. Dar eu cunosc bicicleta mai bine ca tine.

Merseră aşa pînă aproape de trecătoare, pedalînd şi vorbind vrute şi nevrute în acelaşi timp. La cinci sute de metri făcură un sprint pe care, prin dibăcia lui, îl cîştigă Busard.

Se aşezară jos sub cruce.

— Cea dintîi bicicletă pe care m-am urcat, zise Bressanezul, nu avea schimbător de viteze.

— Cîţi ani aveai?

— În februarie, anul ăsta.

— Înainte de februarie nu te mai urcaseşi niciodată pe-o bicicletă?

— Nu.

— Eşti campion.

— Da... Eu unul cred că prefer bicicletele fără schimbător de viteze. Mă cam încurc tot schimbînd pasul.

— Cîţi dinţi avea la spate prima ta bicicletă?

— Şaisprezece.

— Cu asta ai urcat tu la Faucille?

— Da.

— Eşti campionul campionilor.

— Aşa-i! aprobă Bressanezul.

— Dacă, pe deasupra, ai să-ţi foloseşti cum trebuie bicicleta, ai fi campionul campionilor campionilor.

Busard îşi puse bicicleta cu roatele în sus şi începu să-i explice principiul demultiplicărilor şi cum se întrebuinţează schimbătorul de viteze şi pasul, după cum e panta ori vîntul, după cum iei un viraj scurt sau unul mai larg şi, tot aşa, după cum merg adversarii şi ţinînd seama şi de cît eşti de obosit.

— Într-un cuvînt, nu-i nici o regulă absolută, spunea el. Trebuie să ai prea multe în vedere. Unii au să-ţi spună totuşi că există reguli absolute. După mine, asta nu-i chiar adevărat. Un alergător mai trebuie să şi *simtă* cînd e nevoie să schimbe pasul şi de ce mărime trebuie să-l aleagă. Dar chiar dacă ai instinct, trebuie mai întîi să ştii...

Bressanezul îl tot întreba, repetînd răspunsurile. Voia să pună imediat la încercare noile lui cunoştinţe şi propuse să scoboare la Clusot şi să urce iar cele treisprezece serpentine. Era prea tîrziu. Soarele scăpătase după creste.

— Vom urca cu lanternele.

— Nu se aleargă cu lanterna.

— Iarna trecută m-am antrenat cu lanterna.

— Eşti campion, nu glumă, repetă Busard.

Dar ţinu morţiş să se întoarcă imediat la Bionnas. De ce să se mai antreneze degeaba, dacă tot n-o să mai alerge niciodată ?

Coboară încet de tot, ca să stea cît mai mult pe bicicletă.

Dar, de fapt, se întrebă Busard, de ce n-aş mai alerga niciodată ?

Îi trecu prin gînd că ar putea să fie, în acelaşi timp, şi administratorul unui *snack-bar* şi alergător amator. Că se poate trece chiar în categoria *independenţilor,* care-i între amatori şi profesionişti ; Robic, Antonin Rolland, Derrigade îşi începuseră cariera ca *independenţi.* Că administrarea unui *snack-bar* este tocmai meseria potrivită pentru un *independent.* Că Marie-Jeanne, care-i o femeie energică, o să se ocupe de local în timp ce el o să se antreneze.

Simţi aceeaşi mare bucurie ca şi în ziua cînd născocise mijlocul de-a cîştiga cei 325.000 de franci de care avea nevoie ca s-o aibă şi pe Marie-Jeanne şi *snack-bar*-ul.

De-atunci, în faţa presei cu injector, găsise destul timp ca să-şi imagineze, cu toate amănuntele, fericirea lui viitoare. Ca electrozii de la acumulatoarele vechi, cuvintele şi imaginile se îmbîcsiseră. Curentul nu mai putea trece. Un *snack-bar* e, la drept vorbind, un restaurant. Să administrezi o afacere ca asta, trebuie muncă. Un *Cadillac*, un *Austin,* un *Mercedes,* astea-s automobile ! A lua dejunul de dimineaţă în pat, asta înseamnă ciocolată şi cornuri. Banii sînt bani. Marie-Jeanne e-o femeie.

În ultimele săptămîni un singur gînd îl urmărea : să termine cu presa ; să termine cele patru ore de schimb ; să termine cele trei schimburi

pe zi; să termine cele o sută optzeci şi şapte de zile. În atelier, fiecare muncitor prinde cu un ac, pe panoul de lîngă maşina lui, chipul obiectului care-l obsedează sau a ceea ce crede el că-l obsedează sau vrea să-l obsedeze; în majoritatea cazurilor e un *pin-up* şi Lollobrigida le întrece pe toate; dar uneori, din pudoare, alegerea nu-i chiar după voia lui şi numai cîteodată poate fi luată drept bună; poate că Lollobrigida simbolizează una slăbuţă al cărei nume nu vrea să-l ştie nimeni — poate nici tu — şi care este evocată chiar prin excesul a ceea ce îi lipseşte. Pentru alţii, e o motocicletă sau un scuter a căror fotografie a fost luată dintr-un catalog. Busard afişase un fel de dreptunghiu tăiat dintr-un calendar, cu luna mai începînd din ziua de 16, lunile iunie, iulie, august, septembrie şi octombrie în întregime, iar luna noiembrie pînă duminică 18; în fiecare zi trăgea cîte o linie peste ziua care trecuse.

Gîndul că s-ar mai putea să alerge, şi chiar mult mai bine ca înainte, ca *independent,* dădu alt sens celor treisprezece zile cît trebuia să mai lucreze la presa caleştilor. De ce nu se gîndise la asta mai înainte? Fiindcă Marie-Jeanne se opunea ca el să ajungă ciclist de carieră. Alegînd *snack-bar*-ul, renunţase la gloria sportivă. Cum de nu se gîndise că-i mai rămînea posibilitatea de a alerga ca *independent*? Dar de ce oare înainte de 1873 nu se gîndise nimeni că-ţi

poţi ţine echilibrul pe două roţi care se mişcă? Renunţă să se mai gîndească la felul în care s-au făcut descoperirile.

— Sprintăm? strigă el.

Şi se năpusti pînă la intrarea în Bionnas unde Bressanezul ajunse înaintea lui, nu numai fiindcă era cel mai tare, dar şi fiindcă, pentru prima oară, nu lăsase să-i ia înainte numai din motivul că şi-a ales un pas greşit. Se înnopta. Marie-Jeanne făcea ajururi la lumina unei lămpi atîrnate de tavan pe care, datorită unei contragreutăţi, o putea ridica mai sus sau trage în jos după cum avea nevoie pentru lucrul pe care-l făcea.

Le oferi vişinată. Mama se întoarse de la uzină.

— N-aveţi noroc, zise ea. Sindicatul a hotărît grevă. Cum pentru moment nu sînt prea multe comenzi, tata Morel nu-i dispus să cedeze... asta poate dura o veşnicie ca şi în 1947, cînd greva a ţinut 9 săptămîni. O să trebuiască să amînăm nunta.

— Scadenţa poliţei e la 20 noiembrie, zise Busard.

La semnarea contractului depusese 375.000 de franci, iar pentru rest o poliţă cu scadenţa la 20 noiembrie. Ţinuse atît de mult să nu-şi prelungească munca lui la presă, că refuzase termenul de 31 decembrie pe care i-l oferise proprietarul *snack-bar*-ului.

— O să cadă la învoială, spuse mama; aşa se face totdeauna în cazuri de astea.

— Şi dacă nu vrea? întrebă Busard.

Nimeni nu răspunse.

— Idioată chestie, strigă Busard. Nu mai am decît 13 zile. Şi de ce au declarat grevă?

— Ştii foarte bine, răspunse mama. Noul sistem de răcire măreşte producţia cu 50%. Morel a decis, de la sine, un spor de 10 franci pe oră. Sindicatul cere o mărire de 20 de franci pe oră.

Busard se întoarse către Marie-Jeanne.

— Ce-mi pasă, zise el, de vreme ce eu peste 13 zile n-am să mai fiu...

Marie-Jeanne continua să brodeze înainte. Pe faţa ei nu se putea citi nimic.

Busard se întoarse către maică-sa.

— Dacă Morel ar da cei 20 de franci, zise el, eu nu cîştig cu asta nici 24 de ore.

— Ceilalţi nu termină şi nu pleacă şi ei ca tine, obiectă mama.

Busard se adresă iar Marie-Jeannei.

— Eu mă duc la fabrică, zise el. Grevă negrevă, eu lucrez pînă ce isprăvesc ce am de făcut. Şi după asta, basta!

Marie-Jeanne ridică deodată capul.

— Nu poţi face una ca asta, zise ea.

— Şi de ce, mă rog, nu pot?

— Tu ştii foarte bine de ce.

Busard nu răspunse. Se aşeză la masă, în faţa Marie-Jeannei şi-şi luă capul în mîini.

— De ce nu poate ? întrebă Bressanezul.

— E prea de ajuns şi aşa, continuă Marie-Jeanne pe-un ton sec, că voi doi faceţi munca a trei oameni.

— Dacă ceea ce cîştigăm ne ajunge, interveni Bressanezul, sîntem liberi, nu-i aşa ?

— Şi dacă vi s-ar plăti ca să faceţi pe spionii tot liberi aţi fi, hai ?

— Nu ţipa la el, zise mama ; e ţăran. Ce vrei să priceapă el ? E-ntîia oară că lucrează într-o fabrică.

— Nici eu n-am lucrat în fabrică, zise Marie-Jeanne. Şi cu siguranţă că n-am să lucrez niciodată. Dar asta nu mă împiedică să înţeleg.

— Tu, zise mama, tu eşti fată de muncitori.

— Şi eu sînt fiu de muncitori, zise Busard. Cu toate astea, grevă negrevă, o să merg la fabrică pînă ce-o să termin ce am de făcut. Şi după asta am să plec...

— Ai să pleci singur, zise Marie-Jeanne.

— E aşa de idiot ! zise Busard. Nu mi-au mai rămas decît 13 zile de făcut.

— N-am crezut niciodată c-o să avem *snack-bar*-ul acela al tău !

— O să-l avem, zise Busard. Greva n-o să schimbe nimic. Poliţa o să mai aştepte cîteva zile.

— Atunci o să se ivească altceva.

— Mă scoţi din sărite.

— O să aveţi cîrciuma voastră americană, zise mama; nici o grijă. Cîteva zile mai tîrziu nu au nici o importanţă. Marie-Jeanne n-are dreptate să te descurajeze. Dar, ce vrei, ne-am tot deprins cu nenorocirile...

*

Între timp, delegaţii muncitorilor s-au dus la Jules Morel.

— N-aveţi decît să faceţi grevă, zise bătrînul. Îmi faceţi un mare serviciu. Comenzi nu sînt... Dacă nu faceţi grevă, o să trebuiască să concediez parte din personal.

— Eu ştiu să citesc englezeşte, zise Chatelard.

— Şi ce vrei să spui cu asta?

Patronul şi secretarul sindicatului se tutuiau de cînd lumea. Se cunoşteau tot aşa de bine cum îşi cunoaşte vechiul braconier iepurele pe care n-a putut să-l împuşte şi ca iepurele pe braconier.

Chatelard citea în fiecare zi, cu atenţie, ziarele profesionale franceze şi străine. Învăţase engleza şi germana în închisoare, din 1940 pînă în 1942 (evadase în momentul în care nemţii intraseră în zona de sud). Aflase astfel că Întreprinderile Plastoform obţinuseră, prin a doua mînă, de la o mare firmă americană, o comandă importantă în condiţii mult mai avantajoase în raport cu piaţa franceză. Şi explică cum stau lucrurile.

— Dă-ne aceşti douăzeci de franci pe care-i cerem, conchise el. Tu n-ai să pierzi nimic. Şi ai să le faci zile fripte concurenţilor ; muncitorii de la celelalte fabrici au să ceară şi ei...

Mai discutară, dar numai aşa, ca să discute. Jules Morel trebuia să predea marfa la termen fix şi Chatelard bănuia asta. Delegaţii muncitorilor nu cedară de loc, bătrînul Morel acordă cei douăzeci de franci şi greva nu mai avu loc.

În atelierele Plastoform lucrul s-a reluat la 7 noiembrie, la amiază, aşa cum prevăzuse direcţia.

Bressanezul intră în primul schimb. Lui puţin îi păsa de accelerarea ritmului. Munca la prese era cu mult mai prejos de puterea lui, iar el nici n-o socotea ca o muncă adevărată ; mişcările pe care trebuia neapărat să le facă : ridicarea, desfacerea, coborîrea, tăierea, separarea, aruncarea — nu cer nici o sforţare ; şi ceea ce nu cere nici o sforţare nu se cheamă muncă. Obligaţia de a face cele şase mişcări în douăzeci de secunde în loc de patruzeci, nu schimba nimic. Zero plus zero egal zero. La drept vorbind, el nici nu-şi dăduse seama pînă acum că ceea ce i se plăteşte e munca lui.

În satul din Bresse, acolo unde trăise totdeauna, de cîte ori era secetă, preotul îşi chema enoriaşii la o procesiune pentru milostivirea Domnului. Oamenii glumeau : „Eu, ca să plouă, mă piş pe pămînt !“ Dar majoritatea se duc la

procesiune. Poate că nici aceştia nu-s siguri de tot că dacă te pişi pe pămînt n-ar ajuta şi asta ca să dezlege ploile.

Bressanezul se duce la uzină ca la procesiune. El tot mai socoate drept o minune faptul de-a cîştiga o sută şaizeci de franci pe oră pentru nişte mişcări pentru care nu-i nevoie de nici o sforţare. Dar meseria asta, care pentru dînsul nici nu-i meserie, nu-i place de loc. E tot aşa de plicticos ca şi cum ai sta la liturghie. El e de părere că trebuie să fii trîntor din naştere ca să te împaci cu ideea de-a face asta toată viaţa. Pentru el, evenimentul acesta face parte din lucrurile extraordinare care se întîmplă în anul recrutării : o să spună că-n anul acela a băut nouăsprezece litri de vin şi doi litri de ţuică la banchetul din 29 ianuarie, că a cîştigat Circuitul ciclist din Bionnas şi că i-au dat trei sute douăzeci şi cinci de mii de franci cu condiţia să asiste douăsprezece ore pe zi, timp de şase luni, la o ciudată liturghie fără muzică.

Una din ciudăţeniile Franţei, la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XX-lea va fi că au lucrat, în aceeaşi uzină, în aceleaşi ateliere, Bressanezul care consideră lucrul lui ca o magie şi Chatelard care pregăteşte o grevă studiind situaţia pieţei. În cele din urmă, dacă Bressanezul ar trebui să rămînă mai mult la uzină şi mai ales dacă el ar fi trecut de la presă la atelierele de mecanică în care se lucrează for-

mele, treabă de precizie şi de judecată, ar fi fost de ajuns ca tovarăşii lui să se ocupe puţin de dînsul pentru ca să aibă acelaşi fel de a gîndi, dacă nu chiar maturitatea de gîndire a lui Chatelard. Chiar şi în satul lui sînt băieţi care, în ziua cînd au deprins cum să repare motorul tractorului lor, au încetat să mai creadă în vrăjitori. (Cît timp te mulţumeşti să bagi în el benzina, uleiul şi apa şi chemi mecanicul-vrăjitor de cîte ori nu merge, tractorul rămîne ceva fermecat.)

Dar familia Bressanezului avea prea puţin pămînt şi prea puţini bani ca să cumpere un tractor. Şi de cînd stătea la Bionnas, muncind douăsprezece ore pe zi şi dormind restul timpului, nu avusese încă prilejul să audă cum judecă un muncitor. Prin Bionnas nu era decît în trecere; de aceea îi păsa aşa de puţin de accelerarea ritmului.

Găsise chiar un fel de haz în asta. Timpul cît aştepta între aruncarea în ladă a caleştilor împerecheate şi aprinderea semnalului roşu fusese pentru el partea cea mai *plicticoasă* a ritualului.

Busard sosi puţin înainte de ora patru.

— Merge mai repede, zise vesel Bressanezul.

— Ar fi grozav dacă am fi plătiţi cu bucata, observă Busard. Da' aşa, cu ora, ne fură.

— O să primim mai puţin?

— Eşti cu adevărat campion.

— De ce?

— Campion în prostie, zise Busard.

Se uită la ceilalţi muncitori care terminau primul lor schimb de opt ore la noul ritm. Schimbarea ritmului nu se simţea. Mişcările rămîneau tot aşa de încete ca şi înainte; ceea ce fusese suprimat era un repaus, o mişcare care nu exista; nici nu se observa. Doar că oamenii păreau mai somnoroşi ca de obicei.

Datorită împărţirii zilei în şase schimburi de cîte patru ore, Bressanezul şi Busard au simţit mai puţin somnolenţa ce caracterizează lucrul la presa cu injector.

Abia în timpul pauzelor, între schimburi, începură să simtă efectele unei oboseli mai mari; Bressanezul nu mai dormea atît de adînc; făcea prin somn gesturi ca şi cum ar fi voit să taie apendicele, să separe caleştile împerecheate şi se trezea brusc, căutînd semnalul roşu. Busard dormea şi mai puţin ca înainte; cum se întindea pe pat, îl apucau cîrceii şi parcă-i venea să pedaleze; sărea din pat ca ars, dar cum se trezea în picioare, simţea cum i se moaie gleznele şi din cauză că nu dormea cu adevărat, nu era niciodată treaz de tot. De cîte ori pe zi nu simţea că-i ard obrajii şi-i îngheaţă mîinile şi vîrful picioarelor! Se simţea ca cineva care a băut un pahar de vin după ce nu mai băuse de multă vreme. Îşi trecea mîna pe frunte de parcă nişte aţe de păianjen i s-ar fi lipit de obraz pe cînd şi-ar fi croit drum printr-un desiş.

La 15 noiembrie cei doi băieţi nu mai aveau

decît trei zile de atelier pentru ca să-și termine lucrul.

După schimbul de după-amiază Bressanezul, în loc să se ducă, ca de obicei, la familia Busard, se întinse pe nişte saci de materie plastică într-un şopron lipit de atelier. La opt seara Busard îl trezi şi se întinse şi el, la rîndul lui, pe saci.

La miezul nopţii Bressanezul veni iar în şopron. Busard era întins pe saci, ridicat puţin într-un cot, cu ochii deschişi.

— E rîndul tău, zise Bressanezul.

Busard nu-i răspunse, nici nu se clinti.

— E trecut de douăsprezece!

Nici un răspuns.

Bressanezul chiui o dată ca la el în sat.

Busard sări ca ars şi se trezi deodată în picioare.

— Ce-i, întrebă el, ce s-a întîmplat?

— Dormeai cu ochii deschişi.

— Nu dormeam.

— Dovadă că dormeai e că n-ai auzit ce-ţi spuneam.

— Ai ţipat cum ştii tu, ca un sălbatic.

— Inainte de-a ţipa, am vorbit cu tine.

— Atunci, se vede că dormeam.

— Cu ochii deschişi, insistă Bressanezul.

Şi, tăcut, se uită lung la Busard.

— Ce naiba am? întrebă Busard.

— Grăbeşte-te,... au trecut zece minute de cînd stă maşina.

— Mă duc.

— Ascultă... Dacă ţi-e prea somn, trezeşte-mă mai devreme. Eu rezist mai bine.

— Aşa crezi tu! protestă Busard.

Se întoarse în atelier şi puse contacul plasei de siguranţă a presei. Chiar din luna a doua, Bressanezul începuse să lucreze fără dispozitivul de siguranţă, cu plasa deschisă, ca majoritatea muncitorilor care, în felul acesta, făceau economie de două mişcări din şase. Dar Busard se jurase şi nu-şi călcase jurămîntul. Presa care apucă şi-ţi sfarmă degetele, mîna prinsă în presă era tot ce-şi imaginase el mai cumplit în copilărie, atunci cînd durerea pare şi mai greu de suportat decît în realitate. De cîte ori, strîngînd mîna unui necunoscut, nu apucă decît două sau trei degete după care urma montul, o simţea aşa de dureros în palma lui, de parcă propria lui mînă ar fi fost strivită.

Cînd îşi lua schimbul în primire, desfăcea nodul pe care-l făcuse Bressanezul patru ore mai înainte, curăţa firele cu briceagul şi le prindea în întrerupător cu o şurubelniţă care rămînea totdeauna ascunsă între rezervor şi cilindru, lîngă scula de scos sfîrcurile. Cînd venea el în schimb, Bressanezul trăgea firele şi făcea nodul la loc. Cu experienţa pe care o căpătaseră, fiecare operaţie nu dura mai mult de două minute.

Busard puse maneta, deschise plasa, desfăcu ultimele caleşti împerecheate turnate de Bressanez, coborî plasa...

La ora unu dimineaţa, Hélène Busard, care nu văzuse pe nici unul din băieţi la amiază, veni la atelier.

Fratele ei scotea caleştile din formă: apoi coborî plasa.

— Unde ţi-e tovarăşul? Sîntem îngrijoraţi că n-aţi venit nici unul la masă.

Busard tăie apendicele, separă caleştile împerecheate, aruncă ambele piese în ladă. Avea cearcăne adînci sub ochi şi faţa plumburie.

Arătă cu degetul şopronul unde dormea Bressanezul. Semnalul roşu se aprinse. Ridică plasa.

Hélène se duse sub şopron şi-l zgîlţîi pe Bressanez.

— Va să zică nu mai mănînci?

Bressanezul se aşează pe sacii de materie plastică.

Şi el era foarte palid. Se uita la dînsa fără să înţeleagă nimic.

— Aşadar, nu mănînci?

— Tare-aş ronţăi ceva! îi răspunse.

— N-ai mîncat nimic de azi-dimineaţă?

— Cred şi eu că nu.

— Vino acasă. Am să-ţi pregătesc ceva la repezeală.

— Mi-e somn!

Se întinse iar pe saci, cu capul între braţele încrucişate.

Hélène dădu fuga la frate-său.

— Nici tu n-ai mîncat ? întrebă ea.

Busard ridică plasa, desfăcu caleştile...

— Vrei să-ţi aduc ceva ?

El tăie apendicele, separă caleştile...

— N-am timp sau mai degrabă...

Zvîrli caleştile, ridică plasa.

— Sau mai degrabă ? întrebă ea.

Desfăcu caleştile, coborî plasa.

— Mai degrabă... zise el.

Tăie, separă, aruncă...

— Mai degrabă ce ? întrebă ea.

El deschise, desfăcu.

— Nimic, răspunse apoi.

Şi iar coborî, tăie, separă, aruncă... Hélène lăsă în jos maneta care face contactul electric (nu-i femeie în Bionnas, afară poate de Marie-Jeanne, care să nu ştie cum se manevrează o presă cu injector). Busard ridică plasa ; forma nu se deschise, Busard coborî plasa ; pistonul nu porni. Se uită la mîna lui care nu mai ţinea nimic, apoi ridică ochii spre soră-sa.

Hélène îi întîlni privirea, dar avu impresia că trece prin ea. Se repezi la robinetul de lîngă uşă, umplu un pahar, se întoarse repede şi-şi stropi fratele pe faţă.

— Hai acasă, zise ea.

Ceilalţi muncitori se uitau la ei deschizînd într-una plasa presei lor (cînd nu desfiinţaseră dispozitivul de siguranţă) ca să desfacă lucrul turnat, să coboare, să taie, să separe, în ritmul încet al preselor cu injector. Nu era pentru întîia oară că nevasta, mama sau sora unui muncitor care făcea ore suplimentare dincolo de marginile puterilor lui, se amesteca, cu hotărîre, să pună capăt isprăvii lui.

Ceilalţi aşteptau să vadă ce-o să învingă: îndîrjirea omului de a duce încercarea pînă la sfîrşit ori indignarea femeii faţă de ceva care punea în primejdie însăşi viaţa.

— N-au mai rămas decît trei zile, zise Busard.

— Hai acasă să mănînci ceva şi să te culci, zise Hélène. Şi tovarăşul tău la fel. N-o să vă omorîţi numai ca să terminaţi cu o zi mai devreme!

— Nu pot să las maşina, zise Busard.

— O să aştepte şi maşina, răspunse Hélène. Tata Morel n-o să sărăcească dacă i-o sta presa o zi fără să meargă... Nu-i aşa?

Se duse şi Busard la robinet şi-şi vîrî capul sub vîna de apă. Se întoarse fluturînd din cap, cu o aureolă de picături de apă în jurul obrazului. Ochii îşi recăpătaseră vioiciunea. Se uita la soră-sa încruntat.

— Nu mai avem decît trei zile, repetă el.

— O să fie patru, zise ea.

— Patru, n-am să pot.

Împinse iar maneta. Pistonul şuieră în cilindru.

— Prefer să termin lucrînd într-o întinsoare, zise el. Trei zile nu-i o viaţă de om.

Spuse toate astea în şir, c-o voce egală, ca un om perfect treaz.

— Vezi, zise, rezist foarte bine.

Ridică plasa, desfăcu caleştile împerecheate.

— Bine-ar fi, continuă el, dacă în astea trei zile cît ne-a mai rămas ne-ai aduce masa aici.

— Nici nu mă gîndesc, izbucni Hélène.

— Astea, ultimele trei zile...

— Nu-i sănătos să dormiţi în balamucul ăsta al vostru.

— Trei zile, zise el.

Aruncă în ladă cele două caleşti identice şi arătă calendarul prins în perete.

— Duminică, zise el, la ora patru după masă am să intru în ultimul meu schimb.

Ridică plasa, desfăcu caleştile.

— ...seara am să te dansez. Marie-Jeanne n-o să fie geloasă.

Taie apendicele.

— Am să iau o sticlă de spumos.

— Vom vedea noi atunci, zise Hélène... Ce vrei să mănînci ?

— Fructe, ciocolată... ca alergătorii.

Ridică plasa.

— Am ajuns la sprint, zise el.

★

Sîmbătă dimineaţa Morel tatăl trecu pe la atelier. Se uită la calendarul prins în perete în faţa lui Busard.

În dreptul zilei de 18 a lunii, o duminică, băiatul scrisese:

LASAREA LA VATRA!

şi dedesubt:

187 zile
201.960 piese
4.488 ore

iar şi mai jos, cu litere mari, încercuite cu roşu:

325.000 de franci.

Morel se gîndi o clipă.

— Ai cîştigat mai mult decît atîta, zise el.

Era obişnuit să calculeze din cap.

Şi rectifică:

— 418.500 de franci.

— Am scăzut masa şi casa pe care-o plătesc părinţilor mei, zise Busard.

Ridică plasa, desfăcu caleştile împerecheate. Morel calcula în gînd.

— Le dai 500 de franci pe zi, conchise el. Astea-s cheltuielile tale generale.

— Maşina trebuie hrănită, îi explică Busard.

— Ştii să faci un bilanţ; ai să te descurci...

325.000 de franci cîştig curat în şase luni şi cîteva zile, frumos ! Eu n-am cîştigat totdeauna atîta. Chiar acum, uneori Plastoformul lucrează în pierdere.

Busard coborî plasa, tăie apendicele.

— Pe cît am auzit, iei conducerea unei afaceri ?

— Da, zise Busard, un *snack-bar* lîngă o staţie de benzină pe şoseaua naţională nr. 7.

— Bună idee, un *snack-bar* ! Asta-i ceva de viitor. Eu acuma, cînd mă duc la Paris cu *Chevrolet*-ul nu mai iau dejunul decît la cîte un *snack-bar,* în timp ce-mi umplu rezervorul cu benzină. Nu pierzi timpul degeaba şi nici nu rişti să mănînci prost... 325.000 de franci garanţie ?

— 700.000, zise Busard. Am avut, împreună cu logodnica mea, ceva bani puşi deoparte.

— Sper că nu te-ai lăsat tras pe sfoară...

Morel se gîndi o clipă.

— Îţi mai trebuiau 325.000 de franci şi i-ai cîştigat cu presa... nu-i aşa ?

— Da, zise Busard.

— Vezi că oricine poate ajunge capitalist ? !

Busard desfăcu caleaşca din formă. Morel puse repede mîna lui mare pe plasă şi nu-l lăsă s-o coboare.

Numără şapte secunde :

— Una... două... trei...

Forma nu se închise.

— Bine, zise Morel. Tu n-ai făcut şmecherii cu întrerupătorul.

Busard se duse să aducă pielea de căprioară de sub rezervor.

— Dacă toţi muncitorii ar fi tot aşa de serioşi ca şi tine, nu s-ar întîmpla niciodată accidente. Plasele astea costă o avere şi majoritatea timpului nu servesc la nimic, fiindcă muncitorii nu vor să ştie de ele... Cînd ai să fii patron, ai să vezi ce înseamnă... Asigurările sociale, protecţia muncii, că nici nu mai ştii cum să te descurci.

Busard desprinse caleaşca din formă.

— Îţi cunosc logodnica, spuse Morel.

Bernard rămase cu mîna pe plasa ridicată şi se uită la el. Morel îi aruncă o privire, apoi arătă cu degetul înăuntrul formei :

— Pielea de căprioară, zise el.

Busard se duse să aducă pielea de căprioară de sub rezervor.

— Fată bună, logodnica asta a ta, continuă Morel. Serioasă, chibzuită... O să ajungeţi.

Busard lustrui forma.

— O dată şi o dată, dacă aveţi s-aveţi nevoie de-o mînă de ajutor... cine ştie cum, de avalizat de pildă vreo poliţă... numai să fie serios, nu-i aşa, gîndiţi-vă la tata Morel.

— Mulţumesc, patroane, zise Busard.

Se duse să puie la loc pielea de căprioară, apoi coborî plasa... Morel plecă ţopăind greoi cu bocancii lui. Cu toate că nu mai umblase

niciodată prin noroi, obişnuia să poarte şi acuma bocanci de vînătoare, primul lux pe care-l făcuse, cu mult înainte de cumpărarea celei dintîi prese cu injector, pe cînd era încă lucrător cu bucata împreună cu doi tovarăşi.

Ceva mai tîrziu, în aceeaşi dimineaţă de sîmbătă, trecură Chatelard şi un necunoscut căruia îi arăta atelierele. Busard bănui că necunoscutul era un prieten politic de-al delegatului. Se împărţiseră nişte manifeste care anunţau o adunare politică în seara aceea, cu delegaţi veniţi de la Paris.

Se uitară amîndoi la calendarul prins în faţa lui Busard şi la ce scrisese el sub *duminică 18 noiembrie*. Chatelard îi spuse ceva la ureche străinului ; Busard bănui că-i povestea despre isprava lui. El ridică plasa, desfăcu caleştile împerecheate...

— E interesant, zise Chatelard tare. S-a făcut numai jumătate de calcul. Forma s-a vîndut cu reducere de o societate americană care încearcă să se introducă la Bionnas. Jucăria se vinde cu 40 de franci la Magazinele Generale din Camerun. Să scădem forţa motrice... materia primă... amortizarea presei... cheltuielile generale... socotesc larg...

Chatelard calcula în gînd tot aşa de repede ca şi bătrînul Morel.

— În şase luni, zise el, bătrînul a cîştigat peste 500.000 de franci pe spinarea acestui băiat.

Busard tăie apendicele...

— Eu am cîştigat mai mult, zise el. Cei 325.000 de franci reprezintă beneficiul meu net. Căci am mai dat cîte 500 de franci pe zi şi părinţilor.

— Se dă de mîncare şi la cai, zise Chatelard.

Busard coborî plasa.

— Puţin îmi pasă de toată palavrageala asta a voastră. Eu mîine la opt m-am cărat...

Necunoscutul îl întrebă pe Chatelard din ochi.

— Băiatul ăsta vrea să-şi trăiască viaţa, ziua de azi, zise Chatelard.

Busard tăie, separă, aruncă... Cei doi se depărtară.

— E muncă grea aici în uzină? întrebă străinul.

— In toate uzinele e grea munca, răspunse Chatelard. O să-ţi explice bătrînul că el nu poate fi mai generos decît concurenţii lui... E un fost muncitor... In 36 a votat cu Frontul Popular. In timpul ocupaţiei a dat bani pentru partizani... Chiar deunăzi mi-a trimis prin fiul lui 20.000 de franci drept subscripţie pentru ziarele noastre...

— Se pune bine pentru viitor.

— Nu-i aşa de simplu. A rămas *roşu,* cum se zice pe aici... Din cînd în cînd mai vine să bea un pahar la „Aurora Socială“ şi băieţii îi spun, rîzînd: „Ei, bătrînule renegat... tu, tu ţi-ai făcut revoluţia singur!“ Se umflă în pene, fudul c-a fost mai tare decît ceilalţi. Dar spune: „Bătrîna

mea inimă tot mai bate cu voi..." şi asta e, fără îndoială, adevărat... Dar nu e mai puţin adevărat că dacă condiţiile de muncă nu sînt atît de grele aici, asta se datoreşte în primul rînd faptului că sindicatul e puternic...

— Şi băieţaşul vrea să-şi facă singur revoluţia lui!

— Numai că azi nu mai e cu putinţă, zise Chatelard.

*

În timpul pauzei de după-amiază, Busard nu putu să doarmă. Se tot învîrtea pe sacii de materie plastică de sub şopron. În cele din urmă se sculă şi veni în spatele Bressanezului care lucra cu plasa deschisă.

Bressanezul coborî, tăie, separă, aruncă. Busard îi întinse c-o mînă o ţigară şi cu cealaltă un chibrit; Bressanezul avu timp să-şi aprindă ţigara. Semnalul roşu clipi, forma se deschise.

— Eu, zise Bressanezul, desfăcînd caleştile împerecheate, am terminat mîine la miezul nopţii.

— Eu la ora opt. Am să viu să te iau ca să mergem la bal cu Marie-Jeanne şi cu soră-mea.

— O să-i ardem un chef de-o să se ducă vestea, zise Bressanezul.

Tăie, separă, aruncă. Busard se gîndi că nu avea nici un rost să stea lîngă presă cît celălalt

lucra. Mai aveau încă destul timp de petrecut acolo: patru schimburi: de la ora şaisprezece la douăzeci, de la zero la patru, de la opt la douăsprezece, de la şaisprezece la douăzeci. Porni spre poarta uzinei. Nori grei se destrămau pe creste, spre Saint-Claude. În colţul căii Jean-Juarès un ciclist luneca pe caldarîmul ud. Busard simţi ca un fior şi se întoarse în atelier.

În trecere, cîţiva muncitori îi zîmbiră, tăcuţi. Unul din ei îi făcu cu ochiul, spunîndu-i:

— Mîine, pe-aici ţi-e drumul...

Intră iar în şopron şi încercă să citească un ziar aruncat pe-acolo, un mare cotidian din Lyon. Nu-l interesa de loc. De cînd terminase şcoala nu pusese mîna niciodată pe-o carte şi nici chiar pe-un ziar, afară de *Equipe* şi *Miroir Sprint*. Habar n-avea ce-i pe lume, în afară de chestiile de ciclism şi de cele cîteva cuvinte auzite aproape fără să vrea în timpul discuţiilor din uzină sau de la tatăl lui; şi nici chiar atunci nu voia, anume, să audă palavrele astea cu care îşi închipuia el că vor să-l împiedice să trăiască aşa cum vrea. Marie-Jeanne la fel. Erau, şi unul şi altul, muncitori din Bionnas, oraş muncitoresc în care s-au încins bătăi pentru Sacco şi Vanzetti, din care au plecat voluntari să apere Spania republicană, a căror ziduri au fost pline de inscripţii contra generalului Ridgway; dar erau amîndoi tot aşa de străini de evenimentele ce se petreceau chiar în timpul lor, pe

cît Paul și Virginie în insula lor. Asemenea ciudățenii mai erau cu putință și chiar destul de des în Franța de pe atunci.

Atenția lui Busard fu atrasă o clipă de rubrica sportivă a ziarului ce-i căzuse din întîmplare în mîini. Dar nu se vorbea nimic despre ciclism. Aprinse o țigară și căută să nu se gîndească la nimic, dar asta era greu. Fără să vrea, începu să calculeze : încă șaisprezece ore, o mie patru sute de calești, de două mii două sute optzeci și opt de ori de manipulat plasa de siguranță, opt mii șase sute patruzeci de mișcări de făcut... Se întoarse în atelier.

La patru fără un sfert veni Hélène, însoțită de Marie-Jeanne, aducînd de mîncare.

Era pentru prima oară că Marie-Jeanne venea la uzină. Era îmbrăcată cu o manta de ploaie albastru-închis dintr-un material aproape străveziu, la modă pe atunci. Intră în atelier cam țeapănă, din cauza tocurilor înalte. Avea un aer posomorît. Ura dinainte uzina. Lumina rece a tuburilor de neon, presele întinse ca niște dihănii, formele, strivitoarele de mîini, care se deschideau și se închideau încet — toate erau așa cum le știa, cum și le închipuise totdeauna. Simțea că toți se uită la dînsa.

Hélène intră mult mai degajată... Ea lucra toată ziua la strung, în atelierul tatălui ei. Venea deseori la Plastoform după ramele de lustruit.

Majoritatea muncitorilor o tutuiau. Era logodită cu un mecanic din atelierul formelor.

— Ce drăguţă eşti că ai venit, ce drăguţă, îi spuse Busard Marie-Jeannei. Sîntem aproape de sfîrşit. Vezi că am avut dreptate!...

Publicaţiile de căsătorie erau făcute. Trebuiau să se căsătorească duminica următoare, iar a doua zi să plece la *snack-bar*. Ştia asta, el care dorise atît de mult. Dar nu putea să fie vesel. Se întrebă de ce.

— Mă simt ca la cinematograf, zise el... Pesemne din pricina oboselii...

Ca de obicei, nimic nu se putea citi pe faţa lucioasă a Marie-Jeannei.

Busard ronţăi o tabletă de ciocolată. Hélène insistă să mănînce un sandviş.

— Nu, zise el, nu pot!

Era timpul să-l schimbe pe Bressanez care se retrăsese sub şopron, unde Hélène îi duse mîncarea.

Busard începu iar să lucreze la presă. Marie-Jeanne rămase lîngă el, tăcută.

Busard începu imediat să asude. Scoase vesta combinezonului şi continuă să lucreze numai în tricou. În atelier nu era prea cald. Marie-Jeanne se simţea foarte bine cu vesta de lînă pe care o purta sub mantaua de ploaie. Era atelierul cel mai modern din Plastoform şi era bine aerisit.

Busard transpira mereu. Picăturile-i cădeau direct de pe umărul obrazului, ieşit în afară, pe

adîncitura umărului, de unde lunecau încet pînă pe tricoul care le sugea.

— Mă-ntorc îndată, zise Marie-Jeanne.

Ieşi din atelier grăbindu-se de data asta şi se întoarse aproape imediat cu o sticluţă de apă de Colonia pe care o cumpărase la coaforul cel mai apropiat, la colţul căii Jean-Juarès.

Busard ridica plasa, desfăcu caleaşca... Ea turnă apă de Colonia pe batista ei cu ajururi făcute de ea.

Busard tăie apendicele.

Ea îi trecu încet batista pe frunte ca să-l şteargă de sudoare.

— Tu, caută-ţi de treabă, zise ea, dă-i înainte...

Şi-i fricţionă tîmplele.

El separă caleştile împerecheate, le aruncă în ladă. Semnalul roşu se aprinse. Nu ridică plasa. Forma nu se deschise. Presa se opri.

Puse mîinile pe umerii Marie-Jeannei. Ea continuă să-i fricţioneze tîmpla. Era întîia oară cînd făcea un gest cu adevărat drăgăstos.

— Bietul de tine, zise ea.

Îşi lipi o clipă fruntea ei bombată, lustruită, lucioasă ca lemnul rar, de fruntea udă a băiatului.

In fundul atelierului fluieră un muncitor. Altul ţocăi din buze, ca şi cum ar fi sărutat pe cineva. Busard îşi trase mîinile de pe umerii ei.

Ridică plasa, desfăcu caleştile împerecheate.

Marie-Jeanne îi vîrî în buzunar sticla cu apă de Colonia şi batista.

— Pe mîine, zise ea. La opt viu să te iau.

Hélène ieşea din şopron, după ce-i lăsase Bressanezului mîncarea. Femeile plecară de la uzină împreună.

Urcară cot la cot calea Jean-Juarès. Marie-Jeanne nu scotea o vorbă. Avea mereu în faţa ochilor umerii lui Busard plini de sudoare. Se simţea mult mai emoţionată decît cînd era gol, lîngă ea. De azi înainte, ea o să-i şteargă sudoarea.

O luă pe Hélène la braţ.

— Sînt fericită, zise ea cu entuziasm.

Hélène fu foarte surprinsă, căci o ştia de cînd lumea pe Marie-Jeanne perfect stăpînă pe ea. Îi bătu stîngaci, cu palma, de cîteva ori mîneca mantalei de ploaie pe care o ducea pe braţ.

— Da, da, draga mea, zise ea, da draga mea, draga mea...

La ora douăzeci, Bressanezul veni să-l schimbe pe Busard şi bătu tare, cu palma, cilindrul.

— Hoit ce eşti ! îşi apostrofă el maşina.

Mai trînti o dată o palmă, aşa de tare, c-ar fi putut ucide un bou. Dar fonta-i mai solidă şi nici nu vibra măcar.

— Hoitule, mai spuse o dată. Mîine la ora asta o să fie ultimul meu schimb.

Busard fu surprins de gestul ţăranului. Lui nu-i trecuse încă prin cap să urască maşina.

Nu putu să doarmă mai mult decît în pauza dinainte. După ce s-a tot sucit şi învîrtit pe saci timp de o oră, începu să umble de ici-colo prin uzină. Numai lucrul la prese nu conteneşte toată noaptea. În atelierele de asamblare, piesele zăceau aruncate pe mese aşa cum le lăsase muncitoarele cînd sunase sirena de la ora douăzeci.

Pe-o masă, o grămadă de helicoptere stăteau înşirate în faţa unui rînd de scaune goale. Numai cel din capăt avea toate aripioarele puse. Atîtea scaune cîte operaţii erau de făcut, atîtea muncitoare cîte scaune. Busard se gîndi ce trist trebuie să fie să lipeşti toată ziua aceleaşi aripioare pe acelaşi fus mobil, şi ce multă dreptate avusese el să ia toate măsurile ca să fugă dintr-un oraş în care părea că toată lumea găseşte chibzuite nişte ocupaţii atît de absurde.

Pe masa de alături, un copilaş roz care nu mai avea nevoie decît de două operaţii, de două scaune deci : să i se lipească nişte ochi albaştri şi să i se lipească partea stîngă a corpului de cea dreaptă. Copilaşul cel negru mai avea însă nevoie de trei operaţii din cauză că mai trebuia să i se pună nişte buze roşii turnate separate.

Dădu şi de caleştile lui care erau înşirate pe o mulţime de scaune, din cauza celor patru cai fabricaţi aparte şi a oiştii mobile. Caii purtau

penaje pe cap. Erau albi. Era pentru prima oară că vedea o piesă de-a lui terminată.

La ora unsprezece, se duse la Bressanez.

— Nu pot dormi... mai bine te înlocuiesc imediat. Am să te trezesc la trei şi am să trec apoi pe-acasă.

Se puse pe lucru tacticos. Se gîndea mereu: „după asta, nu mai am de făcut decît două schimburi... şi încă la schimbul următor o să am cinci ore de odihnă în loc de patru".

La miezul nopţii, sosirea muncitorilor din primul schimb de duminică produse puţină mişcare în atelier. Mai mulţi îl bătură pe umăr.

— E ultima ta zi, ce noroc pe tine!

Un flăcău îi spuse:

— Timpul se îndreaptă. La opt mă duc la pescuit. Clean la sînge închegat. In noiembrie, cleanul nu mai dă decît la sînge închegat.

Pe urmă se lăsă iar liniştea aparentă a atelierului şi, înfundat, şuierăturile preselor, cu ghioràiala lor, un zvon de lucruri nevăzute, ca într-o pădure noaptea.

Busard desfăcea caleştile împerecheate. Avertizorul acustic al presei complect automate începu să vibreze. Lăsă plasa deschisă şi se îndreptă spre maşina care dădea alarma.

In spatele lui răsună un zgomot înăbuşit, ca de animal care cade în apă.

Se întoarse brusc şi văzu că forma presei de

calești se închisese. Plasa de siguranță rămăsese ridicată.

Un foșnet ca de mătase și pistonul de injectat se puse în mișcare.

Busard își spuse: „A înnebunit presa“.

Se întîmpla ca presele să înnebunească uneori. Era de ajuns un contact electric prost ca să li se încurce toată înlănțuirea mișcărilor.

Busard se întrebă cîte ore vor trebui ca s-o repare. Mecanicii nu vin decît la opt dimineața. Spuse cu glas tare:

— Lăsarea la vatră n-o să fie mîine...

În aceeași clipă simți un fel de neliniște în coșul pieptului. Avertizorul acustic al mașinii complect automate vibra mereu. Se întîmpla uneori ca nebunia să treacă parcă de la o mașină la alta; legea seriilor ca la ruletă!

Semnalul roșu al presei de calești se aprinse. Forma se deschise.

Busard așteptă fără să clintească.

Forma se închise. Busard sări repede la o parte.

Dacă mașina înnebunise de-a binelea, pistonul avea să se pună iar în mișcare. Ori, matrița era plină. Deci materia topită va țîșni pe acolo pe unde se împreunează forma bombată cu cea scobită. Pistonul pus în mișcare de o presiune de mai multe mii de kilograme, era totdeauna cel mai tare.

Pistonul se mișcă.

Aşadar, maşina nu era nebună. Numai sistemul de siguranţă nu mai funcţiona. Cînd ridicai plasa, curentul nu se mai întrerupea. Asta era tot.

Busard se gîndi că a uitat pesemne să pună la loc întrerupătorul de curent.

Se ocupă de ceea ce era mai urgent, de maşina complect automată care continua să ceară ajutor. Injectorul era astupat de un sfîrc; îl scoase şi răzălui materia care se prinsese de formă. Făcu iar contactul, maşina porni şi paharele albastre ca ochii Marie-Jeannei începură să alunece iarăşi pe planul înclinat.

Busard pierduse zece minute. La contorul presei se înregistră şaizeci de caleşti mai puţin. Dacă-şi mai pierdea vremea, fie şi un minut, risca o amendă. Ca să-şi scoată amenda, ar fi trebuit să facă un schimb în plus. Lăsarea la vatră n-o să fie mîine.

Trase maneta principală, deschise forma cu ajutorul dispozitivului de mînă, scoase ultimele caleşti turnate şi împinse maneta din nou. Forma se închise, pistonul se puse iar în mişcare.

Busard lucra acum cu plasa deschisă. „Nu-mi aduc aminte să nu fi pus la loc întrerupătorul de curent", îşi spuse el. „Dar nu-mi aduc aminte nici să-l fi pus. Poate că l-am pus, dar nu mai funcţionează. Se poate să nu mai funcţioneze? Curenţii electrici sînt vicleni; pînă la sfîrşit trec totdeauna pe undeva. Ceea ce-i sigur e că cu-

rentul trece chiar cînd plasa e ridicată. Cu toate acestea am pus întrerupătorul de curent. Nu, nu l-am pus. Ba l-am pus. Nu mai știu."

Desfăcu, tăie, aruncă, aşteptă semnalul...

Puținul timp cîştigat, datorită faptului că nu mai ridica şi cobora plasa, îi dădea impresia c-a scăpat de-o mare povară. Se simțea mai uşor, respira mai în voie. Dar se tot gîndea: „Trebuie să opresc presa şi să pun la loc întrerupătorul de curent".

Gîndul acesta îl urmărea mereu. Știa bine cît e de periculos să lucreze fără dispozitiv de siguranță. Numai la gîndul acesta simțea cum îi striveşte mîna forma care se închide. Dar îşi mai spuse: „Dacă stau să pun întrerupătorul de curent, pierd mai mult de un minut, mă amendează şi nu mai termin mîine la ora opt".

Era absurd. Dacă fabrica 201.780 de calești în loc de 201.960, dacă o să cîştige 324.700 de franci în loc de 235.000, asta nu-i mai putea schimba soarta. Ar fi putut să părăsească atelierul chiar în clipa aceea. Cîştigase garanția cerută de proprietarul *snack-bar*-ului. Nu mai aveau nici o importanță cele cîteva sute de franci. Dar era ultimul lucru la care ar fi putut avea prezența de spirit să se gîndească. De șase luni şi o zi tot ce făcea era în vederea atingerii unui singur scop: să fabrice 201.960 caleşti-dricuri în 2.244 ore de lucru, ca să cîştige 325.000 de franci. Dacă şi-ar fi închipuit că şi-ar

fi putut călca angajamentul, ar fi făcut-o de mult. Işi mai spuse :

— Dacă am pus la loc întrerupătorul de curent, înseamnă că sistemul s-a defectat. Ar trebui să opresc presa, să aştept pînă la opt dimineaţa, pe urmă să mai aştept pînă ce mecanicii vor repara ; cît să aştept adică ? Cîte ore ? Cîte zile ?

Tăie, separă, aruncă, aşteptă să se aprindă semnalul, desfăcu caleştile împerecheate.

— O să-mi prind degetele. Nu trebuie să las să-mi prind degetele.

Începu să lucreze cu foarte multă băgare de seamă.

Forma rămînea deschisă zece secunde. Mîna nu întîrzia în formă decît patru secunde. O scoase şi mai repede. Era mai sigur. Număra secundele cu glas tare. Ajunse să desfacă caleştile în trei secunde, apoi în două şi jumătate. Mai cîştigă astfel din timpul în care să-şi tragă mîna din formă : şapte, apoi şapte secunde şi jumătate.

Dacă ar fi avut cutiuţa de maxiton pe care altădată o lăsa totdeauna în buzunarul combinezonului ! Dar din noaptea aceea petrecută la Jambe d'Argent s-a hotărît să nu mai ia maxiton. Dăduse pe seama maxitonului frenezia cu care, după primul pahar de rom, băuse unul după altul atîtea pahare. Îl duruse capul două zile...

Acum îi părea foarte rău că aruncase cutia cu

maxiton în tufişul de hortensii din fața barăcii Marie-Jeannei.

Numără iar secundele. Continua să desfacă caleştile în două secunde şi jumătate, în trei secunde...

Credea că iuţeala mişcărilor şi atenţia încordată de care avea nevoie n-o să-l lase să adoarmă. Încercă să menţină acelaşi ritm în baza inerţiei, fără să mai numere secundele.

Se uită la ceasul mare din perete: ora unu şi zece. O să-l trezească pe Bressanez la trei.

Cînd se uită iar la ceas, era două fără zece. Numără cu glas tare secundele cît ţinea mîna în formă: patru secunde. Trecea chiar puţin peste patru secunde. Se gîndi :

— Am să-mi prind degetele.

Îşi puse toată nădejdea într-o diversiune: cum ar fi, de pildă, să se strice iar presa automată. Aşteptă să pornească avertizorul. Asta dură destul de mult. Se uită iar la ceas: două şi cinci. Numără iar: mîna lui întîrzia în formă aproape şase secunde.

Iar îşi spuse:

— E absolut sigur c-o să-mi prind degetele.

Speră că vreun muncitor o să-şi prindă degetele înaintea lui, că el o să-l audă ţipînd şi o să-şi lase presa ca să sară în ajutorul celuilalt. În cazuri de astea toţi muncitorii îşi lasă presele şi aleargă în ajutorul celui rănit. O să facă şi el ca ceilalţi. Pînă ce vine salvarea, va fi ora trei. Salvat şi el!

Se uită la ceas : două şi douăzeci şi cinci. Numără : mîna lui rămînea în formă şase secunde şi jumătate. Tăie apendicele, separă caleştile, apoi spuse cu glas tare :

— Destul cu gluma !

Aruncă în ladă cele două caleşti simetrice. Se hotărî : „Am să pun întrerupătorul de curent la loc... Salvat !" Semnalul roşu se aprinse. Desfăcu, tăie, separă, aruncă, desfăcu, tăie...

Ceasul arăta ora două şi patruzeci şi două de minute. Dintr-o dată ţipă. Muncitorul de la presa de alături fu imediat lîngă el. Mîna-i era vîrîtă în forma închisă pînă la încheietură.

Busard căscase gura mare de tot ca şi cum ar fi vrut să urle, dar din ea nu ieşea nici un zgomot. Muncitorul îi trecu mîinile subsuoară ca să-l susţină.

Forma se deschise. Busard se prăbuşi pe pieptul muncitorului.

Veniră repede şi ceilalţi. Unul dintre ei şi ajunsese la telefon. Bressanezul dormea înainte.

Toată mîna-i era strivită. O presiune de cîteva mii de kilograme. Arsuri pînă la cot : o cantitate de materie plastică topită, exact atît cîtă carne şi oase umpleau forma, ţîşnise prin încheietura formei.

Îi legară braţul strîns ca să-i oprească hemoragia. Sosi şi salvarea. Ceilalţi muncitori se întoarseră la presele lor.

VIII

Călătorul care trece prin Bionnas, se oprește uneori la cafeneaua „Micul Toulon".

Jucătorii de taroc — joc de cărți foarte mult obișnuit în munții Jura — ocupă de obicei o masă într-un colț din fundul sălii. Unul din jucători e ciung. Un aparat de oțel nichelat, fixat pesemne pe mont, jumătate cleşte şi jumătate cîrlig, iese de sub mînecă și-i ține cărțile desfăcute în evantai. Ceilalți jucători se tot schimbă în cursul zilei, dar ciungul e nelipsit de pe banca lui din colț. Joacă taroc de cum se deschide și pînă ce se închide cafeneaua, ceea ce uneori se întîmplă tîrziu. Ciungul e Bernard Busard, patronul cafenelei.

Din cînd în cînd bate în masa de marmură cu aparatul de oțel prins de mont. Și atunci Marie-Jeanne, nevasta lui, patroana, vine alergînd.

Busard spune în cîteva vorbe ce are de spus.
— Clientul de la şase a cerut plata.
— Mă duc, răspunse Marie-Jeanne.
— Presiunea berei scade.
— Cobor în beci.
— Tata Venay are poftă să petreacă. De ce faci mutra asta de înmormîntare ?
— Am să caut să fiu amabilă.
— Zîmbeşte !
— Da, zice Marie-Jeanne.

Busard bate scurt în marmura mesei cu mîna lui de oţel. Ceilalţi jucători par stingheriţi. Marie-Jeanne o şterge.

De obicei bate în masă ca să-i aducă ceva de băut.

— Încă un rînd !
— Bine, spuse Marie-Jeanne.
— La fel ? îi întreabă ea pe ceilalţi jucători.

Ceilalţi cer ba una, ba alta. Busard totdeauna rom. Bea rom de dimineaţă pînă noaptea tîrziu. In aparenţă nu-i niciodată beat. Dar ochii lui, cu cît ziua înaintează, parcă se tot apropie. Asta îi dă un aer posomorît şi răutăcios.

Marie-Jeanne este îngrijită şi curată, totdeauna bine „lustruită“, ca şi odinioară.

Intr-o zi — şase luni după ce cumpăraseră localul — l-am întrebat pe Busard de ce-i aşa de aspru cu tînăra lui nevastă.

— E-o tîrfă, mi-a răspuns.

Am protestat. Mi-a tăiat-o scurt :

— Ştiu eu ce spun.
Şi-şi anunţă cartea.
A trebuit să aduc de mai multe ori vorba despre asta pentru ca, prin tot felul de tertipuri, să-l fac să-mi explice.
După accident, proprietarul *snack-bar*-ului s-a răzgîndit. Clientelei de pe şoseaua naţională nr. 7 nu i-ar fi plăcut să-i iasă în întîmpinare un ciung. Şi cum ar fi putut Busard să servească numai cu un singur braţ ? Marie-Jeanne fusese aceea care plecase la Lyon ca să ducă cei 325.000 de franci.
— Dar eu nu vreau, spusese proprietarul, să abuzeze de situaţia nenorocită în care se găseşte logodnicul dumneavoastră...
Şi cu toate că contractul prevedea o despăgubire în caz de ruperea contractului, nu-i restituise decît cei 375.000 de franci depuşi.
Marie-Jeanne se întoarse deci la Bionnas cu 700.000 de franci. Busard era încă la spital. Arsurile de la braţ se infectaseră : avea temperatură şi tot repeta :
— Mi-am lăsat acolo braţul, dar o să mă descurc eu...
Işi aducea aminte de-o poveste pe care o învăţase la şcoală, cu o vulpe care şi-a amputat o labă, rozînd-o, numai ca să scape din capcană. Aiura :
— Sînt o vulpe nemaipomenită !

Marie-Jeanne nu-i spusese că nu putuse să facă nimic cu *snack-bar*-ul.

Tot atunci, Jambe d'Argent anunţase că vrea să plece din Bionnas, cîmp de lucru prea strîmt pentru talentul pe care şi-l închipuia că-l are, de a organiza chefuri de noapte; găsise la Paris o cîrciumă de vînzare, pe lîngă Bastilia. Scoase „Micul Toulon" în vînzare pentru 2 milioane, din care 800.000 de franci bani peşin. Interveni toată lumea, inclusiv familia Morel, tatăl şi fiul, pentru ca Jambe d'Argent să-şi reducă pretenţiile şi Marie-Jeanne să poată cumpăra afacerea. De altfel 2 milioane era un preţ mare faţă de deverul pe care-l avea „Micul Toulon".

Jambe d'Argent ţinuse la preţ o săptămînă întreagă, după care, deodată, cedase. Marie-Jeanne cumpărase cafeneaua cu 700.000 de franci bani peşin şi un milion în poliţe eşalonate pe doi ani.

Cînd s-a semnat actul de vînzare, Busard nu mai avea temperatură. A urmat o perioadă de descurajare. Marie-Jeanne i-a explicat cum s-a tocmit, dar fără să intre prea mult în amănunte. El nu reacţionase de loc. Ceea ce îl surprinse, după ce se mai gîndi, fu faptul că Marie-Jeanne consimţise să rămînă la Bionnas.

După ce Busard ieşi din spital se căsătoriră, apoi luară imediat „Micul Toulon" în primire.

Pe Busard îl frămîntau gînduri umilitoare, era convins că tot oraşul îşi bate joc de el. Flă-

căul care voia să-şi trăiască traiul, cutezătorul acela mic care găsise un şiretlic ca să se descurce, îşi pierduse mîna în afacerea asta şi iată-l acum ţintuit la Bionnas pe viaţă, ba încă şi patron de bordel pe deasupra! Se înşela complet; lumea îl compătimea pur şi simplu. Prostul renume pe care-l avusese „Micul Toulon" pe vremea lui Jambe d'Argent îl umilea atît de mult, că de îndată ce o fată rîdea mai tare, o dădea afară. Numai ce se apropia de masă şi bătea de două ori, sec, în placa de marmură cu mîna lui de oţel, răcnind:

— Hai, ieşi! Şi să nu-ţi mai calce piciorul pe-aici! Că nu-i bordel!

Băieţii care erau cu fata nu îndrăzneau să spună nimic, fiindcă el avea un aer îngrozitor şi apoi nu te poţi bate cu un ciung; le mai era şi milă de el. Dar altă dată nu mai veneau.

O dăduse afară şi pe Juliètte Doucet. Nu mult după asta ea a plecat din Bionnas cu un voiajor comercial. O poţi întîlni acum prin barurile de noapte din Lyon. Pierduse din strălucirea ei de odinioară care-ţi aducea aminte de-un munte în plină primăvară.

Busard purta sandale cu tălpi de sfoară şi la începutul meseriei lui de patron de cîrciumă, înainte de-a se apuca să joace toată ziua taroc, apărea tiptil pe după mese sau în dosul barului, pe neaşteptate, căutînd să prindă crîmpeie de conversaţie.

Aşa se face că a surprins o ceartă între Marie-Jeanne şi Jules Morel. Marie-Jeanne stătea în picioare în dosul barului iar Jules Morel în faţă, aplecat pe tejghea.

— ...pe urmă am să te las în pace, a spus Jules Morel.

— Nu, răspunse Marie-Jeanne.

— Niciodată nu m-a costat o femeie aşa de scump...

— Trebuia să te gîndeşti.

— Şi dacă ţi-aş cere toată suma dintr-o dată?

— Eu nu mai stau în Parcul dumitale, iar barul nu-i pe numele meu.

— Pot s-o dau afară pe maică-ta.

— Încearcă! Aş vrea s-o văd şi pe asta!

— Tîrfă!

Jules Morel plecase fără să-l fi văzut pe Busard.

— Ai trăit cu el ca să dea cei 300.000 de franci care nu ajungeau pentru cumpărarea localului... N-am crezut niciodată că Jambe d'Argent a lăsat din preţ numai ca să-mi facă mie plăcere...

Marie-Jeanne tăgădui cu îndărătnicie. Era adevărat că datora chiria pe trei ani pentru baraca ei din Parcul Morel. Dar n-a trăit niciodată cu bătrînul. I-a făgăduit, dar nu s-a ţinut de cuvînt; de aceea venea să-i facă scandal.

— Dar a spus: „Încă o dată şi pe urmă te las în pace"...

— Ba a spus : „O singură dată“. Şi asta n-am vrut.

— Ai făcut din mine un peşte !

Marie-Jeanne tăgăduia şi iar tăgăduia. Discuţia ţinuse zile şi nopţi întregi. De atunci Busard a început s-o trateze pe Marie-Jeanne cu asprime.

O întrebai pe Cordélia. După accident stătuse de cîteva ori de vorbă cu prietena ei, cu toate că lui Busard nu-i plăcea asta şi le tot întrerupea ca să ceară ba una ba alta de la nevastă-sa.

— Marie-Jeanne n-a avut niciodată nimic cu bătrînul Morel, susţinu cu tărie Cordélia.

— Hai să facem socoteala, zisei, pentru că ăsta-i felul nostru de-a controla onestitatea prietenilor noştri.

Marie-Jeanne plătise 700.000 de franci bani peşin ; ştim de unde veneau aceşti 700.000 de franci ; nimic necurat în asta. Ea a semnat poliţe pentru un milion ; fondul comercial era o garanţie ; pînă acum nimic anormal. Dar de ce Jambe d'Argent a renunţat deodată la cei 300.000 de franci pe care îi ceruse la început cu atîta străşnicie ? Iată ce-mi dă mie de bănuit, ca şi lui Busard.

— A fost generos, zise Cordélia.

— N-am să cred niciodată una ca asta.

Îl credeam pe Jambe d'Argent în stare să cheltuiască 300.000 de franci într-o noapte, să-i joace şi să-i piardă, cel mult să-i dea la trei dimineaţa cuiva care i-ar fi adus aminte de ce-a fost el în

tinereţe, dar să renunţe la ei în faţa notarului, asta niciodată.

— Eu am încredere în Marie-Jeanne, repeta Cordélia cu încăpăţînare. Nu m-a minţit niciodată.

— Prea şuşotiţi toată vremea!

Îmi aduse aminte de-o veche discuţie:

— Sîntem ca şi *boy*-ii. Avem secrete care nu-i privesc pe albi.

— Tocmai. Şi tu mă minţi. Nu vrei s-o trădezi pe Marie-Jeanne.

Luam de la capăt aceleaşi argumente, simţeam aceleaşi bănuieli, discuţia nu se mai isprăvea.

În prima duminică a lui mai 1955 Bressanezul, care-şi făcea armata, obţinu o permisie şi veni să participe la Circuitul din Bionnas pe care-l şi cîştigă; ştia acum să se folosească de schimbătorul de viteze.

Petrecurăm pe înserate cu el la „Micul Toulon". Nu se îmbătase încă. Cordélia îl luă la o parte şi stătură mult timp de vorbă. Cordélia vorbea cu multă însufleţire; parcă-l tot întreba ceva; el răspundea cînd şi cînd cîte-o vorbă, cu un aer încurcat; de cîteva ori se înroşi. Comandă un pahar; ea nu-i dădu voie să se atingă de pahar. Se părea că Cordélia stăruie mereu şi că el caută să scape.

— Parcă ai fi Marele Inchizitor, îi strigai Cordéliei.

Deodată ea ne chemă, pe Busard şi pe mine.

— Povesteşte, îi porunci ea Bressanezului.

Şi el începu să explice cum îi dăduse lui Jambe d'Argent cei 300.000 de franci care nu-i ajungeau Marie-Jeannei. Imediat după asta plecase în satul lui cu bicicleta ca să bată la tălpi, la un chef, înainte de-a fi chemat în armată, cei 25.000 de franci care-i mai rămăseseră. Ceruse o chitanţă de primire? Fireşte. Putea să ne-o arate? Nu mai ştia ce făcuse cu ea; o pusese pesemne în sertarul mesei de la fermă, la părinţii lui; are s-o caute cînd s-o întoarce acasă. De ce-a dat aceşti 300.000 de franci?

— Bernard mi-e prieten.

De ce Jambe d'Argent n-a suflat un cuvînt despre asta?

— I-am cerut eu să nu spună nimic. Era de ajuns că aveam chitanţa.

De ce-i ceruse lui Jambe d'Argent să ţină secret? De ce fugise fără să spună nimic?

— Asta nu mă privea decît pe mine...

Se încăpăţîna să nu dea mai multe explicaţii. Bernard se uita la el bănuitor. Nici eu nu-l credeam cu totul. Cînd am rămas singuri, o întrebai pe Cordélia:

— Explică-mi de ce n-a dat banii Marie-Jeannei? De ce a fugit ca şi cum ar fi furat aceşti 300.000 de franci şi nu i-ar fi făcut cadou prietenului lui?

— Fiindcă îi era ruşine.

— Mi-ar părea mai normal să se fi fudulit cu asta.

— Îi era ruşine fiindcă, după morala lui, ar fi trebuit să întrebuinţeze banii pe care îi cîştigase ca prin minune pentru a cumpăra boii şi vacile de care avea nevoie tatăl lui şi de care ar fi avut şi el nevoie mai tîrziu. Se mai şi temea să nu pară prost. După concepţia lui despre inteligenţă, nu se aruncă în vînt 300.000 de franci dintr-o pornire de generozitate.

— Fireşte, spusei, fireşte...

Busard nu vru să creadă povestea Bressanezului.

Rămase convins că Cordélia i-a suflat ce trebuia să spună. Şi a continuat să se poarte aspru cu Marie-Jeanne.

În clipa cînd termin de scris această poveste, mi se spune că poliţele date lui Jambe d'Argent n-au fost plătite de trei luni. Nu mă miră ; felul de a fi, ursuz, a lui Busard, i-a alungat încetul cu încetul clienţii. Doamna Lemercier îi mărturisi tocmai Cordéliei că ginerele ei are de gînd să scoată localul în vînzare şi să lucreze iar la uzină ; cu puţin antrenament se poate manevra o presă cu injector şi cu o singură mînă ; Jules Morel îl primeşte să încerce. Marie-Jeanne şi-a pierdut clientela de lenjereasă, dar Paul Morel îi oferă un loc în atelierele de asamblare ; „o să fie mai puţin sclavă decît în comerţ".

Vor sta toţi trei în baraca din Parcul Morel pe care maică-sa a fost aşa de deşteaptă să n-o lase pentru o locuinţă mai mică. Busard o să

cîştige de-acum încolo 190 de franci pe oră — o grevă care izbucni din mişcarea de protest care urmă după mutilarea lui, ducînd la un nou spor de salariu de încă zece franci.

Mai primeşte şi pensia de invaliditate de muncă.

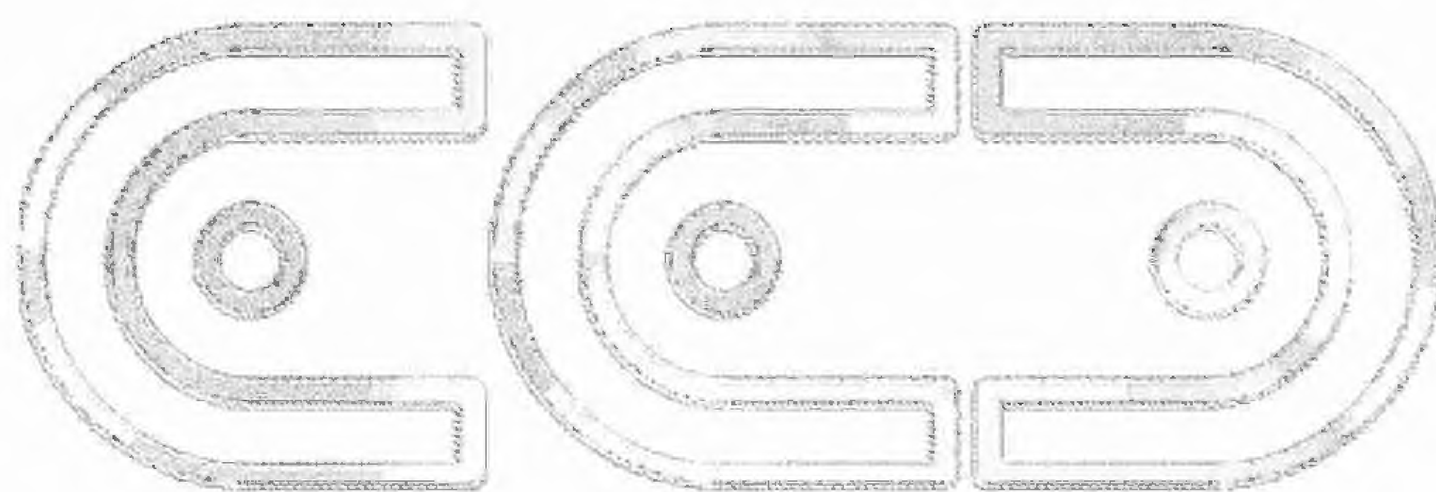
— O să trăim destul de bine, zise doamna Lemercier.

Responsabil de carte: Constanța Frunzetti
Tehnoredactor: Ionel Gheorghiu
Corector: Ella Vrancea

Dat la cules 13.03.57. Bun de tipar 10.05.57. Tiraj 10.110 ex. Hîrtie cărți școlare de 65 gr. m2 Ft. 700×1000/32. Coli ed. 7,29. Coli de tipar 6,5. Ediția I. Comanda 3253. A. nr. 0920. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32.

Tiparul executat sub com. nr. 442 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", Bucuresti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

